

T.C
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARK-YL-2010-0002

PHILADELPHIA SİKKELERİ

HAZIRLAYAN
Cahit DOĞAN

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr . Rafet DİNÇ

AYDIN -2010

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE
AYDIN

Enstitümüz Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Cahit Doğan**, **28.01.2010** tarihinde yapılan tez savunma sınavında *Philadelphia Sikkeleri* adlı tezini savunmuş, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından kabul/ ~~red~~ edilmiştir.

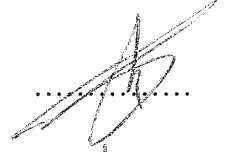
UNVANI-ADI VE SOYADI :

KURUMU :

İMZASI

Yrd.Doç.Dr. Rafet Dinç

Adnan Menderes Üniversitesi

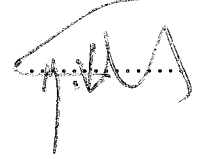

Yrd. Doç. Dr. Suat Ateşlier

Adnan Menderes Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Mustafa Kemal Şahin Adnan Menderes Üniversitesi

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulu'nun
..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç.Dr. Ümit TATLİCAN
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı :

İmza :

YAZAR ADI - SOYADI: Cahit Doğan

BAŞLIK: PHILADELPHIA SİKKELERİ

ÖZET

Philadelphia, Lydia Bölgesi'nde Bergama krallarından II. Attalos Philadelphos (İ.Ö.159–138) tarafından Sardeis'in 45 km., Smyrna'nın 120 km. doğusunda Tmolos (Bozdağlar) dağlarının eteklerinde kurulmuştur. Başlangıçta, Bergama Krallığı'na bağlı askeri bir garnizon kenti iken, daha sonra Makedonya'dan gelen göçmenlerin yerleştirildiği bir yer olmuştur. Kentte, İ.Ö. 2. Yüzyılın son çeyreğinde, ekonomik ve sosyal açıdan büyük gelişmeler olmuş ve ilk kez bronz sikkeler darp edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmamızda sikkelerin dönemlere göre dağılımına bakıldığında, Geç Hellenistik Dönem'den 39 adet, Roma İmparatorluk Dönemi'nden de 34 adet olmak üzere toplam 173 adet bronz sikke incelenmiştir. İncelememiz sonunda, kentin Geç Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri kronolojik olarak tasnif edilmiş ve irdelenmeleri yapılmış olup kent ile ilgili bilinen sikkelere yeni sikkeler dâhil edilerek bazı yeni öneri ve yaklaşımlar getirilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Philadelphos, Attalos, Kogamis, Sikke, Darphane

NAME and SURNAME: Cahit Doğan

TITLE: PHILADELPHIA COINS

ABSTRACT

Philadelphia located on the feet of the mountains Tmolos (Bozdaglar) in the eastern part of Smyrna, 45 kms away from Sardeis, was established by Attalox II, king fo Bergama in 159-138 B.C. Being a garrison town belonging to the kingdom of Bergama in the beginning and then it became a place where Macedonian migrants were dwelled. The town,in the quarter of the second century BC, had great developments on the point of economy and social and bronze coins were blown for the first time.On looking at the distribution according to the terms of the coins in this study,39 pieces of the earlier Hellenistic,34 pieces of the Roman Empire,totally 173 pieces of coins were studied.Finally,the coins of the earlier Helenistic and the Roman Empire were chronologically classified and Researched. Having been added another new coins, with the well-known coins concerning the town have we been given some new suggestions and approaches.

KEY WORDS

Philadelphos, Attalos, Kogamis, Coin, Mint

ÖNSÖZ

Philadelphia, kurulduğu Geç Helenistik Dönem'den başlayarak Roma İmparatorluk Dönemi'nde, Bizans Dönemi'nde tarihsel, kültürel ve dini anlamda önemli roller üstlenmiş Lydia kentlerinden birisidir. Modern Alaşehir kentinin, antik şehir üzerine imar edilmesi son 150 yıldır başta surları olmak üzere birçok arkeolojik mirasın hızla yok olmasına neden olmuştur. Bu nedenle kent hakkında en fazla bilgiyi sikkelerden almaktayız.

“Philadelphia Sikkeleri” isimli tez konumun seçiminde ve hazırlanmasında emeği geçen değerli danışman hocam Antik Tralleis Kenti Kazıları Başkanı Yrd. Doç. Dr. Rafet DİNÇ'e en içten şükranlarımı sunarım.

Philadelphia sikkelerine özel bir ilgisi olan ve bu alanda nadir bulunan bir sikke koleksiyonu oluşturmuş Sayın Çetin ERDEM'e, sikkelerin sınıflandırma ve tasniflendirme işinde bana olan yardımları için teşekkürlerimi sunmayı bir görev bilirim.

Çalışmamda her zaman beni destekleyen ve yol gösteren hocalarım Sayın Mustafa Kemal ŞAHİN'e ve Osman ÜLKÜ'ye teşekkürü bir borç bilirim. Tezin yazım aşaması ve düzeltmelerinde, katkılarından ötürü arkadaşım Sayın Zafer KAAAN'a teşekkürlerimi sunarım. Almanca çevirilerimde yardımcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayten Can Tunalı'ya teşekkürlerimi sunmayı bir görev bilirim.

Sikke lejantlarını okumamda yardımlarını esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Cumhuriyet Tanrıver'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Fikirlerini benimle paylaşan Sayın Mehmet Önder'e teşekkür ederim.

Sardeis kütüphanesinden faydalanmam için gerekli kolaylığı sağlayan Sardeis Kazı Başkanı Sayın Prof. Dr. Nicholas CAHILL ve Onursal Başkan Prof. Dr. Crawford H.GREENEWALT'a Sardeis'de çalışma olanağı tanıdıkları için teşekkürlerimi sunarım.

Maddi ve manevi her türlü desteğini hiçbir şekilde esirgemeyen babam Sayın Mehmet DOĞAN'a da özellikle teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

AYDIN, OCAK 2010

CAHİT DOĞAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
LEVHALAR LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
I – Amaç	1
II – Kapsam	1
III – Yöntem	2
VI-Philadelphia’nın Tarihi Coğrafyası	3
V-Philadelphia’nın Araştırma Tarihi	5
I.BÖLÜM	
1.1. Geç Helenistik Dönem Philadelphia Sikkeleri	5
1.1.a.Ön Yüz Lejantları	10
1.1.b. Arka Yüz Monogramları ve Lejantları	10
1.2. Geç Helenistik Dönem Ön Yüz Tasvirleri	13
1.2.a.Makedonya Kalkanı	13
1.2.a.1.Tanrı ve Tanrıçalar	14
1.2.a.1.a.Zeus	14
1.2.a.1.b.Artemis	14
1.2.a.1.c.Dioskurlar	15
1.2.a.1.d.Dionysos	15

1.3. Geç Helenistik Dönem Sikkeleri Arka Yüz Tasvirleri	16
1.3.a.Yıldırım Demeti	16
1.3.b. Kithara	16
1.3.c.Apollon	17
1.3.d.Dioskur Başlıkları	17
1.3.e. Hayvan ve Bitki Tasvirleri	17
II. BÖLÜM	
II.1.PHILADELPHIA ROMA DÖNEMİ SİKKELERİ	18
2.1.a.Sikke Lejantları	19
2.1.a.1.Ön Yüz Lejantları	20
2.1.a.2.Arka Yüz Lejantları	22
2.1.a.3.Magistrat İsimleri	27
2.2.Ön Yüz Tasvirleri	32
2.3.Arka Yüz Tasvirleri	33
2.3.a.Tanrı ve Tanrıçalar	34
2.3.a.1.Demeter – Ceres	35
2.3.a.2.Hekate	35
2.3.a.3.Kybele	36
2.3.a.4.Nehir Tanrısı Kogamis	36
2.3.a.5.Diana – Artemis	37
2.3.a.6. Roma	38
2.3.a.7.Minerva – Athena	38
2.3.a.8. Aphrodite – Venus	39
2.3.a.9. Helios – Sol	39

2.3.a.10. Nike – Victoria	40
2.3.a.11. Zeus – Jupiter	40
2.3.a.12. Tykhe – Fortuna	41
2.3.a.13. Apollon – Apollo	41
2.3.a.14. Herakles – Herkül	42
2.3.a.15. Dionysos – Bacchus	42
2.3.a.16. Asklepios – Aesculapios	42
2.3.a.17. Dioskurlar	43
2.3.b. Personifikasyonlar	43
2.3.c. Mimari Tasvirler	45
2.3.d. Hayvan ve Bitki Tasvirleri	46
2.3.e. Agonistik Tasvirler	48
2.3.f. Yazılar	50
2.3.g. Kontrmarklı - Karşı Damgalı Sikkeler	50
2.3.h. Neokoronlu Sikkeler	50
2.3.i. Homonia Sikkeleri	55
III. BÖLÜM	
3.1. Birimler ve Değer İşaretleri	57
3.2. Philadelphia Darphanesi	58
3.3. Roma Sikke Tiplerinin ve Kalıplarının Değerlendirilmesi	61
KATALOG	70
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	155
KAYNAKLAR VE KISALTMALAR	160
LEVHALAR	172
ÖZGEÇMİŞ	182

LEVHALAR LİSTESİ

Lev. I, Kat. No: 1 – 21	:	İ.Ö. 133 öncesi darp edilen sikkeler.
Lev. II, Kat. No: 22 – 26	:	İ.Ö. 133 öncesi darp edilen sikkeler
Lev. II, Kat. No: 27 – 39	:	İ.Ö. 133 sonrası darp edilen sikkeler.
Lev. III, Kat. No: 40 – 41	:	Tiberius
Lev. III, Kat. No: 42 – 60	:	Caligula
Lev. IV, Kat. No: 61 – 76	:	Caligula
Lev. IV, Kat. No: 77 – 81	:	Cladius
Lev. V, Kat. No: 82	:	Cladius
Lev. V, Kat. No: 83 – 84	:	Nero
Lev. V, Kat. No: 85 – 88	:	Agrippina II
Lev. V, Kat. No: 89	:	Vespasian
Lev. V, Kat. No: 90–91	:	Titus
Lev. V, Kat. No: 92 – 97	:	Domitianus
Lev. V, Kat. No: 98 – 101	:	Domitia
Lev.V, Kat. No: 102	:	Traianus
Lev. VI, Kat. No: 103 – 105	:	Traianus
Lev. VI, Kat. No: 107 – 111	:	Plotina
Lev. VI, Kat. No: 112 – 114	:	Antoninus Pius
Lev. VI, Kat. No: 115 – 120	:	Marcus Aurelius
Lev. VII, Kat. No: 121	:	Marcus Aurelius
Lev. VII, Kat. No: 122 – 124	:	Commodus
Lev. VII, Kat. No: 125 – 135	:	Septimus Severus
Lev. VIII, Kat. No: 136 – 137	:	Septimus Severus

Lev. VIII, Kat. No: 138	:	Julia Domna
Lev. VIII, Kat. No: 139–140	:	Caracalla
Lev. VIII, Kat. No: 141	:	Geta
Lev. VIII, Kat. No: 142 – 146	:	Severus Alexander
Lev. VIII, Kat. No: 147 -148	:	Julia Mamea
Lev. IX, Kat. No: 149 – 150	:	Maximinus I
Lev. IX, Kat. No: 151 – 154	:	Gordian III
Lev. IX, Kat. No: 155	:	Philip I
Lev. IX, Kat. No: 156 – 157	:	Herennia Etruscus
Lev. IX, Kat. No: 158 – 168	:	Caracalla ve Gallienus Dönemi

KISALTMALAR LİSTESİ

Ç.E. Koll. No	:	Çetin Erdem Koleksiyon Numarası
T.D.Koll. No.	:	Tunay Demran Koleksiyon Numarası
İ.Ö.	:	İsa'dan Önce
İ.S.	:	İsa'dan Sonra
age.	:	Adı Geçen Eser
bkz.	:	Bakınız
Lev.	:	Levha

Teknik Bilgiler

AE	:	Bronz
Birim	:	As = Assaria
Çap	:	mm.
heure	:	h. (sikke'nin saat yönü)
Ağırlık	:	gr.
Milimetre	:	mm.

GİRİŞ

I - AMAÇ

Philadelphia sikkelerinin incelenmesi ile kentin tarihinin, sosyal, kültürel, ticari ve ekonomik yapısının yeniden değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Kent darphanesinin ilk ne zaman işlevine başladığı, görevli magistratların ne kadar çalıştığı konusuna da bir açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Sikke tasvirlerinden yola çıkarak, kent halkınca benimsenen kültürlerin kronolojik sıralanması ve ikonografik gelişimi ele alınmıştır. Bu değişimdeki Hellenistik ve Roma gibi genel kültürlerin etkisi de göz önünde tutulmuştur.

Kentin ekonomik durumunu iyi bir hale getirmek için sarfettiği çaba da, uyguladığı yöntemler de araştırma sahamıza girmiştir. Kentin ticari ortaklık yaptığı kentlerin de konumu değerlendirilerek antik dönem ekonomisi hakkında edinilen bilgileri geliştirmek amaçlanmıştır.

Kente gerek Hellenistik gerek Roma İmparatorluk Dönemlerinde kazandırılan işlevler belirlenerek bunların detaylarına inilmeye çalışılmıştır.

Kentin yarı özerk bir konumu olduğundan, gerek kendi değerlerini yaşatmada ve buna karşın Romalılaştırma politikasının kentte ne derece sonuç verdiği de sosyolojik açıdan irdelenmeye çalışılmıştır.

Sikkeler üzerindeki mimari tasvirlerden yola çıkılarak kentin tapınak imarındaki gelişmelerinin düzeyi öğrenilmek istenmiştir.

II - KAPSAM

Çalışmalarımıza, Philadelphia'nın tarihi – coğrafyasını incelemekle başladık. Günümüze kadar antik Philadelphia kentini ortaya çıkartmak için yapılan arkeolojik kazıların sonuçları değerlendirildi.

Philadelphia sikkelerinin yeniden tasnif ve değerlendirme çalışması yapılmıştır. Sikkeler Geç Hellenistik Dönem ve Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Geç Hellenistik Dönem sikkelerinin kendi içinde gruplandırılması monogram ve lejantlarına göre İ.Ö.133 öncesi ve sonrası şeklinde değerlendirilmesi ile olmuştur. Bu değerlerden hareketle sikkelerin tiplere ayrılmasında yeni bir yöntemle başvurulmuştur. Hellenistik dönem sikkelerinin ön ve arka yüz tasvirleri, tanrı ve tanrıçalarına, atribülerine göre incelenmiştir.

Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin kronolojik sıralamayla katalog düzenlenmesi yapılmıştır. Sikkelerin ön ve arka yüz lejantları, Grekçe ve Latince açısından değerlendirilerek ayrı gruplar halinde çalışılmıştır. Sikkelerin lejantlarından magistrat olduğu anlaşılan görevliler için imparatorlarına göre bir sınıflandırma yapılmıştır. Lejantlardan imparatorlar için kullanılan unvanlar tespit edilmiştir. Şehrin ticari ve sosyal yaşamı hakkında fikir edinilmiştir. Sikkelerin tasvirlerinden Roma İmparatorlarına göre şehirde inşa edilen tapınaklar belirlenmiştir.

Şehrin ticari yaşamı hakkında bilgi veren homonoia antlaşmaları, yapıldıkları kentlerle birlikte değerlendirildi.

İncelenen Philadelphia sikkelerinde Roma İmparatorlarının portre özellikleri incelenerek ayrıntılı bir tipoloji oluşturuldu.

III - YÖNTEM

Kent üzerine şimdiye kadar yayınlanmış eserleri incelemek ilk hareket noktamızı oluşturmuştur. Müze envanterlerinde geçtiği şekilde sikkeler fotoğraflanarak düzenlenmiştir. Sikkelerin üzerindeki lejantlar tekrar kontrol amaçlı okunarak daha önce bu konuda düzenlenmiş kataloglar ile karşılaştırılması yapılmıştır. Aynı olan sikkeler aynı kaynakça numarası ile bir tutulmuştur. Okuduğumuz farklı lejantlar, incelediğimiz kaynaklarda bulunmadığından bazı sikkelerde kaynakça belirtilmemiştir.

Philadelphia sikkeleri ile ilgili günümüze kadar yapılan çalışmaları tekrar incelemek için Sardeis Kütüphanesi kitaplarına bakılmıştır. Günümüz çalışmalarından bilgi sahibi olmak için internette yayınlanmış kaynaklar taranmıştır.

IV - Philadelphia Tarihi Coğrafyası

“Ephesos’tan Laodikeia’ya uzanan yol güzergâhı üzerinden kuzeybatıya doğru ayrılarak dağlar boyunca uzanıp Hermos vadisine ulaşan bir yol bulunmaktadır. Bu yol Pers kralı Xerxes’in, Colossae’den ayrılıp Sardeis’e ulaştığı yoldur. Philadelphia bu yol üzerinde bulunup Sardeis’e 28 mil uzaklıktadır¹”. “Philadelphia, II. Attalos Philadelphos tarafından İ.Ö.159 – 138 yılları arasında Tmolos Dağları’nın eteklerinde Kogamis Nehri’ne hâkim bir noktada kurulmuştur. Nehir, içinde bulunduğu vadiye ismini vermiştir²”. “Philadelphia, Eumenes II ve Attalos II arasındaki kardeşliğin onuruna ithafen kurulmuş bir Bergama Krallığı şehridir³”. Kral yolunun Lydia’daki doğu uç, Phrygia’nın da batı uç noktasında bulunmasıyla önemli bir ticaret kavşağı haline gelmiştir. Kogamis (Alaşehir Çayı) vadisinden Karia ve Lykos’a geçişin üzerinde önemli bir güzergâh noktasıdır. “Geç Hellenistik Dönem’de Philadelphia, doğudan gelen yolların başkent Bergama’ya ulaşımında adeta bir kapı işlevi görüyordu⁴”. Orduların güzergâhı olması yanında Gediz Vadisi üzerinde bulunması⁵ kentin önemini daha da artırmıştır.

¹ Bruce, 1984, 7.

² Head, 1964, IXXXV.

*Philadelphia’daki bir tapınağa bağış yapanların kaydı ile sınırlı tutulan bir yazıtta kentin İ.Ö. 138’de III. Attalos tarafından kurulduğu yazılıdır. Boyce-Grenet, 1911, 217.

**Antik ismi Hermos olan Gediz nehrinin kollarından biri Philadelphia’dan geçerek Sardeis’e uzanır. Syme-Birley, 1995, 7. Bahsedilen nehir, antik Dönem’de Kogamis, çağımızdaki ismiyle Alaşehir Çayı adıyla anılan nehir olmalıdır. Melih Arslan tarafından “Kuzu Çayı” ismi ile anılması yanlıştır. Kogamos’un bugünkü adı Koca Çaydır.

³ Mitchell, 1993, 186.

*Attaloslar hanedanlığı yönetimindeki Pergamon Krallığı döneminde Apollonis, Doidye, Espaura, Kobedyle ve Philadelphia kurulan ilk altı şehir olarak bilinir. Getzel, 1995, 46.

**Kentin daha önceden bilinen Calletebus adlı bir yerleşimin yakınında kurulduğu da dile getirilmektedir. Boyce-Grenet, 1911, 215. İ.Ö. II. yüzyılda Philadelphia şehrinin kurulmasından İ.S. I yüzyıla kadar Calletebus kenti Philadelphia ile birleşmiştir. Boyce-Grenet, 1911, 241.

***Philadelphia ve Apollonis’in diğer kentlerden farkı ise Attaloslar tarafından özel bir bildiri ile kurulmasıdır. Getzel, 1995, 46.

****Philadelphia gibi Apollonis’in de kuruluş aşamasında darp ettiği ilk tip sikkelerinde Makedonya kalkanı betimini seçmesi bu bilgiyi doğrular. Billows, 1994,179 (bkz. SNG Lydia Cop 16; Mionnet IV.8=39).

⁴ Walker, 2004, 1.

⁵ Akıncı, 1949, 6.

Philadelphia her dönemi'nde egemenliğine tabi olduğu devletler için Batı Anadolu'daki kritik askeri üslerden birisi konumundaydı. Anadolu'nun içlerine ve Kıyı Ege'ye geçmek için elde edilmesi gereken bir savunma merkeziydi. "Askeri kolonilere sivil halk yerleştirilmesi yoluyla kurulmuş yeni yerleşim birimlerine 'kataikos' denir⁶". Philadelphia da bir kataikos olarak değerlendirilebilir. Philadelphia, stratejik anlamda daha korunaklı olması, arazisinin topoğrafyası, büyüklüğü, topraklarının verimliliği ve denizle olan bağlantısı dikkate alınarak kurulmuştur. Şehrin burada kurulmasında elbette yörenin tarihi gelişimi de etkili olmuştur. "Bulunan bir sınır taşına göre Philadelphia kurulmadan önce bu yörede bulunan Apollo Toumoundes kutsal alanına, Antiochus ve Seleucus krallarınca her yıl bağışta bulunulmaktaydı⁷". Bu bilgilere göre Philadelphia'nın bulunduğu yerde Seleukoslar Dönemi'nde bir Hiera-come (kutsal köy) olduğunu varsayabiliriz. Kent, Lydia bölgesi kentlerinden Katakekaumene sınırındadır.

Bergama Krallığı idaresindeki kent, İ.Ö.133'te saltanatın son üyesi III. Attalos'un ölümü üzerine, idareyi sürdürecektir bir varisi olmadığı için yazdığı vasiyetname ile Roma imparatorluğuna bırakılmıştır. "Kentin, İ.S. 17 yılında kuvvetli bir deprem ile harabeye döndüğü antik kaynaklarda yazılıdır⁸". "Strabon, Geographiaca isimli eserinde bahsettiği bu büyük depremin, kent halkında büyük bir iz bıraktığını yazmıştır⁹". "Philadelphialılar, bu doğal afetin ardından yardımlarını esirgemeyen Tiberius'a karşı şükranlarını şehirlerinin isimlerini değiştirerek sunmuşlardır¹⁰".

⁶ Akalın, 2003,4.

*Philadelphia'nın kuruluşu ile ilgili bir başka görüşe göre Seleukoslar Dönemi'nde burada ismi anılmayacak derecede mevcut küçük bir yerleşim bulunuyordu. Attalikoslar da getirdikleri Makedon kolonisi ile yerel halkı bir araya getirerek Philadelphia isimli yeni bir yerleşim yeri kurmayı başarmışlardır. Boyce-Grenet, 1991, 215.

**Askeri koloniler ile yöneticiler ülkeyi ellerinde tutuyorlardı. Zamanla bu askeri koloniler komşu yerleşim yerleri ile birleştiler ya da kendi organizasyonu olan topluluklara dönüştüler. Magie, 1950, 8. Philadelphia'nın kuruluş amacı da bu kapsamda değerlendirilebilir.

⁷ Mitchell, 1993, 180; Dignas, 2002, 74.

*Antiochos ve oğlu Seleukos 276-267 arasında Apollon Thoumondas'a bir kutsal alan oluşturulması için Philadelphia kentini seçmiştir. Mitchell, 1993,180.

**Lydia'daki Makedonya kolonilerinin varlığına dair birçok arkeolojik buluntuya ulaşılmıştır. Fakat Lydia da bu anlamda Anadolu'da Seleukosların hüküm sürdüğü Dönem'de bu tür yerleşkelerin olmadığı kanısı daha kuvvetlidir. Philadelphia, Agatheira, Apollonis, Dordye, Espoura, Kobedyle dışında Akrasos, Makedones, Mysomakedones, Nakrason gibi yerleşkeler de Seleukoslar sonrası dönem için tanınan kentlerdir. Getzel, 1995, 46.

⁸ Head, 1964, IXXXIV.

⁹ Strabon, Geographica, XII,8,18.

*İ.S. 17 yılındaki depremden sonra Philadelphia dâhil diğer Asia şehirleri için Tiberius'un yardımlarından sonra yeni bir ismin konulması gerçekten çok akıllıca gözükmetedir. Philadelphia, Sardis, Mostene kent

“Bizans Dönemi’nde Philadelphia, dokuma sanayisi ve ipekçiliğiyle de ün yapmış bir ticari merkezdi. Bizans kaynaklarında sözü edilen bir çeşit kumaş, Blation (Türkçe kaynaklardaki karşılığı ile efladi ya da ivladi) Philadelphia’da dokunmaktaydı¹¹”. Philadelphia, verimli toprakları ve çeşitli ürünleriyle de Batı Anadolu’da bir tarım şehri idi. Bizans’ın yönetiminde görev alan sülalelerden Angeloslar, Philadelphia kökenli bir aile olup,¹² 1185 ihtilali ile Bizans tahtına geçmişlerdir¹³”. Emir Şahinşah’ın etkinlikleri Türkler’in bölgeye yerleşmesi açısından önem taşır¹⁴.

IV – Philadelphia’nın Araştırma Tarihi

“Philadelphia 19. yüzyılda Avrupalı gezginlerin ziyaretlerine sahne olmuştur. Dilleranti Kurumu adına çalışan Richard CHANDLER, Philadelphia’dan bahseden ilk modern araştırmacıdır. Ayrıca ekibindeki William PARS adlı ressam, resimleri ile birçok yapıtı belgelemeyi başarmıştır. İngiltere’nin İzmir Başkonsolosu F.V.J.ARUNDELL, 28 Mart 1826’da İzmir’den başlayan ilk gezisinin devamında Philadelphia’ya uğramıştır. James EMERSON, 1829 yılında gördüğü Philadelphia’dan gezi notlarında bahseder¹⁵.

Texier 1835 yılında uğradığı Philadelphia’dan, yayınladığı eserlerinde söz etmiştir¹⁶”. “C. Texier, kentte II. Attale dönemi egemenliğinden söz ediyor”¹⁷. F. Sarre ise “...*Kral Attalos I. Philadelphus, tarafından kurulan bu antik şehrin kalıntısı çok az ve önemsizdir...*” açıklamasını yapıyor¹⁸ ve bir anlamda C. Texier’in anlatımlarına

isimlerindeki değişim sikkeler üzerindeki figürlerde köklü bir değişime neden olmamıştır. Şehirlerdeki bu isim değişikliği aynı zamanda aralarındaki uyumu da kanıtlar. Burnett-Amandry, 1992, 492.

¹⁰ Brent, 1999, 188.

* Philadelphia, Tiberius yönetiminin son zamanlarına gelecek tarzda 35–37 yılları arasında Tiberius’un onuruna sikkeler darp etmişlerdir. Vagi, 2000, 129. Yeni bulunan sikkeler göstermiştir ki bu isim değişikliği imparator Tiberius Dönemi’nden itibaren başlar ve İmparator Nero dönemine kadar devam eder.

¹¹ Arman, 1994, 5.

¹² Ostrogorsky, 1986, 371–394; Niketas Khoniates, 1995, 132; Doğan, 2002, 2–3.

¹³ Yıldız, 1982, 479.

¹⁴ Anna Komnena, 1996, 449–451.

¹⁵ Madran, 1989, 230–231.

¹⁶ Madran, 1989, 230–231.

¹⁷ Texier, 2002, 371–373.

¹⁸ Sarre, 1998, 5.

katılıyor. Diğer yandan Philadelphia'nın Tripolis kadar stratejik önemini vurgulaması¹⁹ kentin coğrafi konumunu açıklaması bakımından önemli görünüyor.

“Charles G.ADDİSON, çıktığı 7 aylık Anadolu gezisinde Philadelphia'dan da bahseder. İngiliz araştırmacı C.B.ELLIOTT'un gezdiği yerlerin arasında Philadelphia'da vardır. Charles FELLOWS, Philadelphia'yı gezi notlarında anlatır. H.CHRİSTMAS, Küçük Asya'nın 7 kilisesinden birisini barındıran Philadelphia ile ilgili bilgiler verir²⁰”.

“İlk arkeolojik araştırmalar Manisa Müze Müdürlüğü'nden bir ekip tarafından tiyatroda ve St. Jean Kilisesi'nde başlatılmıştır. Daha sonraki yıllarda Prof. Dr. Recep MERİÇ tarafından Toptepe Mevkii'ndeki tiyatro alanında kazılar devam etmiştir. Yapılan sondajlar neticesinde tiyatroya ait orkestra ve orkestrayı çevreleyen oturma sırası bloklarına ulaşıldı. Kazılardan anlaşıldığı kadarıyla alan, Geç Bizans Dönemi'nde mezarlık, Geç Osmanlı Dönemi'nde de çöplük olarak kullanılmıştır. Kavea'nın yüksek kısımlarında oturma sırası bulmak amacıyla açılan sondajlarda harçlı duvarlara rastlanması Roma sonrasına ait bir yerleşime işaret eder²¹”.

“Kazılara tiyatro tapınağı olarak adlandırılan Toptepe üzerinde devam edilmiştir. Bulunan kireçtaşı bloklar, bir sütun tanburu ve iki adet geison bloku burada anıtsal bir tapınağın varlığını ortaya koymuştur²²”.

“Gavurtepe höyüğünde açılan sondajlarda bulunan duvarlar, höyük yüzeyinde bulunan seramikler Miken Çağı'ndan olduğu için höyük en geç İ.Ö.13. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Buluntuların genel olarak değerlendirilmesi burada Arzawa Krallığına ait etrafı surlarla çevrili bir sarayın varlığına işaret eder²³”.

¹⁹ Sarre, 1998, 9.

²⁰ Madran, 1989, 230–31.

²¹ Meriç, 1986, 259–262.

²² Meriç, 1986, 259–262.

²³ Meriç, 1986, 259–262.

St. Jean Kilisesi güneydoğu payesi üzerindeki fresklerin konservasyon çalışmaları başlatılmıştır. Alaşehir'in güneybatısında yer alan Doren Tepe'nin batıya bakan yamaçlarında tespit edilen İ.S. 5.yüzyılın erken sahasına ait fresklerin konservasyon çalışmaları yapılmıştır²⁴.

"1986 yılında tiyatro tapınağında başlatılan çalışmalar tapınağın eninin 21,5 m. olduğunu gösterdi. Tapınağın güney cephesine ait 3 adet yeni alınlık bloğu bulundu. Böylece daha önce bulunan iki parça ile beraber alınlığın toplam uzunluğu 8.70 m.'ye yükseldi²⁵".

1987 yılında Alaşehir Surlarının doğu bölümünde, özellikle Doğu kapısı adı verilmiş kapı ve çevresinde kazılar yapılmıştır. Doğu kapısı kazısının amacı büyük tahribata uğramış Alaşehir Surlarının bir bölümünü kurtarabilmek ve restore ederek iyi bir biçimde sergilemekti. Gavurtepe höyüğü yakınında açılan sondajlar höyüğe yakın bir nekropol alanını açığa çıkartmıştır²⁶.

"1988 yılında Gavurtepe, Doğu Kapısı ve Akropolis'te kazı çalışmaları yürütülmüştür²⁷. Gavurtepe höyüğünde yürütülen çalışmalarda Erken Bronz Çağına ait bir tabakaya ve seramik buluntularına rastlanılmıştır²⁸. Bu veriler höyüğün Erken Bronz Çağı'nda ve İ.Ö. II. binde yoğun bir iskâna sahne olduğunu gösterir. Höyüğün güneyinde bulunan iki orthostat İ.Ö. II. bine ait ana giriş kapısı olarak yorumlanmıştır²⁹".

²⁴ Meriç, 1986, 259–262.

²⁵ Meriç, 1988, 159.

²⁶ Meriç, 1988, 159.

²⁷ Meriç, 1989, 179.

²⁸ Meriç, 1989, 180.

²⁹ Meriç, 1989, 181.

1. BÖLÜM

1.1.GEÇ HELLENİSTİK DÖNEM PHILADELPHIA SİKKELERİ

“Geç Hellenistik dönem sikkelerinde, Roma İmparatorluk sikkeleri gibi propaganda amacı güdülmemiştir³⁰”. Philadelphia kent devleti, ilk sikkelerini Geç Hellenistik Dönem’de darp etmeye başlaması, kentin Bergama Krallığı tarafından büyük bir ekonomik yardımla desteklendiğini gösterir. Roma Devri’nde de sikkelerini darp edecek kadar kendi kendine yetebilen bir güç haline gelmiştir.

Philadelphia’nın en erken sikke grubu İ.Ö. II. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilir³¹. Bu dönem sikkelerini kendi içinde V ayrı Tipe ayırmak mümkündür. Buna göre;

I. Tip sikkeleri, önyüzünde Makedon kalkanı, arka yüzünde yıldırım demeti ile monogram bulunan sikkeler (Lev. I. Kat. No: 1–10) oluşturur. Bu sikkelerde, Makedon kalkanı bezemesi ile kentin Makedon kolonisi olması arasında bir ilişki olmalıdır.

II. Tip sikkelerin, ön yüzünde Zeus başı, arka yüzünde ise kithara ve monogram (Lev. I. Kat. No: 11–19) bulunmaktadır. I. ve II. Tip olarak tasnif ettiğimiz sikkelerde magistrat isimlerinin yerine monogramlar kullanılmıştır. “Monogram, bir şahıs isminin ilk harflerinden yapılan tekil şahıs halindeki markadır. Antik çağ’da sikkelerin darp edildiği atölyeyi ve darp eden memuru belirten harftir³²”.

III. Tip sikkelerde, Dioskur portrelerinin ön yüzde, dioskur başlıklarının arka yüzde betimlendiği (Lev. I. Kat. No: 20–21, Lev. II. Kat. No: 22) görülür.

³⁰ Atlan, 1976, 16.

³¹ Melih Arslan çalışmasında Philadelphia’nın en erken sikke grubu İ.Ö. II. yüzyıla tarihlendirmektedir. Arslan, 2003, 260.

*Sikkelerin İ.Ö. 133 öncesi grubu B.V.Head’in, İ.Ö. 133 sonrası grubu Imhoof Blumer ve RPC II katoloğu esas alınarak oluşturuldu.

³² Tulay, 2001, 143.

*Magistratlara ait işaretler, betimli tiplerden farklı olup, monogramlar şeklinde ortaya çıkar ve daha sonra arka yüz betiminin etrafını çevreleyen harflere dönüşür. Morrisson, 2002, 44.

IV. Tip sikkelerin önyüzünde Dionysos portresi, arka yüzünde Thyrsos (Lev. II. Kat. No: 23) betimlenmiştir.

V. Tip sikkelerin ön yüzünde Artemis büstü ile arka yüzlerinde kitharalı (Lev. II. Kat. No: 24, 25) ve tahtında oturan Apollon (Lev. II. Kat. No: 26) betimlemesi yanında monogramlara sahip olması nedeniyle İ.Ö.133 sonrası I. ve II. tip sikke serisinin öncü tipidir.

İlk beş tipe giren sikkelerin ortak yönü monogramlara sahip olmaları ve bu nedenle İ.Ö.133 öncesine tarihlendirilmeleridir.

İ.Ö. 133 sonrası sikkeler lejant durumuna göre ise üç tiptir. Buna göre;

I. tipte ön yüzde Artemis büstü, arka yüzde Kitharalı Apollon (Lev. II. Kat No: 27–31) betimlenmiştir.

II. Tip sikkelerde ise, I. Tip gibi aynı ön yüz betimlemesine sahip olmakla birlikte farklı olarak arka yüzlerinde Apollon'un tahtında otururken betimlendiği (Lev II. Kat No: 32–36) görülür. Bu tip sikke serilerinin temel özelliği İ.Ö. 133 öncesi V. tip sikke serilerinden farklı olarak lejantlarının sütun halinde açık yazılmasıdır.

III. Tip sikkeleri ön yüzünde Dionysos başı, arka yüzünde panter bulunan sikkeler (Lev. II. Kat: No 37–39) oluşturur. Bu serilerin monogramını EPMIIIIOΣ EPMOTENOYΣ unvanı oluşturur. Bu unvana bazen APXIEPEYΣ ifadesi de eklenir³³.

³³ Philadelphia sikkelerindeki tartışmalı sikke gruplarından biridir. Burnett-Amandry, 1992, 493,nr.3017.

*B.V Head, EPMIIIIOΣ EPMOTENOYΣ APXIEPEYΣ unvanını taşıyan sikkeleri İ.Ö. 133 öncesine tarihlemiştir. Head, 1964, IXXXIV.

**Imhoof Blumer tarafından ise bu unvanı taşıyan sikkeler, Augustus dönemine tarihlendirilmiştir. Blumer, 1897, 114–115, kat no.6–9.

***Bazı yayınlarda ise Hermippos isminin geç bir tarihi göstermesine işaret edilerek bu sikke grubu İ.Ö.1. yüzyıl içinden bir tarihe verilmiştir. Burnett-Amandry, 2006, 491 (SNG Aulock, 3057–3059 ve Lindgren 769).

****APXIEPEYΣ kentin başrahibi ya da imparator başrahibi anlamında kullanılır. Koinon (Birlik Şehirleri) kapsamındaki unvanıyla da Asia'nın başrahibi anlamına gelir. Ögüt, 2006, 7.

*****APXIEPEYΣ unvanı taşıyan sikkeler kentin otonom sikkeleri olarak nitelendirilir. Bu unvan nominativus halde kullanılmıştır. Head, 1964, 655. Melih Arslan, fark etmemiş olacak ki EPMIPPOΣ APXIEPEYΣ lejantı taşıyan bir grup sikkeyi İ.Ö. 133 öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı grupta

I.-II.-III. Tipteki sikkeler arka yüzünde ΕΡΜΙΝΙΟΣ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ lejantını bulundururlar. Lejantlarının açık yazılması sikkelerin İ.Ö. 133 sonrasına tarihlendirilmeleri için güçlü bir ipucudur.

İ.Ö. II. veya I. yüzyıla ait olan bu sikkeler quasi - otonom olan kentin, kendi içinde kullanılmış ve İmparatorluk Dönemi'nde Tiberius'a kadar kullanımı devam etmiştir³⁴.

1.1.a. Ön Yüz Lejantları (Lev. II, Kat. No:37- 38)

Ön yüz betimi Dionysos, arka yüz betimi panter olarak seçilmiş İ.Ö. 133 sonrasından III. tipe giren sikkelerde Dionysos'un başının arkasına gelecek şekilde ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ lejantı konulmuştur. Ön yüzünde lejant taşınması ile bu tip sikkeler diğer tiplere göre farklılık (Lev. II, Kat. No: 37-38) gösterir.

1.1.b. Arka Yüz Monogramları ve Lejantları (Lev. I, Kat. No: 1 – 21, Lev. II, Kat. No: 22 – 39)

Philadelphia Geç Hellenistik dönem sikkelerinin önemli olan farklılıklarından biri monogramların birbirine benzememesidir. Çok sayıda magistratın görev yapması Geç Hellenistik Dönemde darphanenin uzun süreli çalıştığına dair bir kanıt olarak görülebilir. Kent isminin yazılmasında kısaltmaya gidilmemesi de önemlidir. Lejanta konulan isimler şehir halkının ve darphane memurlarının isimleridir.

Genel itibariyle kent sikkelerinde arka yüz betimlemeleri, lejantı bölecek şekilde düzenlenmiştir. I. tip sikkelerde betimlenen yıldırım demetinin üstüne ΦΙΛΑΔΕΛ,

değerlendirmiştir. Oysa lejantlarının aynı oluşu, betimlemelerinin benzerliğinden tarihlleme için daha kuvvetli bir dayanak noktası oluşturmaktadır.

³⁴ Philadelphia sikkeleri üzerindeki günümüze kadar yapılan çalışmalar şehrin Roma İmparatorluk Dönemi sikke tarihini Caligula ile başlatmışlardır. Caligula öncesi döneme ait İmparatorluk sikkesinin olmayışını ise İ.S. 17 yılında yaşanan depreme bağlamışlardır.

*Philadelphia için Caligula'nın hükümler yılı öncesine kesin tarihlenemeyen bir sikkeyi Sayın Melih Arslan yeniden incelemiştir. Sikkenin ön yüzünde taçsız olarak bir kişinin portresi ve TIBERION CEBACTON yazısı; arka yüzde yıldırım demeti ile NEOKAICAPEA lejantını okumuştur. Bu sayede İmparator Tiberius dönemine tarihlediği sikke ile şehrin Roma İmparatorluk dönemi tarihini Caligula öncesine çekmiştir. Arslan, 2003, 267.

altına ΦΕΩΝ (Lev. I, Kat. No:1–10) yazılmıştır. II. tip sikkelerde de aynı lejant düzenleme şekli (Lev. I, Kat. No:11–19) devam etmiştir. Arka yüzünde thrysos bulunan IV. Tipte de lejant bölünerek ΦΙΑΑΔΕΛ ΦΕΩΝ olarak aynı lejant yazım biçimi (Lev. II, Kat. No: 23) uygulanmıştır.

III. tipte mevcut sikkelerin arka yüzündeki iki Dioskur başlığının altında lejant bölünmeden ΦΙΑΑΔΕΛΦΕΩΝ yazmaktadır (Lev. I, Kat. No: 20,21, Lev. II, Kat. No: 22). V. tip sikkelerde de Apollon'un arkasına bölünmeden ΦΙΑΑΔΕΛΦΕΩΝ yazılmıştır (Lev. II, Kat. No: 24, 25, 26).

Kitharalı Apollon betimli olarak adlandırdığımız İ.Ö. 133 sonrasına ait I. tip sikkelerde lejant yukarıdan aşağıya sütun görünümünde yazılmıştır. Ayaktaki Kitharalı Apollon figürünün solunda ΦΙΑΑΔΕΛΦΕΩΝ, sağında ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ lejantı (Lev. II, Kat. No: 27–31) yazmaktadır. II. tip sikke serisinde tahtında oturan Apollon figürünün sağında ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ–ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ ya da ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ–ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ arkasında ΦΙΑΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. II, Kat. No: 32–36) yazmaktadır. “...Lejantlar, sikke üzerindeki resmin sağ ve solunda, yukarıdan aşağıya iki satır halinde yatay olarak yer alır...”³⁵ anlatımı Hellenistik dönem genel lejant yazım biçimi hakkında bilgi verir.

III. tipin arka yüzündeki panter betiminin altında ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ üstünde ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ lejantı (Lev. II, Kat. No:37–39) okunmaktadır.

ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ (başrahip) unvanı, tanrı Apollon betiminin yanında lejant olarak kullanılmıştır. Edindiğimiz bilgilere göre Seleukoslar Dönemi'nde kentin bulunduğu yerde ya da yakınında Apollon Toumoundes kutsal alanı oluşturulmuştu. Sikkelerdeki Apollon betimi, kültün kentte halen devam ettiği anlamına gelebilir.

³⁵ Atlan, 1976, 18.

*Yukarıda belirtilen ifadeye göre : “...Lejantlar, sikke üzerindeki resmin sağ ve solunda, yukarıdan aşağıya iki satır halinde yatay olarak yer alır...” denilse de sikke üzerinde de görüldüğü gibi yatay değil dikeydir.

**Atina'da İ.Ö. II. ve I. yüzyıllarda, Roma'da Cumhuriyet Dönemi'nde ve aynı dönemde Anadolu'da darp memurunun ismi tek başına veya hükümdar ismine bağlı olarak belirtilmektedir. Morrisson, 2002, 52. Sikkelerdeki bu özellik magistratı tek başına yazılmış bir grup Philadelphia sikkelerinin de İ.Ö. II. ya da I. yüzyıla ait olup da niye daha öncesine ait olamayacağına iyi bir kanıttır.

ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ : kentin başrahibi anlamındadır³⁶.

ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ

İ.Ö.133 sonrasında Philadelphia tapınaklarının başrahibi görevinde bulunan kişinin adı olabilir.

ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ

İ.Ö.133 sonrasında Philadelphia tapınaklarının başrahibi görevinde bulunan kişinin oğlunun praenomen - cognomeni olması muhtemeldir.

1- ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕΩΝ (Lev. I. Kat. No: 1–8, 11 Lev. II, Kat No 23)

2- ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. I. Kat. No: 20, 21, 22, 24, 25, 26)

2- ΠΟΣ ΦΙΛΑΔΕ ΛΦΕΩΝ (Lev. I. Kat. No: 9, 10)

3- ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕΩΝ (Lev. I. Kat. No: 12–19)

4- ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ (Lev. II. Kat. No: 27–31)

5- ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ (Lev II. Kat. No: 32, 35, 36)

6- ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. II. Kat. No: 33, 34)

7- ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ (Lev. II. Kat No 37, 38, 39)

Geç Helenistik dönem Philadelphia sikkelerindeki gerek lejantların gerekse lejant harflerinin kullanımındaki çeşitlilik, kentte birden fazla darphanenin bulunduğu ya da darphanenin işlevindeki zaman farkına açıklık getirebilir.

³⁶ Price, 1984, 65.

1.2.Geç Hellenistik Dönem Sikkeleri Ön Yüz Tasvirleri

“Hellenistik ve yarı otonom darpların yapıldığı dönemlerde şehirler, sikkelerinin ön ve arka yüz konularını özgürce seçme hakkına sahiptiler³⁷”. Geç Hellenistik Dönemde darp edilen Philadelphia sikkelerinin ön yüzlerinde Makedonya kalkanı, Zeus başı, Dioskur başları, Dionysos başı, Artemis başı betimlenmiştir.

“Hellen sikke tasvirleri çok sayıda kategoriye ayrılabilir ve bunlar çok çeşitlidir: tapınılan tanrıların portreleri veya tam figürleri, tanrıların atribüleri (özellikle onlarla ilgili hayvanlar), mitolojik karakterler, yerel efsaneler, yerel ürünler, belirli bir kenti ya da ülkeyi tanıtan özellikteki tasvirler ve sikkeyi basanın adını içinde saklayan lejantı içerir³⁸”. Geç Hellenistik Dönem Philadelphia sikkelerinden kentte baştanrı Zeus’a, tanrı Dionysos ve Artemis tapınım olduğunu öğrenmekteyiz.

1.2.a.Makedonya Kalkanı (Lev. I. Kat. No: 1 – 10)

İ.Ö. II. yüzyıla ait Makedonyalı kalkanlı sikkeler şehirdeki mevcut bir garnizonun varlığını göstermektedir³⁹. Lydia, Karia, Phrygia’da kurulmuş altı Hellenistik Makedon kolonisinin bulundukları bölgeleri içindeki diğer kentlerden, ayırt edici özellikleri sikkeleri üzerinde Roma Devrine kadar Makedon kalkanını kullanmalarındır. Philadelphia, Stratonikeia, Apollonis, Blaundos ve Peltae antik kentlerinin etnolojik olarak kimliklerini çevrelerine tanıtmaları Makedonya kalkanını sıkça her türlü sanat eserlerinde kullanmaları ile olmuştur⁴⁰. Philadelphia kentinin ilk

³⁷ Arslan-Tahberer, 2005, 277.

³⁸ Carradice-Price, 2001, 61.

³⁹ Head, 1964, XC.

*Dağlık Kilikia bölgesinde İ.Ö. II. yüzyıl başına tarihlenen özellikle kale, kule ve diğer yapılarda kabartma olarak işlenmiş şimşek, triskelis, labut, kerykeion, kalkan sembollerinin Makedon sikkelerinden alınıp Seleukoslar aracılığıyla Kilikia’ya getirildiği kabul edilir. Aydın, 2005, 89–90. Seleukoslar aracılığıyla taşınan bu kültürel özellikler, şüphesiz sadece Dağlık Kilikia bölgesi ile sınırlı değildir. Lydia bölgesinde de böyle bir etkiyi kabul edersek Philadelphia sikkelerindeki ön yüzde Makedon kalkanı, arka yüzde yıldırım demeti kullanımı kültürler arası etkileşimi göstermektedir.

⁴⁰ Waelkens-Pobleme, 1997, 287.

sikkelerinin Makedonya kalkanlı bir betimi taşıdığı artık tartışma götürmez bir gerçek haline gelmiştir⁴¹.

1.2.a.1. Tanrı ve Tanrıçalar

Tanrıların, Anadolu'daki en eski resimsel belgeleri sikke tasvirleridir. Sikke tasvirleri, kült belgeleri olarak da kabul edilebilir. Philadelphia sikkelerinde ön yüz tasvirlerinin büyük bir kısmı sağa dönük tanrı ya da tanrıça portresidir. Ön yüz tasvirleri açısından sikkeleri aşağıdaki gibi gruplandırabiliriz:

1.2.a.1.a. Zeus (Lev. I. Kat. No: 11 – 19)

Başında taenia bulunan Zeus başları genelde sağa dönüktür. Zeus, Panhellen tanrıların en büyüğü, tanrıların ve insanların babası idi⁴². Zeus, Dionysos'a göre Philadelphia'nın hamisi ve koruyucu tanrısıydı⁴³.

Philadelphia'da Zeus'un cemaati hür doğmuş kadın ve erkekler ile kölelerden oluşuyordu⁴⁴. Ele geçen bir yazıta göre İ.Ö. II. ya da I. yüzyılda Zeus adına oluşturulan bu topluluğun faaliyetleri arasında aylık kurban kesmek, dinsel kurallara harfi harfine uymak, kendini temizleme-arındırma gibi kavramlar bulunmaktaydı⁴⁵.

1.2.a.1.b. Artemis (Lev. II. Kat. No: 24–36)

“Apollon'un kızkardeşi; ay ve av tanrıçası, aynı zamanda gençlerin koruyucusu. Genellikle ok ve yay tutarken betimlenir; bazen yanında geyiği vardır⁴⁶”.

⁴¹ Boyce-Grenet, 1991, 215.

⁴² Keleş, 2008, 40.

⁴³ Kloppenborg-Wilson, 1996, 30.

⁴⁴ Ascough, 2003, 25.

⁴⁵ Ascough, 2003, 18–19.

⁴⁶ Tekin, 1996, 34.

*Yengeç burcunun yöneticisi Ay'dır. Bulut-Sönmez, 1991, 69. Artemis'in de atribülerinden birinin ay olması, tanrıça ile yengeç burcu arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.

Tanrılardan Avcı Artemis ve Apollon, Philadelphia'da yerel tanrıların başı gibi gözükmektedir⁴⁷. Geç Hellenistik Dönem Philadelphia sikkelerinde başında stephane ve omzunda sadağı bulunan Artemis büstü sağa dönük olarak betimlenmiştir.

1.2.a.1.c. Dioskurlar (Lev. I. Kat. No: 20–21, Lev II. Kat No: 22)

Başlarına defne çelengi takmış Dioskurların başı sağa dönüktür. “Zeus’un delikanlıları anlamına gelir⁴⁸”. “Kastor ve Pollux olarak bilinen delikanlılar Zeus ve Leda’nın oğullarıdır. Seyahat edenlerin ve gemicilerin koruyucuları, kardeşlik ve dostluğun simgeleridir. İki kardeş at üzerinde, mızraklı oval biçimli miğferleri ile tasvir edilirler⁴⁹”. Sağa dönük tarzda perspektif açıdan orantılı verilmeleri darp ustasının sanatsal yaklaşımındaki ustalığını gösterir.

1.2.a.1.d. Dionysos (Lev. II. Kat. No: 37–39)

Başında sarmaşıklı taç bulunan genç Dionysos’un başı sağa dönüktür. Kökeninin doğu olmasına karşın Dionysos, Grekler tarafından benimsenerek Olympos tanrıları arasına alınmıştır⁵⁰. Philadelphialıların Zeus’dan sonra en önemli tanrısı Dionysos’tu ve onun adına bağ bozumu festivalleri yapılırdı⁵¹.

⁴⁷ Head, 1964, XCi.

⁴⁸ Erhat, 1984, 96.

⁴⁹ Okçu, 2005, 98.

*Dioskur’lar Leukippos’un iki kızı Phoibe ile Hilaira’yı kendilerine eş olmaları için kaçırmak istemişler, ama bu kızların hem amcaoğulları, hem de nişanlıları olan Lynkeus’la İdas Dioskurların peşine takılmışlar, aralarında çıkan kavgada Kastor can vermiş, ölümsüz olan Polydeukes de yaralanmıştı. Zeus bu iki kardeşi birbirinden ayırmamak için, ikisini de göğe alıp yıldızlar arasına yerleştirmiş (İkizler burcu). Erhat, 1984, 96.

**İkizler takımyıldızları çok eski çağlardan beri bilinirdi. Takımyıldıza bu ismin verilmesinde burada bulunan Castor ve Pollux adlı çok parlak iki yıldız yol açmış olabilir. Bulut-Sönmez, 1991, 68.

⁵⁰ Keleş, 2008, 73.

*Bazı yayınlara göre kente sanatçılar vasıtasıyla İmparatorluk Dönemi’nde birtakım kültler gelmiştir. Bunlar arasında en önemlisi Dionysos’dur. Farnell, 2005, 137.

⁵¹ Brent, 1999, 189.

1.3.Geç Helenistik Dönem Sikkeleri Arka Yüz Tasvirleri

“...Sikke ve madalyonları bulunmaz belge kaynağı kılan unsur, betimlerin sonsuz çeşitliliğidir. Betimler çoğunlukla tam olarak tarihlendirilebilmektedir, fakat yine de konuları mitolojik, dini veya armalarla ilgili olacak kadar, bir olayı anma amacıyla da seçildiklerinden dolayı herhangi bir sınıflandırmaya sokmak olanaksızdır. Mitoloji antik numismatiği derinden etkilemiştir...”⁵² anlatımı Geç Hellenistik dönem Philadelphia sikkelerinin arka yüz tasvirleri ve kentte tapınımı görülen mitolojik kültler hakkında bilgi verdiği için önemlidir. Philadelphia’nın Hellenistik Dönem’de darp ettiği sikkelerinin arka yüzlerinde Zeus’un simgesi yıldırım demeti, Dioskur başlıkları, Dionsos’un asası thyrsos, Apollon’un simgesi kithara, tahtında oturan Apollon, kitharalı Apollon, Dionysos’un hayvanı panter betimlenmiştir.

1.3.a.Yıldırım Demeti (Lev. I. Kat. No: 1 – 10)

“Hellenistik devir tiplerinde çerçeve olarak noktalardan veya bitki yapraklarından yapılmış çelenkler pek çok kullanılmıştır”⁵³. Yıldırım demeti ve kythara etrafının boş bırakılmayıp çelenkle çevrilmesi, Geç Hellenistik dönem Philadelphia sikkelerinde kullanılan bezeme tiplerindendir.

1.3.b.Kithara - Lir (Lev. I. Kat. No: 11 – 19)

Lir, en eski müzik aletlerinden birisidir. Yunan mitolojisine göre Lir, Hermes tarafından icat edilmiştir⁵⁴. Philadelphia Geç Hellenistik Dönem sikkelerinde de sevilerek sikkelerde kullanılan bir betimleme tipi olmuştur.

⁵² Morisson, 2002, 49.

⁵³ Atlan, 1976, 16.

⁵⁴ Örs, 2001, 38.

1.3.c.Apollon (Lev. II. Kat. No: 24 – 36)

Bergamadan bulunmuş günümüzde Berlin Pergamon müzesinde bulunan Kitharalı Apollon heykeli betimlenmiştir. Philadelphia'nın sikkelerinde kullandığı bu betimi, Bergama krallığı değerlerine sahip çıktığını gösterir. Philadelphia sikkelerinde Apollon sağa dönük olarak betimlenmiştir. Apollon, ayakta ya da otururken tasvir edilmiştir⁵⁵.

1.3.d.Dioskur Başlıkları (Lev. I. Kat. No: 20, 21. Lev II. Kat No: 22)

Zeus'un oğulları Kastor ve Polluks'un mitolojik tasvirlerinde başlarına taktıkları oval biçimli başlıklar betimlenmiştir. Geç Hellenistik Dönem Philadelphia sikkelerinde birbirinden ayrı iki adet yan yana dizilmiş dioskur başlıkları betimlenmiştir.

1.3.e. Hayvan ve Bitki Tasvirleri (Lev. II. Kat. No: 23, 37, 38, 39)

Sarmaşık dallarıyla sarılı ucunda çam kozalağı takılı asa, tanrı Dionysos'un simgesi olarak Philadelphia sikkelerinin arka yüzünde (Levha II. Kat. No 23) kullanılmıştır.

Panter, Dionysos'un kutsal hayvanlarından biridir. Kat No 37, 38, 39 numaralı sikkelerde Dionysos kültünü tanımlar şekilde sikkelerin arka yüzünde panter betimlenmiştir.

⁵⁵ Kral sikkelerinin arka yüzlerinde hep oturan veya ayakta duran tanrıların resimleri tasvir edilmiştir. Bunu ilk defa büyük İskender kendi sikkeleri üzerinde yapmış, diğer krallar onu takip etmiştir. Atlan, 1976, 16.

*Hellenistik Dönemden veya daha evvelki devirlerde yapılmış meşhur heykellerin sikkeler üzerinde betimlenmesi Hellenistik devir özelliğidir. Atlan, 1976, 16. Philadelphia Hellenistik dönem sikkelerinin arka yüzünde tanrı Apollon'un oturur ya da ayaktayken betimlenmesi dönem özelliği gereğince dir.

II. BÖLÜM

II.1. PHILADELPHIA ROMA DÖNEMİ SİKKELERİ

Philadelphia Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerini, Augustus'un evlatlığı Caius Caesar ile başlatanlar vardır. Ama bugüne kadar Caius Caesar'a verilen bir sikke bilinmemektedir. Tüm bilinen kaynaklar şehrin İmparatorluk dönemi sikkelerini Caligula ile başlatmakta ve Valerianus Dönemi'nde sona erdirmektedir⁵⁶. Melih Arslan'a göre kentin imparatorluk döneminin en erken sikkesi Tiberius dönemine gitmektedir⁵⁷.

Caligula Dönemi'nde kentin isminin Neokaisareia olarak değiştirildiği bilinmekteydi⁵⁸. Fakat Neokaisareia unvanlı Tiberius sikkesinin ele geçmesi şehrin isminin Caligula öncesinde değiştiğinin ispatıdır. İmparator Cladius devri her iki adın birlikte kullanılması açısından önemlidir. Ayrıca ilk ve eski ismine dönüş için de bir geçiş evresidir. İmparator Nero Dönemi'nden Vespasianus Dönemine kadar sadece ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ismi kullanım görmüştür. Ancak yeni incelenen sikkeler bu durumun

⁵⁶ Arslan, 2003, 261.

*B.V.Head, Philadelphia'da Caligula öncesine ait İmparatorluk sikkelerinin olmayışını İ.S. 17 yılında yaşanan depreme bağlamaktadır. Head, 1964, IXXXV.

**Lydia'nın diğer kentlerinde Augustus dönemine ait sikkeler darp edildiği halde Philadelphia'da bunun geçerli olmaması önemlidir. Yayınlanmış kaynaklarda Caligula'ya atfedilen sikkelerin arka yüzünde yıldırım demeti, Dioskurlar, Capricorn betiminin bulunduğu üç sikke tipi belirlenmiştir. Sikke tiplerinin ortak yönü ön yüzlerinde imparator portresinin bulunmasıdır. Sikkelerin üzerindeki portrelerin Caligula'ya değil Augustus'a ait olması da muhtemeldir. İmparator portrelerini gerek genel Roma yontuları gerekse diğer Lydia şehirlerinin sikkeleri üzerindeki Augustus portreleri ile karşılaştırdığımızda farklı bir sonuca ulaşmak mümkün olmuştur. Arka yüzünde Dioskur büstleri olarak nitelendirilen sikke grubunun ön yüzündeki portrenin, imparator Augustus'un yüz anatomisini andırması önemlidir. Ayrıca arka yüzlerinde panter ve Agrippina I'in betimlendiği sikkelerin ön yüzündeki Caligula portreleri çelenklidir. Fakat Augustus'a ait olabilecek portreler çelenksizdir. Augustus'un ilk portrelerinde imparatorluk tacını giymeyi reddetmesinden dolayı başı çıplak, çelenksiz ve diademsiz olarak gösterilmiştir. Augustus'un geç portrelerinde ve diğer imparatorlarda çelenk ve diadem kalıcı olmuştur. Bu farklılıklar Caligula olarak nitelendirilen portrelerin Augustus'a da ait olma olasılığını arttırmaktadır. Bir grup Caligula sikkelerinde Neokaisarea ismi geçerken, yine Caligula'ya atfedilen diğer sikkelerde Philadelphia isminin geçmesi de İ.S.17 yılında yaşanan deprem sonrası darp edilen sikkelerinin lejantlarıyla uyumamaktadır.

⁵⁷ Arslan, 2003, 261.

*Tiberius dönemindeki belirsizlik Philadelphia isminin Neokaisarea olarak değiştirilmesi ile ilgilidir. Burnett–Amandry, 1992, 494. φιλadelphewon lejantı bulunan ve Caligula dönemine tarihlendirilen sikkeler üzerindeki portrelerin Tiberius'a da benzerliği, sikkelerin İ.S. 17 yılı depremi öncesi Tiberius döneminde darp edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

⁵⁸ Head, 1964, IXXXV.

geçerliliğini yitirdiğini göstermektedir. Nero'dan Vespasianus'a kadar sikkelerin arka yüzünde şehrin ismi yerine kullanılan ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΤΙ ΝΕΙΚΑΝΟΡ ifadesi şehrin ya yeni bir unvan aldığını ya da bu isimle anıldığını göstermektedir⁵⁹. Vespasian ve Domitianus dönemleri boyunca kent ismine ΦΙΛΑΒΙΩΝ unvanı eklenmiştir⁶⁰. Kent bir süre, "İmparatorun Konutu" anlamına gelen Flavia unvanı ile anılmıştır⁶¹.

B.V.Head'e göre, kent Neokoron unvanını ilk Caracalla Dönemi'nde almıştır⁶². Elegabalus Dönemin'den itibaren kent, Lydia'nın Metropol şehri, yani başşehir olmuştur⁶³.

2.1.a.Sikke lejantları

"...Genellikle lejantlar, Arkaik ve Klasik dönem Grek sikkeleri üzerinde darbu güvence altına alan halk veya kent gibi yetkeyi, daha sonraki Dönem'de ise kral, imparator veya darp hakkını elinde bulunduran kişinin ismini belirtmektedir..."⁶⁴. Roma İmparatorluk Dönemi Philadelphia sikkelerinin ön yüzünde asıl darp iznini veren Roma imparatorunun sırasıyla unvan kısaltmaları ile adı açık bir şekilde sikke yuvarlağına yazılmıştır. Sikkelerin arka yüzünde yerel yönetimde imparator iznini uygulayan magistratın ismi, darphane ismi ile birlikte kaydedilmiştir.

Philadelphia sikke lejantları kentte, Helenistik dönemin sona erdiğinin ve Roma hâkimiyetinin başladığı anlamında değerlendirilebilir.

⁵⁹ Burnett–Amandry, Nero ve Agrippina II'nin sikkeleri üzerinde görülen bu unvanları olasılıkla magistrat isimleri olarak ifade ederler. Burnett–Amandry, 1992, 494.

⁶⁰ Melih Arslan, bu unvanın Vespasianus'tan Domitianus'a kadar kullanıldığını belirtmektedir. İncelemelerimiz Domitianus dönemi boyuncada Flavia unvanını kullanıldığını göstermektedir.

*92 yılında yaşanan kıtlığa çare olarak Domitianus'un önlem alınması için belirlediği ziraat alanları arasında Philadelphia'da vardı. Brent, 1999, 189.

⁶¹ Brent, 1999, 188.

*Sikkelerinde ΦΑΒΙ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ kelimeleri mahkûttur. Bu, şehrin Piskopos Flavia'nın mezhebini iltizam eden imparatorlar şerefine bir zamanlar Flavia yahut Fliaviopolis ismini taşıdığını gösterir. Texier, 2002, 130.

⁶² Head, 1911, 655. Araştırmalarımız Caracalla ve Gallienus dönemi arasında kentin Neokoron ünvanı almaya devam ettiği göstermektedir. Bu sikkelerin tasvirlerinde genelde Roma personifikasyonları kullanılmıştır.

⁶³ Arslan, 2003, 261.

⁶⁴ Morrisson, 2002, 52.

2.1.a.1. Ön Yüz Lejantları

“...Şehir sikkeleri üzerindeki yazı daima Grekçe, bazıları üzerinde yer alan Roma vali isimleri Grekçe veya Latince dir...⁶⁵”. Philadelphia sikkelerinin ön yüzüne lejant olarak Roma imparatorlarının isim ve unvanları yazılmıştır.

1. ΤΙΒΕΡΙΩΝ ΚΕΒΕΚΑΤΟΝ (Lev III. Kat No: 40, 41)
2. ΓΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ (Lev III. Kat No: 42–60, Lev IV. Kat No: 61–69)
3. ΓΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΩΝ (Lev IV. Kat No: 70–73)
4. ΓΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ (Lev IV. Kat No: 74–76)
5. Τ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ (Lev IV. Kat No: 77, 78)
6. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ (Lev IV. Kat No: 79)
7. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev IV. Kat No: 80)
8. ...ΥΜ... ΜΕ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΩΝ (Lev IV. Kat No: 81)
9. ΦΙΛΑ ΔΕΛΦΕΩΝ (Lev V. Kat No: 82)
10. ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟΣ (Lev V. Kat No: 83, 84)
11. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝ (Lev V. Kat No: 85 – 88)
12. ΟΥΕΡΡΑΚΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ (Lev V. Kat No: 89)
13. ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΩΣΗΡΙΟΣ (Lev V. Kat No: 90)
14. ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ (Lev V. Kat No: 91)
15. ΔΟΜΙΤΙΑΝ ΚΑΙΣΑΡ (Lev V. Kat No: 92–93–94–95)
17. ΚΑΙΣΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ (Lev V. Kat No: 96)
18. ΔΟΜΙΤΙΑ ΑΥΤΟΥΣΤΑ (Lev V. Kat No: 97 -101)
19. ΑΥΓ. Ν. ΤΡΑΙΑΝΟΝ ΚΕ. ΓΕΡ (Lev VI. Kat No: 102)

⁶⁵ Atlan, 1976, 24.

20. OCCOΩAΑΠ OWCΩΔAAMNΩH...(Lev VI. Kat No:103)
23. TPAlAN O PMAITIPV (Lev VI. Kat No:104)
24. TPAlANO (Lev VI. Kat No:105)
25. ΠAΩTEINA CEBACTH (Lev VI. Kat No: 106 – 111)
26. AVG KAI. T.AI. ANTΩNINOC (Lev VI. Kat No: 112 – 114)
27. AV.K. M.AVP. ANTΩNINOC (Lev VI. Kat No: 115 -119)
28. OYHPOΣ KAICAP (Lev VII. Kat No: 120, 121)
29. AVKM AVP. KOMOΔOC AYTOYC (Lev VII. Kat No: 122)
30. KOMOΔOC AVTKMA (Lev VII. Kat No: 123, 124)
30. AYT. KAI.A.CE. CEOYHPOC (Lev VII. Kat No:125 -127)
31. ZEYC KOPYΦAIOC (Lev VII. Kat No:128)
32. IEPA CYNKΛHTOC (Lev VII. Kat No:129–133)
33. ΔHMOC ΦIΛAΔEΛΦ[E]ΩN (Lev VII. Kat No:134)
34. ΦIΛAΔ EΛΦEΩN (Lev VIII. Kat No: 135, 136)
35. ΦIΛ AΔEΛΦIΔ (Lev VIII. Kat No:137)
36. IOYAIΔ CEBACTH (Lev VIII.. Kat No:138)
37. AVG. K. MAYP CE. ANTΩNEINOC (APX) (Lev VIII.. Kat No: 139 -140)
38. A.C E Π ΓETA ΩN (Lev VIII.. Kat No:141)
39. AVT. K. M. AYP. CEVH P. AΔEZANΔPOC (Lev VIII. Kat No: 142–146)
40. IOYAIΔ MAMEA CEBACTH (Lev VIII.. Kat No: 147, Lev IX. Kat No: 148)
41. AYINIOYH MAΣIMEINON (Lev IX. Kat No: 149, 150)
42. AVT. K. M. AN T. ΓOPΔIANOC (Lev IX. Kat No: 151 -154)
43. AVT•K•M IOVA ΦIΔΠ•ΠOC (Lev IX. Kat No:155)
44. EPEN ETPOYC KIΔΔA CEBAC (Lev IX. Kat No:156)

45. Α V K ETPOYCK ΔΕΚΙΟC CEB (Lev IX. Kat No:157)
46. ΙΕΡΑ CΥ N ΚΑΗΤΟC (Lev IX. Kat No:158)
47. ΔΗΜΟC (Lev IX. Kat No: 159, 160, 161, 162, 163, 164)
48. ΦΙΛΑ ΔΕΛΦΕΙΑ (Lev IX. Kat No:165)
49. ΦΙΛΑ ΔΕΛΦΙΑ (Lev X. Kat No:166–167)
50. ΦΛ.ΦΙΛΑ ΔΕΛΦΕΩΝ (Lev X. Kat No:168)

ΚΑΙΣΑΡ: “İmparatorluk sikkelerinin ön yüzlerinde genellikle imparator ya da onun ailesinden kişilerin portresi ile isim ve unvanları yer alır. Ünlü Caesar’ın ailesi Iulia ailesinin lakabı olan Caesar adını, ilk imparator Augustus almış, kendisinden sonra gelen imparatorlarda bunu kendi isimlerinin başında kullanmışlardır”⁶⁶.

AVG: “İ.Ö. 27’de Octavianus’a senato tarafından verilen şeref unvanı Augustus, kendisinden sonraki imparatorlar tarafından hükümdarlık ifadesi olarak kullanılmıştır. Bu unvan sikkelerde AVG kısaltması ile gösteriliyordu. Fakat daha sonraki dönemlerde tahtta 2 ya da 3 hükümdar bulunduğu zaman kısaltma AVGG ya da AVGGG şeklini almıştır”⁶⁷.

2.1.a.2. Arka Yüz Lejantları

Philadelphia sikkelerinde imparator Caligulaya ait Germanicus soyadı da göz önünde tutulduğunda ölen imparator Tiberius’un kültüyle birlikte imparator Caligula’da Philadelphialılarca onurlandırılmıştır⁶⁸.

Tiberius sikkesinde magistrat isimleri kullanılmamıştır. “Philadelphia sikkelerinde Nero’ya kadar magistrat unvanları, nominativ halde kullanılmıştır. Vespasianus’un yönetimi altındaki sikkelerde okunan iki magistrat ismi επι μελήθ (έντων) genetiv haldedir. Vespasianus’tan itibaren magistrat isimleri genetiv halde olup

⁶⁶ Baydur, 1987, 22.

⁶⁷ Baydur, 1987, 22.

⁶⁸ Brent, 1999, 188.

επι sıfatı eklenir. Caracalla yönetimi altındayken sikkeler üzerindeki επι αρχα unvanı yerine επι στρατεγουα πολ (πρωτου τής πολεωσ) unvanı kullanılmıştır⁶⁹.

Sikkelerde kimi zaman ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ kimi zaman da ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ yazılmıştır. WN veya ΩN harfleri halkın adının çoğul genetivus (-in hali) yazıldığını gösterir⁷⁰. Bu sayede kentin değil halkın adı belirtildiği için sikkeler etnik karakterdedir.

Septimus Severus'un karısı Julia Domna (Lev. VIII, Kat. No: 138) Julia Mamea (Lev. VIII, Kat. No: 147) dönemi sikkeleri APXON'u açıkça ifade edilen sikkelerdir.

Arxon Kl Kapitonoc isimli magistrat sikke lejantlarından okunduğu kadarıyla Philadelphia'da 193 yılından 235 yılına kadar görev (Lev. VIII, Kat. No: 138, 139, 140, 147) yapmıştır.

ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ lejantındaki ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC ifadesi imparator Caligula ve Cladius'un Almanya'ya sefer düzenlediğini (Lev. IV, Kat. No: 70–76, 77–80) belirtir. Roma İmparatorluğu sikkelerindeki genel lejant kullanımının, Philadelphia yerel darphane sikke lejantlarında da uygulandığı görülür.

1. ΝΕΩΚΑΙCΑΡΕΙC (Lev. III, Kat. No: 40–41)
2. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΜΕΛΑΝΤΟC ΙΕΡΕΥC ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ (Lev. III, Kat. No: 42)
3. ΦΙΛΑΔΕ - ΛΦΕΩΝ - ΛΕΝΕΙΛΗC ΠΑ ΜΑ ΡΙC (Lev. III, Kat. No: 43)
4. ΦΙΛΑΔΕ - ΛΦΕΩΝ - ΜΟCΧΙΩΝΟC (Lev. III, Kat. No: 44–46)
5. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. III, Kat. No: 45)
6. ΑΤΤΑΛΙ ΚΟC ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. III, Kat. No: 47)
7. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΕΡΜΟΓΕΝΗC ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗC (Lev. III, Kat. No: 48, 49, 50, 51, 52)

⁶⁹ Head, 1911, 655.

⁷⁰ Tekin, 1997, 30.

8. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ...ΠΝΣΩΜ...ΩΟ... ΟΛΥΜΠΙΩΝΙΚΗΣ (Lev. III, Kat. No: 53)
9. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ...ΓΒΗΣ.ΓΣΩΜΝ....Ι ΟΛΥΜΠΙΩΝΙΚΗΣ (Lev. III, Kat. No: 54)
10. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΗΣΟΛΙΑ.....ΟΝ ΟΛΥΜΠΙΩΝΙΚΗΣ (Lev. III, Kat. No: 55)
11. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΓΑΙΟΣ ΟΥΜΟ ΟΛΥΜΠΙΩΝΙΚΗΣ (Lev. III, Kat. No: 56)
12. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΜΓ...ΚΑΙ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ (Lev. III, Kat. No: 57)
13. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ (Lev. III, Kat. No: 58)
14. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΓΑΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΔΙΟΓ...(Lev. III, Kat. No: 59)
15. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΜΕΝΕΚΛΗΣ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ (Lev. III, Kat. No: 60)
16. ΦΙΛΟΚΑΙCΑΡ ΚΛΕΑΝΔΡΟC ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. IV, Kat. No: 61, 62, 63)
17. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΜΑΚΕΔΩΝ ΦΙΛΟΚΑΙCΑΡ (Lev. IV, Kat. No: 64, 65, 66)
18. ΜΟCΧΙΩΝΑΣ ΧΙCΡΧΡΙΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. IV, Kat. No: 67, 68)
19. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΑΤΤΑΛΙΚΟC (Lev. IV, Kat. No: 69)
20. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ ΑΡΤΕΜΩΝ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥC (Lev. IV, Kat. No: 70, 71, 72)
21. ΑΡΤΕΜΩΝ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥC ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ (Lev. IV, Kat. No: 74, 76)
22. ΑΡΤΕΜΩΝ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. IV, Kat. No: 75)
23. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ ΕΙΔΟΜΕΝΕΥC (Lev. IV, Kat. No: 77)
24. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ ΧΟΝΔΡΟC (Lev. IV, Kat. No: 78)
25. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ (Lev. IV, Kat. No: 79)
26. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC ΚΑΙCΑΡ (Lev. IV, Kat No: 80)
27. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. IV, Kat. No: 81)
28. ΜΑΝΤΙΟC (Lev. V, Kat. No: 82)
29. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΤΙ. ΝΕΙΚΑΝΩΡ (Lev. V. Kat. No: 83, 84)
30. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΙΚΑΝΩΡ (Lev. V. Kat. No: 85, 86, 87, 88)
31. ΕΠΙ ΜΕΛΗΘ ΗΡΩ ΔΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΑΙΟΥ ΦΛΑΒΙΩ ΦΙΛΑΔΕΛ[ΦΕΩΝ]
(Lev. V. Kat. No: 89)

32. ΦΙΛΑΒΙΩΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. V Kat. No: 90, 91)
33. ΦΙΛΑΒΙ.. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΠΗΠΛΑ... (Lev. V Kat. No: 92)
34. ΦΙΛΑΒΙ.. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. V. Kat. No: 93)
35. ΦΙΛΑΒΙΩΝ. ΦΛ ΑΔΕΛΦΕΩΝ ; ΕΠΙ ΦΛΑ ΠΡΑΞΕΟΥ ΑΡΧ ΠΡ ΙΕΡΕΩΣ ΔΙΑΒΙΟΥ (Lev. V. Kat. No: 94)
36. ΕΠΙ ΛΑΓΕΤΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. V. Kat. No: 95, 98)
37. ΚΑΙCΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC (Lev. V. Kat. No: 96)
38. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. V. Kat. No: 97)
39. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΛΑΓΕΤΑ (Lev. V. Kat. No: 99, 100, 101)
40. ΕΠΙ ΙCΕΒΗΡΙΑ ΝΟΥ ΦΙΛΑΔΕ ΦΕΩΝ (Lev. V. Kat. No: 102)
41. ΕΠΙ ΑΝ..... ΠΡΜ... ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VI. Kat. No: 103)
42. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VI. Kat No: 104)
43. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VI. Kat. No: 105)
44. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VI. Kat. No: 106, 107, 108)
45. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VI. Kat. No: 109, 110, 111)
46. ΕΠΙ ΑΦ. ΚΟΡΝΗΛΙΑΝΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VI. Kat. No: 112, 113, 114)
47. ΕΠΙ ΤΙ Γ ΕΥΓΕΝΕ ΤΟΡΟC ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VI. Kat. No: 115, 116, 117, 119)
48. ΑΥ Κ ΜΑΥ Ρ. ΑΝΤΩΝΙΝΟC (Lev. VI. Kat. No: 118)
49. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VI. Kat No 120, Lev. VII. Kat. No: 121)
50. ΕΠΙ Μ ΚΑΙΚΙ. ΚΛΕΩΝΟC ΑΡΧ. Α.ΦΙΛΑ-ΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VII. Kat. No: 122)
51. ΦΑΔΕΛΦΕΩΝ ΕΠΙ Φ ΦΙΛ (Lev. VII. Kat. No: 123)
52. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VII. Kat. No: 124)
53. ΕΠΙ ΝΕΟΠΤΟΛΟΜΟΥ ΑΘΦ. ΑΡΧ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VII. Kat. No: 125)
54. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VII. Kat. No: 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133)

55. ΕΠΙ ΠΕΡΙΚ Λ ΟVC. APX. (Lev. VII. Kat. No: 134)
56. ΕΠΙ ΔΟΚΙΜΟΥ APX (Lev. VII. Kat. No: 135, Lev. VIII. Kat. No: 136)
57. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VIII. Kat. No: 137)
58. ΕΠΙ ΚΛ ΚΑΠΙΤΩΝΟC APX Α ΦΛ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ (Lev. VIII. Kat. No: 138, 139, 140, 147)
59. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ (Lev. VIII. Kat. No: 141)
60. ΕΠΙ ΙΟΥΛΙΑ ΝΟΥ ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ ΩΝΝΕ CΦΥCΦΥ (Lev. VIII. Kat. No: 142)
61. ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ (Lev. VIII. Kat. No: 143, 144)
62. ΕΠΙ ΙΟΥΛ ΑΡΙΣΤΩΝ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΦΛ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ (Lev. VIII. Kat. No: 145, 146)
63. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΕΠ ΙΙ ΟV ΛΙ ΑΝ ΟV (Lev. VIII. Kat. No: 148)
64. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΚΗΤΕΔΟC (Lev. VIII. Kat. No: 149, 150)
65. ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕΩΝ ΝΕΩ (Lev. IX. Kat. No: 151)
66. ...Λ ΦΙΛΑΔΕΛΕΩΝ ΝΕΩ (Lev. IX. Kat. No: 152)
67. ΦΛ. ΦΙΛ ΝΕΩΚ. Κ. CMVP. Γ. ΝΕΩΚ. ΕΠΙ ΜΑΡΚ. ΑΡ. Α. Τ. Β. ΟΜΟ. (Lev. IX. Kat. No: 153)
68. ΦΛ. ΦΙΛ ΝΕΙΝΦ. CMVK. ΝΕΩΚ Μ ΕΠΙΝ... ΜΡ ΑΡ. Α. Π. Β. (Lev. IX. Kat. No: 154)
69. ΕΠΙ ΑV Ρ ΜΑΞΙΜΟV ΙΟV-ΛΙ ΑΝΟΥ Α ΦΛ ΦΙΛΑΔΕ ΛΦ/ΕΩ/Ν ΝΕΩ/ΚΟΡ/ΩΝ (Lev. IX. Kat. No: 155)
70. ΕΠΙ ΑV Ρ ΡΟV ΦΕΙΝ ΟΥ ΠΩΛ Β ΦΛ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩ-Ν (Lev. IX. Kat. No: 156)
71. ΩΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΟΚΩΡΩΝ (Lev. IX. Kat. No: 157)
72. ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. (Lev. IX. Kat. No: 158 – 159- 160–161)
73. ΦΛ. ΦΙ ΛΑΔΕΛΦ ΕΩΝ ΝΕΩΚΟ ΡΩΝ (Lev. IX. Kat. No: 160–161)
74. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΦΙΕ ΝΕΩΚΟΡΩΝ (Lev. IX. Kat. No: 162)
75. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ (Lev. IX. Kat. No: 163)

76. ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. (Lev. IX. Kat. No: 164)

77. ΝΕΩ Κ Ο ΡΩC (Lev. IX. Kat. No: 165)

78. ΝΕΩΚ ΟΡΟΝ (Lev. IX. Kat. No: 166–167–168)

2.1.a.3. Magistrat İsimleri

Caligula	ΜΕΛΑΝΘΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΜΟΣΧΙΩΝΟΣ ΛΕΝΕΙΑΗΣ ΜΟΣΧΙΜΩΝΟΣ ΑΤΤΑΛΙΚΟΣ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ ΟΛΥΠΠΟΝΙΚΗΣ ΜΕΝΕΚΛΗΣ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ ΓΑΙΟΣ ΟΥΜΟ ΟΛΥΠΠΟΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΚΑΙΣΑΡ ΚΛΕΑΝΔΡΟΣ ΦΙΛΟΚΑΙΣΑΡ ΜΑΚΕΔΩΝ ΑΓΡΙΠ ΠΙΝΑΝ ΑΡΤΕΜΩΝ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥC ΕΙΔΟΜΕΝΕΥC ΓΑΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΔΙΟΓ... ΓΑΙΟΣ ΟΥΜΟ ΟΛΥΜΠΙΩΝΙΚΗΣ ΜΟΣΧΙΩΝΑΣ ΧΙΣΡΧΡΙΟΥ
Cladius	ΕΙΔΟΜΕΝΕΥC ΜΑΝΤΙΟΣ ΧΟΝΔΡΟΣ
Nero	ΤΙ. ΝΕΙΚΑΝΩΡ
Agrippina II	ΝΕΙΚΑΝΩΡ

Vespasian	ΕΠΙ ΜΕΛΗΘ ΗΡΩ ΔΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΑΙΟΥ
Domitianus	ΕΠΙ ΦΛΑ ΠΡΑΞΕΟΥ ΑΡΧ ΠΡΙΕΡΕΩΣ ΔΙΑΒΙΟΥ
Domitia	ΕΠΙ ΛΑΓΕΤΑ
Traianus	ΕΠΙ [Ι.ΣΕ]ΒΗΡΙΑ ΝΟΥ
Antinous Pius	ΕΠΙ ΑΦ. ΚΟΡΝΗΛΙΑΝΟΥ
Marcus Aurelius	ΕΠΙ ΕΥΓΕ ΝΕΤΟΡΟC
Commodus	ΕΠΙ Μ ΚΑΙΚΙ ΚΛΕΩΝΟC ΑΡΧ
Septimus Severus	ΕΠΙ ΝΕΟΠΤΟΛΟΜΟΥ ΑΘΦ. ΑΡΧ. ΕΠΙ ΠΕΡΙΚΛΟΝC. ΑΡΧ. ΕΠΙ ΔΟΚΙΜΟΥ ΑΡΧ
Julia Domna	ΕΠΙ ΚΛ ΚΑΠΙΤΩΝΟC Α-ΡΧ
Caracalla	ΕΠΙ ΚΛ. ΚΑΠΙΤΩΝΟC ΑΡΧ.
Severus Alexander	ΕΠΙ ΙΟΥΛ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΕΠΙ ΙΟΥΛ ΑΡΙΣΤΩΝ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ
Maximinus I	ΚΗΤΕΔΟC
Julia Mamea	ΕΠΙ... ΑΠΙΤΤΩΝΟC ΑΡΧ. ΦΛ.
Gordian III	ΕΠΙ ΜΑΡΚ.
Philip I	ΕΠΙ ΑΥ Ρ ΜΑΞΙΜΟΝ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ Α
Herennia Etruscilla	ΕΠΙ ΑΥΡ ΡΟΛ ΦΕΙΝΟΥ ΠΟΛΒ

“Attalikos, Moschion, Kleandros, Antiochos⁷¹”, Leneiles, Menekles, Makedon Philokaisar, Zenon isimleri Caligula magistratlarına aittir. Leneiles, Gaios Onmo Olympionikes, Menekles Philopatris, Moskhiones Khysrkhrion isislerine ilk kez rastlıyoruz.

EPMOFENHΣ'in magistrat olduğu dönemlerde Philadelphialılardan alınan vergiler, imparator ailesinin onuruna Philadelphia'da düzenlenen ünü yayılmış oyunlara harcanmıştır⁷².

Geta sikkeleri üzerinde sıklıkla ve daha sonradan Elegabalus ve Severus Alexander sikkelerinde magistrat Julianus'un ismi geçmektedir⁷³ (Severus Alexander Lev. VIII, Kat. No: 142, 145, 146, Julia Mamea Lev. VIII, Kat. No:148, Philip I Lev. IX, Kat. No:155) .

Nero zamanında magistrat isimleri nominativ haldedir. Fakat Vespasian'da genetiv, hemen hemen daima επί sıfatıyla yer alır.επί sıfatı magistrat isimlerinden önce gelir⁷⁴.

“επί (nın... Memuriyeti sırasında) sıfatından sonra isimler genetivus halde kullanılır. επί sıfatının kullanılması magistrat adından ve dolayısıyla o magistratın görev yaptığı dönem'den (eğer tarih biliniyorsa) yola çıkarak sikkeyi tarihlendirmemize yarar⁷⁵”.

Sikkelerden İmparator Traianus Dönemi'nde Seberianos (Lev. V, Kat. No: 102), Marcus Aurelius'ta Eugeneter (Lev. VI, Kat. No: 115 – 119), Commodus'ta Kaiki Kleonos (Lev. VII, Kat. No: 122), Septimus Severus'ta Neoptolomos (Lev. VII, Kat.

⁷¹ Burnett–Amandry, 1992, 493.

⁷² Akerman, 1840, 46.

⁷³ Burrell, 1980, 126. Katoloğumuzda Julianus isimli bir magistratın Severus Alexander ile başlayan dönem'de Philadelphia'da vazife aldığını öğreniyoruz. Severus Alexander'ın annesi Julia Mamea'nın sikkelerinde ismi devam eder. Bir süre sonra imparator Philip I'in sikkesinde de aynı magistrat ismi ile karşılaşılıyor.

⁷⁴ Head, 1964, XC.

⁷⁵ Tekin, 1997,30.

No: 125), Perikles (Lev. VII, Kat. No: 134) ve Dokimos (Lev. VII, Kat. No: 135, Lev. VIII, Kat. No:136), Caracalla yönetiminde Kapitonos (Lev. VIII, Kat. No: 139, 140) Philadelphia'da magistratlık görevinde bulunmuştur. Bu isimlerdeki kişilerin magistrat oldukları kanısına isimlerinden önce kullanılan $\epsilon\pi\iota$ sıfatı ile tespit ediyoruz.

Commodus - Gordian III dönemleri arasında APX kısaltması sikke lejantı olarak sıklıkla kullanılmıştır. Kısaltma, APXIEPEYΣ (başrahip) unvanına ait ise sikkelerde sıklıkla kullanılması Philadelphia'nın çevresine etki eden bir tapınağa sahip olduğu düşüncesini uyandırır. Şayet bu kısaltma APXΩN (meclis başkanı - yargıç) anlamında kullanıldı ise Roma yönetimince görevlendirilmiş meclis başkanlarının kentten sorumlu olduğunu varsayabiliriz. ARX lejant kısaltması Commodus (Lev. VII, Kat. No: 122), Septimus Severus (Lev. VII. Kat. No: 125, 134, 135, Lev. VIII. Kat. No: 136), , Julia Domna (Lev. VIII, Kat. No: 138), Caracalla (Lev. VIII. Kat. No:139, 140), Julia Mamea (Lev. VIII. Kat No 147) sikkelerinde okunur. $\epsilon\pi\iota$ sıfatının, APX. lejantından önce gelmesini ismi geçen kişinin kentte hem magistratlık görevini hem de Arxonluk görevini sürdürdüğü şeklinde yorumlayabiliriz⁷⁶.

“Şehirler her sahada kavuştukları zenginlik ve gelişmelerini yaptıkları bayramların parlaklığı ve kendilerine Roma tarafından verilmiş Prote = Birinci, Metropolis = Başşehir ve Neokoros = (içinde imparator kültü için tapınağı olan) gibi şeref unvanlarını, sikkelerinde her vesile ile göstermektedirler. Bu yüzden çok defa, özellikle birbirine eşit durumda olanlar arasında imparatorun aracılığını gerektirecek biçimde anlaşmazlıklar da olmuştur⁷⁷”. Kent, İ.Ö. II. yüzyıldan itibaren Αρχιερεὺς unvanı ile kutsallığını almıştır⁷⁸.

⁷⁶ APXIEPEYΣ ya da APXIEPA: İ.Ö. 2. yüzyıldaki kent tapınağının başı, festival ve spor karşılaşmalarını düzenleyen kişilere verilen unvan olarak bilinmektedir. Head, 1911, 655. Sonuç olarak bu unvanın kullanıldığı tarihlere dayanarak imparator Commodustan Severus Alexander dönemi sonuna kadar kentte nüfuzlu bir tapınağın bulunduğu ileri sürülebilir.

⁷⁷ Atlan, 1976, 24.

⁷⁸ Head, 1964, XC. Kentin sikkelerinde magistrat isimleri İ.Ö. 133 sonrasında açık ve uzun bir biçimde yazıldığına göre bu lejantların kullanıldığı sikkeleri İ.Ö.133 sonrasına tarihlememiz daha doğru olacaktır. Ayrıca Αρχιερεὺς unvanı İ.Ö. 133 sonrasında kentin kutsallığının başladığı şeklinde anlaşılabilir.

“ΙΕΡΕΥΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ: tapınağı rahibi Germanicus’un anısına oğlu Caligula Dönemi’nde bu ismi almıştır⁷⁹”.

“ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ : Olimpiyat oyunlarının galibi⁸⁰”.

“ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ ve ΦΙΛΟΚΑΙΣΑΡ: Caligula sikkelerinde imparatoru onurlandırma isimleri⁸¹” (Lev. III. Kat. No: 57, 58, 60 ve Lev. IV. Kat No 61, 62, 63, 64, 65, 66).

ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ: Caligula’nın soy isimlerinden biri olan Germanicus adı, Philadelphia sikkelerinde lejant olarak kullanılmıştır. Bunun anlamı Tiberius’un yanında Caligula’nın da Philadelphialılarca onurlandırıldığı anlamına gelmektedir⁸².

ΦΙΛΟΚΑΙCΑΡ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΜΑΚΕΔΩΝ: Caligula Dönemi’nde kent darphanesinde görevli Philokaisar unvanlı memurun Makedon kökenli olduğu varsayılabilir.

ΦΛΑΒΙΩΝ unvanı, Vespasianus ailesi onuruna Philip ve Gordianus Pius sikkelerine de lejant olarak yazılmıştır⁸³.

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ : Philadelphia’daki olimpiyat oyunlarının galibi Ermogenes.

⁷⁹ Arslan, 2003, 262.

*Doç.Dr. Cumhuriyet Tanrıver, ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ifadesinin imparator kültü anlamına geldiğini belirterek ΙΕΡΕΥΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ unvanının Germanicus kültünün rahibi anlamı taşıdığını söylemiştir.

**Caesar’ın İÖ 46 yılındaki zafer kutlamaları sırasında, heykelinin tanrı heykeli ile birlikte taşınmış olması, imparator kültünün başlangıç işaretlerinden biri olmalıdır. Daha sonra İÖ 43 yılında Octavianus, Antonius ve Lepidus arasında kurulmuş olan II. Triumvirlik’in ilk işlerinden biri Caesar’ı tanrılaştırmak ve nihayet İÖ 42’de onun adına resmi bir kült kurmak olmuştur. Augustus kültü ise İÖ 29 yılında ortaya çıkmıştır. İmparator kültünün ortaya çıkmasından sonra *munera* düzenleme işi, artık imparator kültü rahipleri tarafından yürütülmeye başlanacaktır. Ögüt, 2006, v.

⁸⁰ Head, 1964, XC; Arslan, 2003, 262.

⁸¹ Arslan, 2003, 262.

*İmparatoru onurlandırma unvanlarıdır. Burnett–Amandry, 1992, 493.

**B.V.Head, BMCLydia adlı eserinde Φιλοπατρις ve Φιλοκαισαρ lejantlarının Caligula’nın sikkelerinde kullanılan onursal unvanlar olduğunu yazmıştır.

***Φιλοκαισαρ unvanı darphanede çalışan bir görevli anlamına gelir. Burnett–Amandry, 1992, 492.

****Doç.Dr. Cumhuriyet Tanrıver, Φιλοκαισαρ unvanının imparator seven anlamına geldiğini ve Φιλοπατρις ve Φιλοκαισαρ unvanlarının sadece Caligula’ya özgü unvanlar olmadığını söylemektedir.

⁸² Brent, 1999, 188.

⁸³ Cooke, 1871, 369.

Cladius Dönemi'nde Philadelphia ve Neokaicarea isimlerinin birlikte kullanılması önemli olduğu kadar şehir halkının eski ismini yaşatmasının da gayreti içinde olduğunu gösterir. Arka yüz tasviri buğday başağı seçilmiş Cladius sikke lejantlarından Eiudomeneus (Lev. IV. Kat. No: 77) , Xondros (Lev. IV. Kat. No: 78), Mantios (Lev. V. Kat. No: 82) isimli magistratların sikke darbında görev aldığını anlıyoruz. Ayrıca Cladius'un buğday başağı tipli sikkelerinde "Xondros ve Maros adlı magistratlar Cladius döneminde görülen diğer görevlilerdi"⁸⁴.

ΣΕΒΑΣΤΗ: "Augusta, İmparatoriçe, Sadık, Yüce"⁸⁵ anlamlarına gelir. İmparatoriçe sikkelerinde lejant olarak bu unvanın kullanılması, imparatorlar gibi kutsal sayıldıklarının ya da tanrılaştırıldıklarının kanıtıdır.

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ lejantının, şehrin her dönem sikkelerinde kullanılması sikkelerin etnik karakter taşıdığını gösterir.

2.2. Ön Yüz Tasvirleri.

İmparator portresi ile sikke darbı Romalılaştırma politikasının sonucudur. "Mitolojik yerel tiplerin koloni sikkeleri üzerinde betimlenmesi, Hellenistik kültür geleneğinin ve kentin kendi yerel geleneğinin devam ettiğinin bir göstergesidir"⁸⁶. Sikkeler imparatorların değiştiğinin halka duyurulmasında en etkin haberleşme aracıydı.

Roma İmparatorluk Dönemi Philadelphia sikkelerinde Augustus hariç imparatorların başında genellikle bir defne çelengi bulunur. "...İmparatorlar öldükten sonra tanrılaştığı (Divus) anlamında başına bir ışınlı taç yerleştirilmiştir..."⁸⁷. Philadelphia sikkelerinde ışın taçlı portreye sahip bir sikkenin bulunmaması, Philadelphia'nın imparatorları tanrılaştırma politikasında sikkeler darp etmediğini göstermektedir.

⁸⁴ Burnett-Amandry, 1992, 494.

⁸⁵ Tulay, 2001, 181.

⁸⁶ Sancaktar, 2009, 51.

⁸⁷ Atlan, 1976, 25.

Philadelphia Roma İmparatorluk dönemi sikkelerindeki ön yüz tasvirlerinin büyük kısmı sağa dönük büst portrelerdir. Ön yüz tasvirleri açısından sikkeleri dört gruba ayırabiliriz:

1. Sağa dönük, defne çelenksiz baş portreler (Lev III. Kat. No: 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60; Lev IV. Kat. No: 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69).
2. Sağa dönük, defne çelenkli baş portreler (Lev IV. Kat. No: 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81; Lev V. Kat. No: 89, 90, 91, 94, 95, 96; Lev VI. Kat. No: 104, 105, 112, 113, 114; Lev VII. Kat. No: 124, 126, 127, 128,).
3. Sağa dönük, defne çelenkli büst portreler (Lev. V. Kat. No: 92, 93; Lev. VI. Kat. No: 103, 115, 116, 117, 118, 119; Lev. VII. Kat. No: 122, 125; Lev. VIII. Kat. No: 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 150; Lev. IX. Kat. No: 151, 152, 153, 154, 155).
4. Sağa dönük, defne çelenksiz büst portreler (Lev. V. Kat. No: 83, 84; Lev. VIII. Kat. No: 141).

Sikkelerin ön yüzlerinde yer alan imparator portreleri, sikkelerin arka yüzlerindeki tanrı ya da tanrıçanın tapınılmış olduğu dönemi belirlememize yardımcı olur.

2.3.Arka Yüz Tasvirleri

“Şehir sikkeleri, o şehir devletinin tarihi, ekonomisi, sanatı, dini ve sosyal olayları hakkında bilgi veren arka yüz tipleri ile bilhassa enterasandırılar. Bu arka yüz resimlerinde biz evvela o şehrin önemli binalarını, eski tanrılarının kült heykellerini, büyük sanat eserlerinin kopyalarını bulmaktayız⁸⁸”.

⁸⁸ Atlan, 1976, 24.

“Arka yüz tipleri, arka yüz yazıları ile bir birlik teşkil ederler. Bunlar din, mitolojik ve tarihi karakterlerdir. Tanrı resimleri, din tarihi için birer önemli kaynaktırlar⁸⁹”.

2.3.a.Tanrı ve Tanrıçalar

Pax Romana Dönemi’nde, elverişli konumunun sağladığı olanakları iyi değerlendirerek ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kendini geliştiren Philadelphia’nın bu özelliklerini ortaya koyan sikkeleridir. Sikkeler basıldıkları dönemleri yansıttıkları için, tamamıyla dönemlerinin çağdaşı kaynaklar olarak nitelendirilirler. Kent tarihinin temel kaynağını, doğrudan ve kesin bilgiler vermesi açısından kentin sikkeleri oluşturmaktadır. Sikkelerdeki tanrı ve tanrıçalar ile birlikte görülen atribüleri kült anlamındaki o günkü kentteki dini yaklaşımın ve yaşamın özelliklerini de meydana çıkartır. Roma İmparatorluk din kültü ile Philadelphia yerel dini kent kültürünün karşılaşması sonucunda meydana çıkan dini kültürlerin yanında sosyal, tarihi sürecin nasıl işlediğini İmparatorluk sikkelerindeki tanrı portre ve figürünleri ortaya koyar.

“Cumhuriyet Dönemi’nde devlet tanrıları ön planda iken, İmparatorluk çağında her imparatorun koruyucu tanrısının tasviri sikkelere yeni bir zenginlik katmıştır. Böylece Roma imparatorluğu genelinde darp edilen sikkelerde Domitianus zamanında Iuppiter Custos ve Minerva, Traianus ve Commodus zamanında Hercules tasvir edilmiştir⁹⁰”. Philadelphia sikkelerine de bu açıdan bakacak olursak Nero – Hekate, Marcus Aurelius – Venus Medici tipindeki Aphrodite, Maxminus I - Tykhe denklemini kurabiliriz.

“Augustus zamanında kadınlar, sikkeler üzerinde herhangi bir tanrıça şeklinde tasvir edilmişler. Ancak Cladius ve Domitianus’dan itibaren realistik portre ve isimleriyle yer almaya başlamışlardır⁹¹”. Cladius Devri’nde Agrippina I’in, tanrıça

⁸⁹ Atlan, 1976, 25.

⁹⁰ Atlan, 1976, 26.

⁹¹ Atlan, 1976, 21.

Demeter kimliğinde tasvir edilmesini ise Philadelphia'ya özgü istisnai bir durum olarak kabul edebiliriz.

2.3.a.1. Demeter - Ceres (Lev. IV, Kat. No: 70 – 73)

“Roma Dönemi’ndeki adı Ceres’tir. Tarım, bereket ve evlilik tanrıçasıdır. Betimlemelerinde giysili ve peçeli olarak gösterilmiştir. Elinde buğday başağı, asa ve meşale tutmaktadır⁹²”. Lev. IV. Kat No 70, 71, 72, 73’deki Caligulaya ait sikkelerin arka yüzünde Agrippina I, tanrıça Demeter kimliğiyle tahtta oturur vaziyette betimlenmiştir.

2.3.a.2. Hekate (Lev. V, Kat. No: 83, 84)

“Daha çok Artemis ile eş tutulan Hekate yer altı dünyasının tanrıçasıdır. Sikkelerde uzun khitonlu, bazen başı örtülü ve meşale taşıırken betimlenir. Hekate *triformis* tanrıçanın üç vücutlu ve üç başlı betimlenmiş formudur⁹³”.

“Anadolu’ya özgü, Karia kökenli Ay Tanrıçası olarak ve çoğunlukla üç başlı betimlemesiyle bilinir. Bu üç başlı betimlemesi ise; yeni ay-geçliğin, dolunay-dişiliğin en parlak dönemini, eski ay ise olgun, bilge kadını temsil eder⁹⁴”. “Tavşan, Ay tanrıçası Hekate’nin atribülerindendir⁹⁵”.

Philadelphia’nın Kıyı Ege’den İç Ege’ye geçişteki anahtar konumundaki yolun kavşağında olması Philadelphia’yı tarihi boyunca yön verici bir konuma taşımıştır. Bu anlamı taşıması belki de Philadelphia kentinin Hekate kültürünü imparator Nero Dönemi’nde kabul etmesinde etkili olmuştur.

⁹² Okçu-Artar, 2005, 98.

*Demeter, ekinleri ve özellikle buğdayı temsil eder. Erhat, 1984, 85.

**Başak burcunu, tanrıça Demeter temsil eder. Mısır mitolojisine göre tanrıça İsis, Başak takımyıldızını; saçları da Mısırlılar da samanyolunu oluşturdu. Bulut-Sönmez, 1991, 77.

⁹³ Tekin, 1994, 34.

⁹⁴ Üreten, 2005, 134.

⁹⁵ Sayles, 1998, 127.

Satala'dan bir stelde, Sidas ve Philadelphia'dan bulunan yontu örnekleri de Lydia'daki sikkelerin ortaya koyduğu yoğun Hekate kültürünün varlığını destekler niteliktedir⁹⁶. Ayrıca 1985 yılında şehir merkezinde ele geçen üçlü Hekate tasvirli bir kabartma, Philadelphia'daki Hekate tapınımı için bir referanstır⁹⁷.

2.3.a.3.Kybele (Lev. V, Kat. No: 94)

“Anadolu kökenli ana tanrıça. Bolluk ve bereket tanrıçası. Sikkelerde tahtta otururken, başında polos ve sur tacı, elinde phiale ve dirseğini bir tympanona dayamış halde betimlenir. Tahtının her iki yanında birer aslan vardır. Bazen de aslanların çektiği bir arabada resmedilir. Roma sikkelerindeki unvanları arasında MATER DEVM ve MATER MAGNAE sayılabilir⁹⁸”.

“Lydia bölgesinde tarihöncesi çağlardan beri yerleşmiş bir Kybele kültü bulunmakta ve Kybebe adıyla anılmaktaydı⁹⁹”. “Kimmerlerin, Phrygia devletini yıkmasının ardından ana tanrıça kültü Kybele, Lydia bölgesine kaymıştır¹⁰⁰”. “Kybele yanında daima iki aslan bulunmaktadır. Hayvanların kraliçesi unvanıyla, doğaüstüne sonsuz egemenliğinin bir simgesi olarak aslanlarını yanından ayırmamaktadır¹⁰¹”. Lev. V, Kat. No: 94'deki İmparator Domitianus'un sikkesinin arka yüzünde Kybele tahtından yanında oturan aslanı ile betimlenmiştir.

2.3.a.4.Nehir Tanrısı Kogamis (Lev. IX, Kat. No: 163)

Philadelphia'daki Kogamos nehrinin tanrısı ΚΟΓΑΜΙC adlı nehir tanrısıdır. Bir nehir üzerinde kolunu başına dayayarak yarı uzanmış vaziyette tasvir edilmiştir. Philadelphia'da su perisi ΠΗΓΕ adıyla saygı görmektedir.¹⁰²

⁹⁶ Greenewalt-Payne, 1978, 44.

⁹⁷ Meriç, 1986, 262.

⁹⁸ Tekin, 1994, 35.

⁹⁹ Erhat, 1984, 184.

¹⁰⁰ Erhat, 1984, 185.

¹⁰¹ Erhat, 1984, 183.

¹⁰² Head, 1911, 655. Akerman, 1840, 38.

Lev. IX. Kat. No:163 sayılı sikkede Philadelphia'nın yakınından geçen Kogamis nehri Kogamos adıyla tanrılaştırılan, Caracalla ve Gallienus dönemi arasında Philadelphia'da tapınım gören yerel kültlerdendir. Sola dönük oturan nehir tanrısı Kogamos'un bedeninin yarısı su içindedir. Kararlı bir yüz ifadesine de sahip görünmektedir.

Antik bölge kentlerinin yakınından geçen nehirler, genelde o kentin nehir tanrısı olmuştur. Sikkelerdeki nehir tanrıları betimi sayesinde şehrin yakınında bulunan nehirlerin varlığını da saptayabiliyoruz. Buradan hareketle antik şehirlerin coğrafi özelliklerini de tesbit edebiliyoruz.

2.3.a.5.Diana – Artemis (Lev. V. Kat. No: 90, 91, 95, 96, Lev. VI. Kat. No: 105, Lev. IX. Kat. No: 166, 167, 168)

Titus'un Kat. No: 90, 91'deki sikkelerinde Artemis aslanları ile betimlenmiştir¹⁰³. Domitianus'un Kat. No: 95 ve 96'daki sikkelerinin arka yüzünde

*Melih Arslan, nehrin adının Kogamos (Kuzu Çayı) olduğunu yazmıştır. Arslan, 2003, 260. Kuzu Çayı yanlış bir adlandırma olup, geçmişten günümüze halkça nehre verilen isim Kocaçay'dır.

**B.V.Head, Philadelphia nehir tanrısını Kogamis olarak adlandırmıştır. Head, 1964, XCI. Bu bilgiler doğrultusunda nehir ve tanrı isimleri fonotik olarak farklı şekillerde anılmıştır. Her antik kentin hemen hemen bir nehir tanrısı vardır. Philadelephia'nın Nehir Tanrısı da Kogamos nehrine izafeten aynı adla anılan tanrıdır.

***Soli-Pompeipolis'in de nehir tanrısı vardır ve bu nymphe Πηγὴ Σουλιάς adıyla anılır. Seleukeia antik kenti, yakınından geçen bugün Göksu, antik Dönem'de Kalykadnos ismini taşıyan nehir ile özdeşleşmiştir. Göksu nehrinin antik devirdeki adı olan Kalykadnos ile aynı adı taşıyan nehir tanrısına adanmış olan yazıtlı bir sunak incelenmiştir. Sikkelerde tasvirleri görülen nehir tanrısı Kalykadnos ilk kez epigrafik bir buluntu ile de belgelenmiştir. Bu sayede Seleukeia kentinde Kalykadnos adında bir nehir tanrısı kültü oluştuğunu anlıyoruz. Sayar-Siewert-Taeuber, 1993, 146.

****İki küçük çayın arasında kurulmuş olan Erythrai'nin güneyinde ve kent duvarlarının içinde Plinius'un sözünü ettiği Aleon çayı, kuzeyindeki vadide ise olasılıkla Axos çayı bulunmaktadır. Kent duvarlarının dışında kalan bu çay, adını Erythrai sikkelerinde görülen Axos isimli bir nehir tanrıçasından almış olmalıdır. Özyiğit, 1989, 125.

*****Su yapılarının yoğun olarak bulunduğu, Allianoi'de şifalı suların çeşitli su perilerinin (nymphalar) koruması altında olduğu ve öncelikle orada sağlık tanrısı Aesculapius'un başı bir çeşme olarak şekillendirilmiş ve bir nympha heykeli ile betimlendiği örnek olmasıyla önemlidir. Yegül, 2006, 152-155. 103 Melih Arslan katologunda bu sikkeler üzerindeki figürlerin Kybele veya Artemis Anaitis'e ait olabileceğini belirtmiştir. Figürlerin tanrıça Anaitis'e ait olması kuvvetli bir olasılıktır.

*****Anaitis, Perslere göre akarsuların büyük tanrıçasıdır. Göksel ilahi suların yere taşınmasının, bereketin temsilcisidir. Anaitis kültürünün, Batı Anadolu'daki en sadık kültü Hypaepa kentindeydi. Bu kentte geçmiş İ.Ö.5. yüzyıla kadar giden ulusal Pers kültürünü simgeleyen Anaitis tapınağı bulunmaktaydı. E. Yavi, Anaitis, (www.members.lycos.co.uk./kozlu/anaitis.htm) Bölge halkınca birçok gereksinime yanıt vermiş olacak ki Batı Anadolu'da zamanla yerleşmiştir. Anaitis'e sahip çıkan halk, tanrıça Artemis'i de bırakamamış ve iki kültü birleştirerek Artemis Anaitis adıyla tapınmaya devam etmişlerdir.

Ephesos Artemis heykeli tasvir edilmiştir. Kat. No: 105'de Traianus'un sikkesinde Ephesos Artemis figürü vardır. Caracalla ve Gallienus dönemleri arasına tarihlediğimiz Kat No 166, 167, 168'deki sikkelerinin arka yüzünde Efes Artemisi'nin kült heykeli bulunur.

2.3.a.6. Roma (Lev. IX. Kat. No: 151, 152)

"Roma'nın tanrıçası. Sikkelerde miğferli, mızrak ve kalkanlı gösterilir. Elinde ufak bir Victoria, çelenk ve parazonium tutar¹⁰⁴". Gordian III'e ait Kat. No: 151, 152 sayılı sikkelerin arka yüzünde tanrıça Roma betimlenmiştir.

2.3.a.7.Minerva – Athena (Lev. VII. Kat. No: 125, Lev. IX. Kat. No: 160)

"Zeus'un kızı, akıl ve savaş tanrıçasıdır. Savaşçı giysileri içersinde resmedilmiştir. Baykuş ve zeytin dalı en tanınmış atribülerindendir¹⁰⁵". Septimus Severus'un Kat. No: 125'deki sikkesinde Athena ayakta sağa dönüktür; başında kalathos, sol elinde kalkan ve sağ elinde mızrak tutmaktadır. Caracalla ve Gallienus

*Philadelphia, mitolojik bir hikâye için ev sahipliği yapmaktadır. Buna göre Iphigeneia, Orestes ve Pylades tarafından çalınan heykel, koruyucu Artemis Anaitis unvanıyla Philadelphia'lılar tarafından kabul edilmiştir. Burrell, 2005, 223.

**Mevcut epigrafik buluntular ve bunları tamamlar nitelikteki sikkeler Artemis Anaitis'in Roma Dönemi'nde Philadelphia için bir baştanrıça olduğunu kabul ettirmektedir. Burrell, 2005, 215.

***Sadece Hierocaesarea ve Hypaipa, Anaitis tapınaklarının açıkça isimlendirildiği kentlerdir. Pausanias, Lydia'daki Anaitis tapınağında Anahit'in konuştuğunu ifade eder. Bununla birlikte arkeolojik ve numismatik kaynaklar göstermiştir ki Anaitis kültürünün geliştiği kentlerden biri de Philadelphia'dır. Şehirde Vespasianus tarafından bu kült onurlandırılarak gelişmesine izin verilmiştir. Boyce-Grenet, 1991, 240.

****Domitianus dönemine tarihlendirilen Philadelphia sikkelerinin üzerindeki tanrının varlığı da buna kanıttır. Boyce-Grenet, 1991, 241.

*****Anahit'in idolleştirilmesinde, "Anne" unvanı kullanılmıştır. Anahit, Anadolu'da Kybele'nin seviyesinde tapınım görmüştür. Anahit kültü, Zerdüştlük öncesinde de Lydia'da mevcuttur. Boyce-Grenet, 1991, 241. Yüzeysel araştırmalardan Akhaemeneid döneme ait Lydia'da, Anahit'in Sarıçam, Gölarmara ve Philadelphia'da olmak üzere üç tapınağı bilinir. Boyce-Grenet, 1991 205.

*****Zengin kutsal binalarıyla bağımsız bir biçimde gelişen Anahit kültü, Philadelphia ve Katakekaumene'de dini ve sivil yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelerek antik Kybele kültü ile birleşmiştir. Boyce-Grenet, 1991 252.

¹⁰⁴ Tekin, 1994, 35.

¹⁰⁵ Okçu-Artar, 2006, 98.

Dönemi arasına tarihlendirilen Kat. No: 160 sayılı sikkede Athena sol elinde kalkan ve mızrak, sağ elinde Nikephoros tutmaktadır.

2.3.a.8.Aphrodite - Venus (Lev. VI. Kat. No: 115 – 118, Lev. VII. 128, Lev. VIII. Kat. No:142, Lev. IX Kat. No: 156, 158, 159)

“Homeros’a göre Zeus ve Dione’nin kızıdır. Güzellik ve aşk tanrıçasıdır. Tasvirlerinde çıplak veya yarı çıplak, elinde elma, bazen de miğfer ve asa tutar biçimde gösterilmiştir. Atribüleri elma, güvercin, yunus balığı ve hippokampostur¹⁰⁶.”

“Marcus Aurelius ve Severus Alexander dönemlerinde Philadelphia’daki sikkelerinin arka yüzünde tapınak içersinde Venus Medici tipindeki Aphrodite heykeli bulunmaktadır¹⁰⁷.”

Marcus Aurelius’un Kat. No: 115-118’deki, Severus Alexander’in Kat. No: 142’deki, Kat. No: 156’daki Trajan Decius’un eşi Herennia Etruscilla gibi Roma imparatorluğunun farklı dönemlerinde Venus Medici, Philadelphia sikkelerinde sevilen bir betimleme tipi olmuştur.

2.3.a.9. Helios - Sol (Lev. VI. Kat. No: 119, Lev. VIII. Kat. No: 140, Lev. IX. Kat. No: 155)

“Güneş tanrısıdır. Genellikle çıplak ve şua taçlı, bir elinde küre, kamçı veya meşale tutar halde, bazen de quadriga üzerinde tasvir edilir¹⁰⁸.”

¹⁰⁶ Okçu-Artar, 2006, 97.

¹⁰⁷ Head, 1964, XCI.

*Moesia bölgesindeki Nikopolis, Trakya’daki Deultum, Galatia’da Amasia, Lydia’da Saitta ve Philadelphia, Peloponnesos’taki Megalopolis antik kentleri Medici Aphroditesini sıklıkla sikkelerinde darp eden kentlerdi. Özellikle Lydia’daki şehir sikkeleri Capitoline ve Medici Aphroditelerinin görüntüsünü kült olarak kullanan ya da Aphrodite adına inşa edilen tapınakların varlığını dile getiriyordu. Medici Aphroditesinin her Lydia kentinde bir tapınağı ya da mabetinin bulunduğu ileri sürülebilir. Arvello, 1996, xiii.

¹⁰⁸ Okçu-Artar, 2006, 99.

Marcus Aurelius'un Kat. No: 119'daki, Caracalla'nın Kat. No: 140'daki, Philip I'in Kat. No: 155'deki sikkesinde tanrı Helios'un betimlemesi bulunmaktadır¹⁰⁹.

2.3.a.10. Nike – Victoria (Lev. VI. Kat. No: 120, Lev. VII. Kat. No: 121, 133, Lev. VIII. Kat. No: 143, 144, Lev. IX. Kat. No: 165)

“Nike, zaferi simgeleyen bir tanrıçadır. Kanatlı, hızla uçan bir kız olarak canlandırılır¹¹⁰”.

Marcus Aurelius'un Kat. No: 120, 121, Septimus Severus'un Kat. No: 133'deki, Severus Alexader Kat. No: 143, 144, Caracalla ve Gallienus Kat. No: 165 sayılı sikkelerinde Nike betimi bulunur.

2.3.a.11. Zeus – Jupiter (Lev. V. Kat. No: 89, Lev. VI. Kat. No: 103, Lev. VII. Kat. No:135, Lev. VIII. Kat. No:136, 137, Lev. IX. Kat. No:157)

Vespasian Kat. No: 89, Traianus'un Kat. No: 103, Septimus Severus Kat. No: 135, 136, 137 Herennia Etruscilla Kat. No: 157 sayılı sikkelerde konu olarak tanrı Zeus

¹⁰⁹ Caracalla'nın sikkesindeki tapınak merkezinde bulunan tanrı heykeli Philadelphia'ya özgüdür. Sikke üzerindeki Helios diye tanımlanan figür kısa tunik giymiştir (bu belki de bir zırhtır). Ayağında asker postalına benzer ayakkabıları vardır. Başına ışınlar saçan bir taç takmıştır. Sol elinde saltanat asası tutmaktadır. Sağ omzu diğer omzuna göre daha yüksektedir. Katologlar onu Helios olarak tanımlar. Bununla birlikte Helios'un Philadelphia sikkelerinde sıklıkla ortaya çıktığı görülür. Genellikle başından yayılan ışınlar ile yarı çıplak vaziyette koşar durumda betimlenmiştir. Burrell, 2005, 127.

*Kült veya zaferlerle ilgili birçok yontunun betimi sikke üzerinde korunagelmıştır. Morrisson, 2002, 63. Philadelphia'daki imparator Caracalla Dönemi'nden bir sikkenin arka yüzünde tapınak içinde tasvir edilen heykel de günümüze ulaşamayan Helios tapınağının heykeli olmalıdır. Caracalla'nın, tanrı Helios ile idealleştirildiği kült heykelini tasvir eden Kat. No: 144 sayılı sikke aynı zamanda Caracalla'nın Philadelphia'ya özel ilgisi olduğunu açıklaması ile önem taşır. Helios ile Caracalla'nın özdeşleştirilmesini, Philadelphia'da Caracalla'nın Helios'un rahibi olarak algılandığını da ileri sürebiliriz.

¹¹⁰ Erhat, 1984, 217.

betimlenmiştir. Septimus Severus Dönemi'ndeki sikkelerde Zeus Koryphaioc adlı yerel bir tanrıya tapınımın olduğu görülür¹¹¹.

2.3.a.12. Tykhe – Fortuna (Lev. VII. Kat. No: 126, 132, Lev. VIII. Kat. No: 149, 150, Lev. IX. Kat. No: 153, 154)

“Talih ve tesadüf tanrıçası¹¹²”. “Grek Tykhe tanrısı ile bir tutulan Fortuna elinde bir dümen (insanların hayatlarını yönetir) ve bereket boynuzuyla, çoğu zaman kör olarak canlandırılır¹¹³”.

Septimus Severus dönemine ait Kat. No: 126, 132'de, Maximinus I'in Kat. No: 149, 150'de, Gordian III'ün Kat. No: 153, 154'de tanrıça Tykhe sol elinde kucakladığı bereket boynuzu, sağ eliyle de gemi dümeni tutar vaziyette betimlenmiştir.

2.3.a.13. Apollon – Apollo (Lev. V. Kat. No: 92, 93)

“Apollon, aydın, durgun, ölçülü gücü simgeler, ışıktır, doğayı görme, varlığı akılla algılama ve akıl yetisine dayanan yöntemlerle biçimlendirme gücü ve yeteneğidir¹¹⁴”. “Genellikle elindeki lir ile tasvir edilir¹¹⁵”.

Kat. No: 93'te Domitianus'un sikkelerinin arka yüzünde tanrı Apollon sağa dönük vaziyette elinde liri ile betimlenmiştir.

¹¹¹ Head, 1964, XCI.

*Jupiter bolluk ve rahatın habercisidir. Kendine güveni, centilmenliği ve yöneticiliği temsil eder. Bulut-Sönmez, 1991, 201.

¹¹² Can, 1994, 498.

¹¹³ Erhat, 2007, 114.

¹¹⁴ Erhat, 2007, 44.

¹¹⁵ Okçu-Artar, 2006, 97.

2.3.a.14. Herakles – Herkül (Lev. VII. Kat. No: 123)

“Zeus ile Alkamene’nin oğludur. Yarı tanrı, güç ve cesaretin sembolüdür. Elinde budaklı sopası, omzunda aslan postu ile tanınır. Sadak ve yay diğer atribüleridir¹¹⁶”. İ.Ö. II. – I. yüzyıllar arasında ve İ.S. III. yüzyılda Philadelphia’nın da içinde bulunduğu pek çok Lydia şehrinde Herkül betimlemeli sikkeler sıkça darp edilmiştir¹¹⁷. Septimus Severus’un Kat. No: 123’teki sikkesinin tasviri Herakles’tir.

2.3.a.15. Dionysos – Bacchos (Lev. VII. Kat. No: 122)

“Dionysos, bir Lydia-Phrygia tanrısıdır, Homeros destanlarında düpedüz Asia diye anılan yöreden gelmektedir¹¹⁸”. “Üzüm salkımı, kantharos, thyrsos ve sağ yanında panter ile resmedilmiştir¹¹⁹”. İmparator Commodus’a ait Kat. No: 122 sayılı sikkenin arka yüzünde Bakhos tasvir edilmiştir.

2.3.a.16. Asklepios – Aesculapios (Lev. VII. Kat. No: 124)

“Grek dünyasında hekim tanrı olarak büyük bir ünü olan ve Romalı’larında Aesculapios adıyla benimseyip tapındıkları Aesculapios, Apollon’un oğludur¹²⁰”. “Yılanlı asa ile betimlenir, atribüsü yilandır¹²¹”. İmparator Commodus’un Kat. No: 124’teki sikkesinde Aesculapios betimlenmiştir.

¹¹⁶ Okçu-Artar, 2006, 99.

*Çok güçlü olan Herakles insanın doğaya karşı savaşıma ve direnme gücünü simgeler. Doğanın insanın başına sardığı felaketlerin üstesinden gelerek insanlığa yardım ettiğine inanılır. Örs, 2001, 78.

¹¹⁷ Greenewalt-Payne, 1978, 50.

¹¹⁸ Erhat, 2007, 94.

¹¹⁹ Okçu-Artar, 2006, 98.

¹²⁰ Erhat, 2007, 62.

*Yılanı, sağlığın ve iyileşmenin temsilcisi olarak bilinir. Bunun nedeni bazı kültürlerde, yeniden doğumun simgesinin bir yılan olmasıdır. Yılanın her ilkbahar mevsiminde derisini döküp değiştirmesinin onun yeniden doğuşunu simgelediği düşünülür. Örs, 2001, 58.

¹²¹ Okçu-Artar, 2006, 98.

2.3.a.17. Dioskurlar (Lev. III. Kat. No: 48–60)

“Sikkeler üzerinde iki kardeş at üzerinde veya atları ile ayakta, mızrak tutar ve oval biçimli, üstü yıldızlı yumurta biçimli miğferleri ile tanınırlar. Sikkeler üzerinde bazen sadece yıldızlı miğferleri görülür¹²²”. Philadelphia’da darp edilen Caligula sikke tipleri içerisinde en geniş grubu oluşturur.

2.3.b. Personifikasyonlar (Lev. VII. Kat. No: 129, 130, 131, 132, 133, 134, Lev. IX. Kat. No: 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167)

“Personifikasyon, soyut bir kavramın insan formunda resmedilmesidir¹²³”. “Roma İmparatorluk çağına ait sikkelerin arka yüzünde adalet, eşitlik, barış, zafer, verimlilik, mutluluk, ümit, sadakat, güven, sonsuzluk gibi soyut kavramların genellikle

¹²² Tulay, 2001, 68.

*2006 yılında yeniden düzenlenen Roman Provincial Coinage II kataloğu da geçmişteki birçok katalog gibi ön yüz portresini imparator Caligula, arka yüzdeki büstleri Dioskurlar olarak nitelendirmiştir.

**Büyük Britanya Kraliyet numismatik kürsüsünün düzenlediği sikke kataloğunda ön yüzünde Caligula portresi, arka yüzünde Dioskur büstlerinin egemen olduğu sikke tiplerinin değerlendirilmesinde Philadelphion Ermogenes Olympios lejantını da dikkate alarak bu tip sikkelere farklı bir yaklaşım getirilmiştir. Dioskur tasvirlerinin aslında Caligula Dönemi’nden Julia ve Agrippina adlı tanınmış iki bayana ait olduğu ileri sürülmüştür. Akerman, 1845/46, 9–10.

***Blumer, Caligula’nın bu tip sikkelerinin annesi Agrippina’ya ve babası Germanicus’a ya da annesi Agrippina ve eşi Julia Livilla’ya ait olabileceklerini yazmıştır. Blumer, 1897, 117.

****Ön yüz portre özelliklerine dayanarak, bu sikkelerin Augustus dönemine tarihlendirilmesi de olası gözükmemektedir. Sikkelerin Augustus döneminden olduğunu varsayarsak, bu durumda daha önce Caligula Dönemi’nden Julia ve Agrippina’ya aittir denilen büstlerin kimliklerinin yeniden değerlendirilmesi de gerekmiştir. Roma Devri’nde özellikle Augustus ile başlayan baş ve büst yapımında dönemin modasını yansıtan saç modellerinin kullanılması, her zaman için tarihlendirmede ilk adım olmuştur. Sikkelerin arka yüzündeki bayan büstlerinde saçların işlenişindeki moda bizi Augustus dönemi saç modasına götürmektedir. Saçlar, kulak üzerine kadar yüzü ortaya çıkaracak biçimde, alın boyunca geriye kıvrık dalgali bukleler oluşturmuştur. Saçların ortadan ikiye ayrıldığı tepe noktasından, kulak üzerinden, enseye doğru taranan saçların dalgali biçimde enseyi örterek aşağıya doğru tarandığı görülmektedir. Yüz anatomisinin klasik tarzda verilmesi de Augustus devri modasıdır. Augustus’un karısı Livia ve kız kardeşi Octavia’nın plastik ve sikkeler üzerindeki portrelerini de göz önünde bulundurarak, daha önceki çalışmalarda dioskur olarak nitelendirilmiş büstlerin sözü edilen iki bayana ait olabileceğine de dikkat edilmelidir. Ön yüzdeki Augustus portresinde olmadığı gibi, Livia ve Octavia’nın da başlarını çevreleyen bir çelenk ya da başlık bulunmamaktadır. Bunun aksine dioskurların başlarında oval bir başlık bulunurken, bayan olabileceğini düşündüğümüz büstlerde saç işleniş rahatlıkla görülebilmektedir. Başlığın yerine saçların ön planda tutulması, portrelerin bayanlara ait olma olasılığını kuvvetlendiren yeni bir kanıt olarak gösterilebilir. Ayrıca giysinin omuz askısı ince, göğsün ve omuzların açıkta bırakılması büstlerin bayanlara ait olduğunu düşündüren diğer bir sebeptir.

¹²³ Tekin, 1994, 31.

bir kadın şeklinde gösterilmesidir. Bu tasvirlerin Latince ve Grekçe isimleri, sikkelerin arka yüz lejantlarında kullanılarak çeşitli dilekler dile getirilmiştir¹²⁴.

“Personifikasyonlardan, imparatorların devlet sınırları içinde ve Roma’da yaşayan halka karşı tutumunu canlandırmak için istifade edilir¹²⁵”.

Septimus Severus Devri’nden Kat. No: 134’deki sikkenin, Caracalla ve Gallienus dönemi arasına tarihlenen Flavia ve Neokoron unvanlı Kat. No: 159, 160, 161, 162, 163, 164 sayılı sikkelerin ön yüzünde Demos büstü tasvir edilmiştir¹²⁶. Sikkelerin ön yüzlerinde Roma senatosu genç erkek başı tipinde kişileştirilerek IEPA CVNKATOC lejantıyla darp edilmiştir. Septimus Severus dönemine tarihlediğimiz Kat. No: 129, 130, 132, 133 sayılı sikkeler ile Flavia ve Neokoron unvanlı Kat. No: 158 sayılı sikkede Genç Senatus büstü betimlenmiştir. “Senato genç ve kuvvetli, Roma ise yüzü peçeli bir kadın olarak tasvir edilmiştir¹²⁷”.

Cladius devrine ait Kat. No: 82 sayılı sikkenin ön yüzünde Fortuna portresi betimlenmiştir. Tasvir konusu olarak Kat. No: 131, 135, 136, 137, 165, 168’de Fortuna seçilmiştir.

Senatus ve Philadelphia, yörede gelenekselleşmiş önemli personifikasyon temsilcilerindendir¹²⁸. Sikkelerin ön yüzünde Philadelphia lejantı ile bir büstün tasvir edilmesi şehrin personifikasyonlaştırıldığına kanıttır¹²⁹. Kat. No: 166, 167 sayılı sikkelerde tanrıça Philadelphia betimlenmiştir.

¹²⁴ Okçu-Artar, 2006, 111.

¹²⁵ Atlan, 1976, 26.

¹²⁶ Roma İmparatorluk dönemi Philadelphia sikkeleri içinde bir grup sikke vardır ki, bunların ön yüzünde imparator portresi yer almaz. İmparator büstü olmayan sikkelerin katologlanmasında BMCLydia kataloğu esas alınmıştır. Bu grup sikkeleri birçok kaynak iki periyod içersinde değerlendirmektedir. Birinci gruba verilenler, Septimus Severus dönemiyle sınırlandırılır. (Kat. No: 128–137). 2. grup sikkeler daha uzun bir döneme tarihlendirilmektedir. Bu grup Caracalla ile Gallienus Dönemleri (198–268) arasına verilmektedir (Kat. No: 158–168). Arslan, 2003, 260.

¹²⁷ Sarıoğlu, 2006, 101.

¹²⁸ Head, 1911, 655.

¹²⁹ Doç.Dr. Cumhuriyet Tanrıver’e göre Philadelphia lejantının sikkenin ön yüzünde bulunması, Philadelphia’nın kişileştirildiği anlamına gelir. Bu ifadenin arka yüzde bulunması ise Severia Philadelphia oyunlarına işaret eder.

2.3.c.Mimari Tasvirler (Lev. VI. Kat. No: 115, 116, 117, 118, 119, Lev. VIII. Kat. No: 140, 142, Lev. IX. Kat. No: 156)

Helios'un Philadelphia'daki mevcut tapınağının, dört sütunlu olduğunu Caracalla'nın Kat. No: 140 sayılı sikkesinden anlıyoruz. Sikke üzerinde kısa boylu ve gürbüz bedeni, başında ışınlı tacı ile belirsiz yüz hatlarına sahip tanrı Helios betimlenmiştir. Burrell'e göre Philadelphia'daki tapınakta Caracalla, Helios ile bütünleşmiştir. İmparator Severus Alexander'ın sikkelerinde Julianus archon olduğu sürece aynı tapınak görülmeye devam eder¹³⁰.

“En iyi korunmuş belge örneklerinden biri olan M.Aurelius'un Caracalla'ya yazdığı mektubu içeren stel üzerindeki bir kabartmada İon düzenindeki bir tapınağın var olduğu görülür. Bütün durumlarda tapınak, kemer pervazı ile birlikte gösterilmiştir. Bununla birlikte ismi geçen stel hiçbir zaman sikkelerde gösterilmemiştir. Stel, bezenmiş bir saçak silmesi ve spiral desenli bir bezeme ile birlikte üstü kapalı bir alınlığa sahipti. Sikkelerden anlaşıldığı kadarıyla Philadelphia Helios tapınağında aynı Ephesos Hadrian tapınağına benzer yuvarlatılmış ve kavisli bir alınlık kullanılmıştır. Betimlenen sikkelerde Caracalla-Helios tapınağı bulunur ve ayrıca archon Cladius Capito'nun ismi geçer¹³¹”(Kat. No: 140).

Kat No 119'daki distylos planlı tapınağın içersindeki sağa doğru koşan tanrı Helios, Marcus Aurelius dönemi Philadelphiası'nda Helios kültürünün varlığına işaret edebilir.

¹³⁰ Burrell, 1980, 127.

*Bütün Severuslara ait betimleme ve tasvirlerde güneşe ait imgeler bulunur. Philadelphia'da bulunan bir rölyef üzerinde Caracalla aynı zamanda iki tekerlikli bir savaş arabasının üzerinde güneş tanrısı Helios tipinde zafer kazanan imparator gibi betimlenmiştir. Burrell, 1980,127.

¹³¹ Burrell, 1980, 128.

*Philadelphia'da, Caracalla'nın inşa ettirdiği Helios tapınağı İon düzeninde yapıldığı görünür. İmparatorun, Neokoron için bağışını anlatan stel üzerindeki kabartmada, sütunların İon tarzında düzenlenmesi de buna kanıttır. Dört sütun üzerine inşa edilen kemer pervazını, sikkeler ayrıntılı bir biçimde ortaya koyar. Burrell, 1980, 312. (Kat No 140)

115,116, 117, 118 Katalog numarasındaki Marcus Aurelius'a ait sikkelerde distylos planlı tapınağın merkezindeki Venus Medici tasviri bu dönem'de şehirde var olabilecek bir tapınağın Venus Medici'ye ait olduğunu düşündürür.

142 Kat. No'lu Severus Alexander sikkesindeki distylos planlı tapınak ve merkezinde Venus Medici heykeli tasvir konusu olarak seçilmiştir.

Herennia Etruscilla'nın Kat. No. 156'daki sikkesinde distylos planlı bir tapınak ve merkezinde Venus Medici figürü bulunur.

2.3.d. Hayvan ve Bitki tasvirleri (Lev. IV. Kat. No: 61–69, 74–81, Lev. V. Kat. No: 82, 85–88, 98–101, Lev. VII. Kat. No: 127, 129–131, Lev. VIII. Kat. No: 141, 145, Lev. IX. Kat. No: 161 ve 162)

Caligula devrine ait sikkelerin bir kısmının arka yüzünde Capricorn betimi kullanılmıştır. "Capricorn, keçi başlı ve ayaklı, balık gövdeli mitolojik yaratıktır"¹³². (Kat. No: 61–69)

İmparator Caligula'ya ait Kat. No: 74, 75, 76 sayılı sikkelerin arka yüzünde sağa doğru yürüyen Dionysos'un kutsal hayvanı panter, thyrsos taşımaktadır.

¹³² Augustus sikkelerinin arka yüzlerindeki Capricorn betimlemesi ilgi çekicidir. Çünkü capricorn Augustus sikkelerinin arkasına Augustus'un doğum günü anısına darp edilmiştir. Philadelphia'da darp edilmiş sikkelerin ön yüzündeki portre, özellikleri ile Augustus'u çağrıştırdığı gibi arka yüzünde de Augustus'un doğum gününü anımsatan Capricorn betimlemesi bu sikkelerin Caligula'ya değil Augustus'a ait olabileceğini göstermektedir. Tralleis'teki arka yüz betimi capricorn olarak seçilmiş Augustus sikkeleri buna en iyi örnektir. O.Rayet-A.Thomas'ın "*Bir Karia Kenti Tralleis*" (çeviri Osman Saçıkara [bölüm V, s.55, resim 14]) adlı eserinde Tralleis'te darp edilen Augustus dönemi sikkelerinin arka yüzünde Augustus'un doğduğu Oğlak burcuna ithafen capricorn betimlendiğini belirtmiştir.

*Oğlak "Tanrıların Kapısı" olarak bilinirdi. Buradan geçen insan ruhları cennete giderlerdi. Roma imparatoru Augustus, astrolojiye çok inanırdı ve sikkelerin üstüne kendi burcu olan Oğlak'la ilgili keçi balığı simgesi bastırırdı. Bulut - Sönmez, 1991,91–92.

**Capricornus'un şekli, Zeus gibi yeni nesil tanrılar ile Titan gibi eski nesil yaşlı tanrılar arasında geçen büyük kozmik savaşta bir olayın anısını yansıtır. Bu savaş sonucunda yeni nesil tanrıların davranışları karşısında öfkelenmiş ve Typhon adında çok güçlü bir canavarı, yeni nesil tanrıların üzerine yollamıştır. Bu canavar yaptığı yıkımlar ve olağan üstü gücüyle yeni tanrılar için büyük tehlike anlamına gelir. Canavar yeni nesil tanrılara saldırmak için yaklaşırken, Pan olayı fark edip diğer tanrıları uyarır. Hepsinin canavardan korunmak için birer hayvan kılığına girmelerini söyler. Kendisi de bir balık kılığına girmeye çalışır. Ama aceleden tam olarak değişemez. Ve arka kısmı balık olmasına rağmen ön kısmı değişmemiştir. Capricornus takımyıldızı genelde balığın kuyruğundan çıkan keçinin ön ayakları olarak betimlenir. Örs, 2001, 27.

Kat. No: 141 sayılı Geta'nın sikkesinde, kanatlarını açarak başını sağa çevirmiş bir kartalın cepheden görünümü verilmiştir. "Grek mitolojisinde kartallar şans sembolü olarak görülür ve Zeus'a kurban edilirlerdi. Zeus'un simgesi olan kartal onun adına gücünü, zekâsını ve kutsallığını da simgelemekteydi. Romalılar, kartallara 'fırtına taşıyıcıları' adını vermişlerdir. Bir imparator öldüğünde rahip, onun ruhunun ölüm sonrasında yeniden doğduğunu sembolize etmek için bir kartalı salıverirdi¹³³".

Septimus Severus'a ait Kat. No: 127 sayılı sikkede dişi kurt, Romus ve Romulus'u emzirmektedir.

Kat. No: 129, 130, 131 sayılı Septimus Severus'a ait sikkelerde sağa doğru yürür durumda bir geyik betimlenmiştir. Geyik, Artemis kültünü ve onun avcılıkla ilgili olan özelliğini yansıtır.

Severus Alexander'ın Kat. No: 145 sayılı sikkesinde de bir atın binek kısmında sarmal olmuş yılan tasviri bulunmaktadır. Bu tip sikkeler Philadelphia'da, Asklepios'u onurlandırmak ve methetmek için düzenlenmiş at oyunlarını temsil eder¹³⁴. Caracalla Dönemi'nde Philadelphia'da şifa tanrısı Aesklepios onuruna çok çeşitli oyunlar düzenlendiği gibi sikkeler de darp edilmiştir¹³⁵.

161 ve 162 Kat. No'lu Caracalla ve Gallienus arasındaki döneme ait sikkenin arka yüzünde sağa yürür tarzda gür yelesi bir aslan betimlenmiştir.

Kat. No: 77-81 sayılı Cladius sikkelerinde ürün vermeye hazır 4 başaklı buğday betimlenmiştir. Buğday başağı, Demeter'in bereket ve bolluk yönünü simgeler.

Kat. No: 82 sayılı Cladius'un bir diğer sikkesinde ilk kez budaklı üzüm salkımı betimlenmiştir. Üzüm, Dionysos kültünün varlığını sembolize eder. Domitianus'un eşi

¹³³ Armutak, 2002, 7.

*Bazen yıldırım kuşu olarak da adlandırılır. Çünkü Zeus'un yıldırımlarını taşıdığı ve atıldıktan sonra geri getirebildiğine inanılır. Örs, 2001, 41.

¹³⁴ Head, 1911, 655; Head, 1964, XCI.

¹³⁵ Penn, 1994, 41-43.

Domitia'nın Kat. No: 98-101 sayılı sikkelerinde de budaklı üzüm salkımı betimlenmiştir.

Kat. No: 85-88'deki bereket boynuzları da Fortuna kültünün varlığını ortaya koyar.

2.3.e.Agonistik Tasvirler (Lev. VIII. Kat. No: 138, 146, 147)

Agonistik kent sikkeleri, kutlanılan kutsal festival ve düzenlenen oyunların günümüze aktarılması ve yarışlarda verilen ödülleri tanıtmaları ile büyük önem taşımaktadır. Philadelphia agonistik sikkelerinde, masa üzerinde iki adet urne ve arasında para kesesi, masa altındaki iki vazo ile arasında aspergilium, yarışmalar için konulan ödüllerdendir. "Ödül vazosu, yarışmada birinci gelenlere verilen bugünkü kupaların atasıdır. Palmiye dalı, önde gelen sporculara verilen, genellikle zaferin personifikasyonu Nike'nin bir sembolüdür. Para keseleri ve amphora da birinci geleceklere verilecek para ve şarap ödülünü sembolize ediyordu¹³⁶."

Philadelphia, ilk defa Tiberius Dönemi'nde Smyrna, Ephesus, Pergamos, Sardis'in de içinde bulunduğu Asia Koina birliğine dâhil edilmişti. Bu kentler arasında dönüşümlü olarak kutlanan festivallerde, Victoria'nın meşe yapraklarından oluşmuş çelenk ile kazanan kenti onurlandırması bir gelenektir¹³⁷.

Kat. No: 138'de Septimus Severus'un karısı Julia Domna ile Kat. No: 147'de Severus Alexander'ın annesi Julia Mamaea'nın sikkesi agonistik tip sikkelerdendir.

¹³⁶ Tahberer, 2005, 43.

*Hem Hellenler'de hem de Romalılar'da yarış nitelikli oyunlar çok eski tarihlere dayanıyordu. Hellenler araba yarışları, müzik ve tiyatro gösterileri gibi çeşitli dallarda sergiledikleri dinsel oyunları agon olarak adlandırıyorlardı. Ögüt, 2006, i.

**Olympia ve Pythia gibi Pan-Hellenistik festivallerin ardından, Augustus'un Actia ve Domitianus'un Capitoliyası gibi, imparatorlar tarafından zaferlerini kutlayıcı festivaller düzenlemek, imparatorların politikaları arasındaydı. Howgego, 1980, 132.

***İmparatorluk kutlamaları, düzenli aralıklarla ya da bir imparatorun tahta çıkışı, sevinçli bir haber alması gibi nedenlerle de yapılabiliyordu. İmparator onuruna düzenli bir biçimde yapılan şenliklerde ise, atletizm ve müzik yarışmaları yer alıyordu. Bunların içerisinde Sebasteia, Caesarea, Hadrianea, Antoninea ve Severeia en yaygın olanlardı. Bu şenlikler genelde dört yılda bir düzenlenirdi. Küçük Asya'daki eyalet şenlikleri ve oyunları da, düzenli aralıklarla yapılabiliyordu ve eyalet oyunlarını düzenleyen çok sayıda kent vardı. Farklı kentlerde, farklı aralıklarla düzenlenen oyunların yanında, bir de yılda bir yapılan oyunlar vardı. Ögüt, 2006, 3.

¹³⁷ Cooke, 1871, 356.

Atletizm yarışları için ödül nitelikli urnelerin üstüne konulduğu aslan ayaklı agonistik masalar betimlenmiştir.

“İmparatora özgü kült için kurulan tapınaklar, en iyi agonistik tipli sikkelerde ifade edilmiştir¹³⁸”. Agonistik masalar üzerine, düzenlenen festivallerin onuruna ödül taçları konulurdu. Agonistik masalı sikkelerin lejantlarında okunan festivallerin isimleri: Zeus için Deia
Helios için Haleia¹³⁹.

M.Aurelius, Caracalla, Severus Alexander dönemlerindeki sikkelerde ἀλία isimli oyunlar Helios kültü adına düzenlenmiştir¹⁴⁰.

Sözü edilen oyunlar Philadelphia sikkelerinde, Helios ve Zeus’un onuruna Δεία ἀλία adıyla Caracalla Dönemi’nde¹⁴¹, ἀσκληπεία adıyla da Severus Alexander Devri’nde geçmektedir¹⁴².

Agonistik masalı sikkeler, kutsal festival ve spor oyunlarının sergilenmesine hangi Roma imparatorları Dönemi’nde izin verildiğini gösterir. Julia Domna’nın adına agonistik sikkenin bulunması ve Septimus Severus Dönemi’nde darp edilen bir başka agonistik sikke de izinlerin Philadelphia’ya resmi olarak hangi imparatorlar Dönemi’nde verildiğini veya verilmeye başlanıldığını gösterir. Kat. No: 138 sayılı

¹³⁸ Howgego, 2005, 132.

¹³⁹ Burrell, 1980, 128.

*Tapınak merkezinde Helios’un tasvir edildiği sikkeler Δεία Αλία festivallerinin, kentte kutlandığı dönemleri gösterir. Head, 1911, 655. Sikkelerde festivallerin kısaltmaları kullanılmıştır.

**Philadelphia’da, Helios ile bütünleşen Caracalla kente Haleia festivallerini yapma ve Neokoron unvanını kullanma izni vermiştir. Helios kültü Severus Alexander ve Julia Domna dönemlerinde de Philadelphia’da tapınım görmüştür. Howgego, 1985, 105.

¹⁴⁰ Head, 1964, XCi.

¹⁴¹ Head, 1901, XC. (bkz. Kat No 86)

¹⁴² Blumer, 1897, 126.

*Δεία ἀλία ve ἀσκληπεία, Philadelphia’da sergilenen oyunların adı olarak bilinir. Head, 1911, 655. Tanrı Asklepius adına oyunlar düzenlenmesi, sikkeler darp edilmesi Bergama kadar ünü yayılmamış olsa da küçük ölçekli yerel bir Asklepios kültüyle Philadelphia’nın Dönemi’nde çevresine hizmet ettiğini gösterir.

**Burrell’e göre Philadelphia’da Zeus adına Deia festivali kutlanıyordu. B.V.Head ise Zeus adına yapılan bu festivali Δεία ἀλία olarak adlandırmıştır. Bu kullanım farkı ayrı iki festivalin aynı anda kutlanması ya da iki isimli kutlanan bir festivali düşündürülebilir.

***Caracalla ve Geta onuruna Perinthialılarca, Nikeahılarca, Sardeislilerce ve Philadelphialılarca belli başlı oyunlar düzenlenmiştir. Cooke, 1871, 357.

Septimus Severus'un eşi Julia Domna adına darp edilen sikke üzerindeki lejanta göre şehrin ilk Neokoron unvanına sahip olması ve kutsal festivallere izin verilmesi Septimus Severus döneminde olmuştur.

2.3.f.Yazılar (Lev. V. Kat. No: 97, Lev. VI. Kat. No: 106 – 114)

Philadelphia'nın bu tipteki sikkelerinde arka yüz betimi olarak yazılar kullanılmıştır. Kat. No: 97'deki Domitia'nın sikkesinin arka yüzünde defne çelengi içinde ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ yazmaktadır. Plotina'nın Kat. No: 106-111'deki sikkelerinin arka yüzünde defne çelengi içersinde ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ yazar. Kat. No: 112-114 sayılı Antoninus Pius'un sikkelerinin arka yüzünde ΕΠΙ ΑΦ. ΚΟΡΝΗΛΙΑΝΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ifadesi bulunur.

2.3.g.Kontrmarklı - Karşı Damgalı (Lev. VIII. Kat. No: 148)

“Kontrmark daha önce basılmış sikkenin üzerine darp edilen küçük bir damgadır¹⁴³”. Sikkelerin başka bir darphanede yeniden işlem gördüğüne de işarettir. Julia Mamea'nın Kat. No: 148 numaralı sikke üzerindeki kontrmarkında birbirlerine sırtlarını dönmüş iki insan figürü betimlenmiştir.

2.3.h.Neokoronlu sikkeler (Lev. VIII. Kat. No: 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, Lev. IX. Kat. No: 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157)

Philadelphia'nın Neokoron unvanı üzerine yazılmış bir yazıt, şehrin bu yönünü vurgulayan sikkeleri tamamlar belge niteliğindedir. Philadelphia yazıtı, Aurelius adlı bir kişiye Caracalla'dan gönderilen mektubu anlatır. Aurelius'un önündeki M ismiyle başlayan aile soy ismi olasılıkla silinmiş ya da kazınmıştır. Tahminen M.Aurelius'un yakını ya da akrabası olan Julianus adındaki bir rahip ya da magistratın isteği, mektubun asıl konusunu oluşturuyordu. Philadelphia kentindeki evlerde yapılan ve komşu kent

¹⁴³ Morrisson, 2002, 74.

Sardeis'te bile tapınağı olmayan bir kült ayininin, kentte gerçekleştirilmesine izin verilmesiyle ilgiliydi¹⁴⁴.

İmparator Caracalla mektubunun sonunda şu önemli ifadeyi kullanır: "Ben Philadelphialıların kendisine, hatırlığınız için büyük bir memnuniyetle Neokoron unvanını hediye ederim¹⁴⁵". Yazıtı göre Neokoron unvanını Philadelphia, ilk kez Caracalla Dönemi'nde almıştır. Fakat yeniden değerlendirdiğimiz Septimus Severus'un karısı eşi Julia Domna'nın sikke lejantı kentin ilk Neokoron unvanını Septimus Severus döneminde aldığını göstermektedir (Kat. No: 138).

Steldeki tapınak bezemesinin üzerindeki mektuba göre Caracalla'nın bağışı ile stel dikilmiştir. Mektupta imparatorun neokoron unvanı ile kenti onurlandığı yazılıdır. Bu olay, tiyatrodaki seslendirilerek ya da oynanarak halka duyurulmuştur. Bununla birlikte imparator alışılmadık bir davranış göstererek yeterli derecedeki bağışı Philadelphia'daki Neokoron unvanı verdiği tapınağa bağışlamıştır¹⁴⁶.

Philadelphia'da bulunan yazıtta Caracalla, M.Aurelius'u, 'tarafımdan en çok sevilen ve onurlandırılan' şeklinde ifade etmiştir ki böyle olmasaydı bahsedilen kaynaklarda M.Aurelius'un ismine rastlanamazdı. M.Aurelius'a 18 ya da 19 Kasım 214'te tiyatrodaki mektup okunduğu zaman, Philadelphia'yı Neokoron unvanıyla artık kesinlikle imtiyazlı kabul edebiliriz. Anlaşıldığı kadarıyla Caracalla, Philadelphia'da

¹⁴⁴ Burrell, 1980, 126.

*Sardeis'in sikkelerinde geçen Archon Aurelius Julianus ismi ile Caracalla dönemine ait 215 yılı Philadelphia sikkelerinde okunan Archon Aurelius Julianus'un aynı kişi olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu tespit bu Dönem'de Sardeis ve Philadelphia şehirlerinde Archon'un aynı kişi olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Caracalla Dönemi'nde Archon olan Aurelius Julianus, Philadelphia'da Caracalla'ya ithafen bir de tapınak yaptırmıştır. Aurelius Julianus, Philadelphia'ya Neokoron unvanıyla bağışta bulunmuştur. Aurelius Julianus bu dönem'de şehrin idaresini elinde tuttuğu gibi komşu kent Sardeiste'de söz sahibi birisiydi. Aurelius Julianus, Sardeis kentinde archon ve Philadelphia kentinde de tapınak inşa edici olarak tanınıyor olabilir. Buresh, Archon Aurelius Julianus üzerine deliller sunmaktadır. Philadelphia'da Caracalla Dönemi'nde geçici olarak Caracalla'nın imtiyazıyla göreve gelmiş bir Archondur. Buna göre Philadelphia'da gelecek kuşaklar süresince de Tiberius Julius Julianus, Julius Aristonikus Julienus, Aurelius Maximus Julianus isimlerini taşıyan Julianus ailesine Archonluk görevi Caracalla tarafından verilmiştir. Head, 1901, lxxxviii.

**Philadelphia'da bulunan bir yazıtta M.Aurelius Manilius Hermippus'un imparator kültü rahibi olarak hayvan avı gösterileri düzenlediğinden bahsedilmiştir. Ögüt, 2006, 28.

¹⁴⁵ Burrell, 1980, 126.

¹⁴⁶ Burrell, 1980, 126.

yeni tapınak inşa ettirdi¹⁴⁷. Daha önce Marcus Aurelius dönemi sikkelerinden varlığı saptanan Helios tapınağının Caracalla döneminde kentte yükselişine tanık olmamız bu ifadenin doğruluğunu desteklemektedir (Kat. No: 140).

Neokoron unvanının kentlere verilmesi konusunda Anadolu kentlerinde birçok benzer örnek yaşanmıştır. “Tarsus’da darp edilmiş Kommodus sikkelerinde, 2. neokoroi ile ilgili olarak 10 sütunlu bir tapınak cephesi görülmektedir. Kommodus’un 190’dan sonra kendisini Herakles ile özdeşleştirdiği ve Herakles’in Tarsus’da ‘Ktistes’ kabul edildiği göz önüne alındığında, bu anıtsal tapınağın Kommodus Kültü için yapılan ve sikke üzerinde de betimlenen 2. Neokoroi tapınağı olduğunu kabul etmemiz sanırım yanlış olmayacaktır¹⁴⁸”. Buna göre Philadelphia’da Caracalla’nın inşa ettirdiği varsayılan Neokoron unvanlı Helios tapınağının kent tarihinde ikinci kez Neokoron unvanı alan tapınak olduğu düşünülebilir.

Julianus’un dini görevi yanında eyalete dair alışılmadık yarışmaların yapılmasını sağlamak da vardı. Zaten Philadelphia erken II. yüzyıldan beri Küçük Asya’daki bir Koinon birliği içinde bulunmaktaydı¹⁴⁹.

Anadolu’daki Aezonai, Philadelphia gibi orta düzeydeki şehirler mahkeme kurmayı elde etmişlerdir. Bu yetkilerinin ardından Neokoron unvanı elde etmeyi başarmış ender kentlerdendir¹⁵⁰. 214 yılında tanrı Zeus için Kyzikos, Aezonai belki de Miletos ve Laodikeia’da Neokoron unvanı almış olmalıydı. Buna karşın Bergama,

¹⁴⁷ Burrell, 1980, 126.

*Bu konuda farklı yorumlarda bulunmaktadır. Caracalla, Küçük Asya’dan geçerek Persler üzerine sefere çıkmıştır. M.Aurelius’un kişisel etkisinin dışında Philadelphia’ya Neokoron bağışı için diğerlerinden farklı bir uygulama olduğuna dair bir kanıt yoktur. M.Aurelius’un dilekçesi ile Philadelphia’da ayinlerin yapılmasına izin verilmiştir. Dilekçe kapsamında ayinleri yerine getirmek için bir tapınak ihtiyacı olacağını Julianus’un da adının geçtiği mektupta bildiriliyor. Sonuçlandırmak gerekirse Caracalla’nın bağışları sayesinde Neokoron ünvanlı bir tapınak kurulduğu takdirde bu tapınağın kullanım göreceğinden söz ediliyor. Burrell, 1980, 126.

¹⁴⁸ Baydur, 1990, 378–379.

¹⁴⁹ Burrell, 1980, 127.

¹⁵⁰ Mitchell, 1993, 258.

*Neokoron unvanı almasıyla Philadelphia’da imparatora özgü festivaller de kutlanılmaya başlandı. Mitchell, 1993, 258. Roma’nın o dönemi’nde şehirlerin mahkeme kurma hakkını elde etmesiyle neokoron unvanını alması arasında bir paralellik olmalıdır.

**Philadelphia’da imparatorların doğum günlerinde imparatora özgü kurban törenleri gerçekleştirilmiştir. Price, 1984, 84.

Sardis, Smyrna iki kez, Ephesos ise üç kez Neokoron unvanı almıştır¹⁵¹. Neokoron unvanı verilen şehirlerden birisi de Philadelphia idi. Philadelphia bu unvanıyla önemli bir konuma yükseldi. Caracalla için yapılan Neokoron unvanlı bir tapınağın betimlemesi Archon Cladius Capito'nun isminin geçtiği bir sikkede görülür¹⁵² (Kat. No:140). Belirtilen kentlerde Zeus onuruna Neokoron unvanı verilirken, Philadelphia'ya ise tanrı Helios onuruna Caracalla Dönemi'nde ikinci kez Neokoron unvanı verilmiştir.

İmparator Macrinus'un yönetimi zamanında darp edilen sikkelerde Neokoron unvanı bulunmamaktadır. İmparator Macrinus tarafından Caracalla'nın şehre verdiği Neokoron unvanının geri alındığı konusunda ileri sürülen tezler de vardır. Gordian III Dönemi'nde Smyrna ile yapılan ittifak sonucunda üçüncü kez Philadelphia'ya Neokoron unvanı verilmiştir¹⁵³ (Kat No 151–154).

Küçük Asya'da sadece sekiz kent Caracalla Dönemi'nde Neokoron unvanını almıştır. Sadece Sardeis daha önce Neokoron unvanını aldığından bu sınıflandırmanın dışındadır. Küçük Asya'da Neokoron unvanını alan ilk kent Ephesostur. Diğer kentler Pergamon, Smyrna, Laodikeia, Tralleis, Antandros. Caracalla Dönemi'nde Ephesos için Artemis, Pergamon için Asklepios, Smyrna için Roma tapınaklarında yeniden inşaa çalışmaları başlamıştır. Philadelphia, Laodikeia, Kyzikos, Tralles, Antandros için de ayrıca beş ayrı Neokoron unvanlı tapınağın inşasına başlanıldı ya da restoresi yapıldı¹⁵⁴.

¹⁵¹ Burrell, 1980, 127.

*Artemis tapınağı taşıyan Hadrianus sikkeleri, 132 yılında bu imparator adına kurulan 2. neokoroi'yi yansıtmalıdır. Stephen, 1998, 726.

¹⁵² Burrell, 1980, 127.

¹⁵³ Burrell, 1980, 128.

¹⁵⁴ Burrell, 1980, 295.

*Amaseia, Ephesos, Pergamon, Smyrna, Philadelphia, Laodikeia, Perinthos adlı şehirler Neokoron şehirlerinin güçlü temsilcilerindendir. İmparator Macrinus (217–218) yönetimindeyken Neokoronlu sikkeler darp etmemişlerdir. Burrell, 1980, 292.

**Philadelphia, kendini Neokoron unvanıyla tanıtmak için Ephesosta bir yazıt diktirmiştir. Yazıtta Flavian unvanıyla onurlandırılan Philadelphia halkının, güzelleştirilen ve kutsal sayılan Ephesos'un Neokoron unvanına sadakati vurgulanmaktadır. İmparatorların, Tanrı adına verdikleri unvan Philadelphia'lara verilmediği ve bu sayede Ephesosluların konumunun bir kez daha korunduğu anlaşılmaktadır. Tapındaki yazıtlarda da Neokoron unvanı yerine Flavian unvanı kullanılmıştır. Bu unvan Philadelphia'lının adı geçen imparatorlarına duydukları derin saygıyı ifade eder. Friesen, 1993, 157. Yazıt Philadelphia'yı Ephesosla müttefik şehirler arasında göstermesi ile önemlidir. Philadelphia'nın, Neokoron unvanı alacak seviyede kendini Ephesosla bir tuttuğunu da göstermektedir.

Neokoron unvanı Ephesus, Philadelphia ve diğer Grek şehirleri için genelde Artemis onuruna inşaa edilen tapınaklara verilmiştir¹⁵⁵. 161 – 235 yılları arasında Philadelphia’da bir Artemis tapınağı mevcuttur. Sikkelere göre Lydia’daki diğer kentlerden Blaundus’ta (244–49) Apollo, Dioshieron’da (193–211) Zeus, Hypaepa’da (193–260) Artemis Anaitis, Nysa’da Men Kamareites, Saitta’da (218–268) Aphrodite, Thyateira’da (222–35) Roma, Tralleis’te (161–68) Zeus tapınakları bulunmaktaydı¹⁵⁶.

Philadelphia sikkelerinden saptayabildiğimiz görkemli tapınakların varlığı bir Neokoron şehri olduğuna tanıklık eder. Lydia’nın diğer kentlerinden Attaleia, Sardeis ve Tralleis kent sikkeleri üzerindeki mimari tasvirlerde Neokoron şehri olduklarının kanıtıdır¹⁵⁷.

Philadelphia’nın Neokoron Unvanı aldığı Roma İmparatorluk Dönemleri:

Julia Domna (Kat. No: 138), Caracalla (Kat. No: 139, 140), Severus Alexander (Kat. No: 142, 143, 144, 145, 146), Julia Mamea (Kat. No: 147), Gordian III (Kat. No: 151, 152, 153, 154), Philip I (Kat. No: 155), Herennia Etruscilla (Kat. No: 156, 157).

Bugüne kadar yayınlanan yayınlarda Philadelphia’nın Neokoron unvanını Caracalla Dönemi’nde aldığından bahsedilmiştir. Ancak Caracalla öncesinden bir sikkede okuduğumuz Neokoron lejantı (Kat. No: 138), kentin unvanını Septimus Severus Devri’nde aldığını ortaya koymuştur. Severus Alexander Dönemin’de Neokoron unvanlı Helios tapınağının saygınlığı devam etmiştir¹⁵⁸. Trajan Decius’un eşi Herennia Etruscilla adına darp edilen sikkelerde ise Neokoron unvanı almış tapınak olarak Aphrodite tapınağı karşımıza çıkmaktadır¹⁵⁹.

¹⁵⁵ AJN&BA, cilt 7–8, 59.

¹⁵⁶ Thomas, 2007, 26–27.

¹⁵⁷ Donaldson, 1966, 139.

¹⁵⁸ bkz. BMCLydia Kat No 109.

¹⁵⁹ bkz. BMCLydia Kat No 123.

2.3.1. Homonia Sikkeleri (Lev. IX. Kat. No: 153)

Homonoia sikkeleri, iki şehrin arasındaki uyumun önemini belirtirler. Birbirine rakip gibi görülen bu Grek şehirlerinin arasında kendisini çeşitli şekillerde gösteren dostlukların da kurulduğunu yine bu arka yüz tasvirlerinden öğrenmekteyiz¹⁶⁰.

Birlikler seçilen bir tanrı kültünün çevresinde birleşiyorlardı¹⁶¹. Bazen Philadelphia – Smyrna sikkelerinde olduğu gibi birlikler aynı dönem içinde birden fazla tanrının koruyuculuğunun altına girebiliyorlardı. Her dönemde birlik için garantör tanrıların değiştiği de oluyordu. Caracalla zamanında Kybele, Gordianus Pius Devri'nde Artemis ve Tykhe birlik tanrıçalarıydı. Ephesos – Philadelphia arasında tanrıça Artemis, ittifakın sembolüydü¹⁶². İmparator Caracalla Dönemi'nde Daldis kentiyle de ittifak sikkeleri darp edilmiştir¹⁶³.

İmparator Domitianus'un Dönemi'nde Ephesos Artemis kült heykeli, kent sikkelerinde ön plana çıkmaya başlamıştır. Caracalla ve Gallienus arasındaki dönem'de Neokoron unvanıyla darp edilen Philadelphia sikkelerinin arka yüzünde Ephesos Artemisi'nin kült heykeli cepheden betimlenmiştir. Amaç o günün antik dünyasında etkili olan Ephesos antik kenti ile olan işbirliğini gündemde tutarak, Philadelphia'nın kendi sikkelerine bir değer kazandırmak istemesidir. Ticarete karşılıklı çıkar esas olduğu için şüphesiz Ephesos'un bunda geliri çok büyüktü. "...Olasılıkla tanrıça, diğer

¹⁶⁰ Atlan, 1976, 24.

*İki şehir tanrıçası, şehirlerini temsil eder. Fakat Lydia'daki Philadelphia ve Phrygia'daki Hierapolis işbirliği yaptıkları şehirler ile kendi festivallerini seçmişlerdir. Festivalleri iki ödül tacı ile temsil edilir. Howgego, 2005, 129

**Severia Philadelphia Koina birliği 204?-206 yılından itibaren Septimus Severus'un izniyle neokoron unvanı almış şehirler için oluşturulmuştur. Bu birlik Kaisareia adını da taşıyordu. Birlik Kültü imparator Augustus ve Caesar kültlerini de kapsıyordu. Philadelphia'da Caracalla ve Geta'nın İmparatorluk kültleri de ön plandaydı. Severia Philadelphia festivali imparatorluğa ait festival listesine alınmakla birlikte şehre yardım da sağlandı. Böylece Severusların etkisi bölgede uzunca bir zaman unutulmadı. Burrell, 1980,249.

***Caracalla Dönemi'nde Daldis ile ittifak sikkeleri basmıştır. Head, 1964, 211.

¹⁶¹ Burrell, 1980, 365.

¹⁶² İ.S.I. yüzyılda Ephesos conventus birliğine Hypaipa tarafından katılan Sardeis ile Kogamis vadisindeki Philadelphia da vardı. Boyce-Grenet,1991,222.

*Philadelphia, Trajan Decius Dönemi'nde Ephesos ile resmi bir ittifaka girmiştir. Head, 1901, 210.

¹⁶³ Britain, 1900, 90

kent sikkelerinde kült heykelinin kullanılması karşılığında bir çeşit gelir elde ediyordu...¹⁶⁴.

Philadelphia'nın Smyrna ile basılan ittifak sikkeleri Septimus Severus Dönemi'nde başlamıştır¹⁶⁵. Caracalla Dönemi'nde devam etmiştir¹⁶⁶. Smyrna ile ittifak sikkesinde Philadelphia kişileştirilmiştir¹⁶⁷. Philadelphia'nın Smyrna ile sıkı bir ticari işbirliği vardı. Philadelphia kentinin ürettiği kaliteli şaraplar Smyrna deniz limanı yolu ile ihraç ediliyordu¹⁶⁸. Anadolu'nun iç bölgelerinden ya da daha uzaklardan gelen sanatsal ve tarımsal ürünlerin ihracatında, Philadelphia kenti konaklamada ve ihtiyaçlarını gidermede tüccarlara büyük kolaylıklar sağlıyor olmalıydı.

Gordianus III'e ait Kat No 153 sayılı sikkede tanrıça Tykhe betimlenmiştir. Philadelphia'nın Smyrna ile olan ittifakını ortaya koymasından sikke önem taşır. OMONOIA'nın kısaltması olan OMO lejantı ile sikkenin, ittifaka ait olduğu anlaşılmaktadır. Yine Gordianus III Devri'nde darp edilen bir başka tip ittifak sikkesinde kişileştirilen Philadelphia, avcı Artemis görünüşünde betimlenmiştir¹⁶⁹.

¹⁶⁴ Karwiese, 1995, 101.

*Philadelphia ilk ittifak sikkesini Smyrna kentiyle, ikincisini Ephesos ile darp etmiştir. Akerman, 1840, 104.

**Ephesos Artemis tapınağı kült heykelinin 200 km uzaklıktaki Philadelphia'nın sikkelerinde gözükmemesinin anlamı Ephesos ile yapılan ittifak anlaşmasının sonucudur. Tapınağın içindeki Artemis kült imajının sikkelere taşınması bu kültün Philadelphiaya girdiğini ve geliştiğini göstermektedir. Philadelphia kentinde daha öncesinde de hiç şüphesiz Artemis kültü vardı fakat Ephesos Artemis kültü imajında değildi. Hellenistik Dönem'de kentte avcı Artemis kültüne iştirak eden sikkelerden bu sonuca varmaktayız. Paul-Ierardi, 1999, 145.

***Domitianus'un sikkeleri arasındaki ikişer örnek, Efes ile Smyrna'nın yeni kurulan Homonoia Birliği'ni, yeni kurulan Marnas suyunu imparatorun askeri zaferleri ve yeni yerleştirilen Zeus Olympios Kültü'nü göz önüne getirmektedirler. Stephen, 1998, 726.

¹⁶⁵ McDonald, 1992, 6.

¹⁶⁶ B.V.Head şu andaki mevcut olan buluntu bilgilerine sahip olmadığı için kataloğuna göre Smyrna ile basılan ittifak sikkelerinin ön yüzünde imparatorların büstleri görülmemektedir. Fakat gözlemlediğimiz kadarıyla bazı sikkelerde imparator büstlerinin kullanılması konuyu eleştiriye açık hale getirmektedir. Melih Arslan da bu konuya değinmemiştir. B.V.Head düzenlediği katalogunda Caracalla, Septimus Severus, Gordianus III dönemlerinde Philadelphia'nın Smyrna şehri ile yaptığı anlaşmaya değinen sikkeleri sergilemiştir. Bkz. Head, 1964, 208-210.

¹⁶⁷ Head, 1964, XCi.

¹⁶⁸ Spink & Son, 1917, 12.

¹⁶⁹ Boyce-Grenet, 1991, 241.

*Homonoia geleneği, sikkelerde çok açık bir biçimde görülür. Örneğin Antiokheia ve Ikonion (Konya) adlarına basılan ortak sikkelerde her iki şehrin adı birlikte anılmaktadır. Drew-Bear, 2000, 210.

Philadelphia kendisinin Küçük Asya'nın en eski ve en büyük birliğine alınması için Roma imparatorlarından ricada bulunuyor. Bunu en yakın komşusu Sardeis ile rekabet edebilmek için istiyordu. Philadelphia katıldığı bu birlikler sayesinde rakipleri arasında yükselmeyi hedeflemiştir¹⁷⁰. Sardeis ile ittifak sikkelerinin bulunmayışı, bu iki önemli komşu kentin birbirlerini rakip olarak gördüklerinin kanıtı sayılabilir.

3. BÖLÜM

3.1. BİRİMLER VE DEĞER İŞARETLERİ

“Elektron, altın ve gümüş gibi değerli metalden basılan sikkelerde ağırlık çok önemlidir; sikkenin değeri basıldığı metalin değerine bağlıdır¹⁷¹”. “Devlet böyle bir sikkeyi bastığı zaman onun metal değerinin üzerine bir üst değer ekleyip piyasaya sürer. Fakat bronz sikkeye geldiğimiz zaman bu kâr kat kat fazla olur. Ortada değersiz bir metal olan bronz vardır; devlet bunun üzerine bir değer saptar. Bu sikkelerin üzerinde devletin koymuş olduğu değerın sayısal miktarı bugün olduğu gibi yazılmaz. İnsanlar değerli metalleri ağırlıklarına göre, bronz sikkeleri de çaplarına, büyüklüklerine ve devletin onlara vermiş olduğu değerlere göre kabul ederler¹⁷²”.

“İmparatorluğun başında ancak tanrılaştırılmış imparatorlarda görülen şua tacı, Nero zamanından başlayarak yaşayan imparatorların başlarında ve 3. yüzyıl sonuna kadar sikke değeri biriminin katı olan (2 Aureus, 2 Denarius, 2 As gibi) sikkelerdeki portrelerin başlarında görülür¹⁷³”. Philadelphia İmparatorluk sikkelerinde şua taçlı imparator portresine rastlanmayışı bu birimlerde sikke darp edilmediğini gösterir.

Şehrin bastırması olduğu tüm sikkeler bronz olup, bunların birimleri Assaria olarak tanımlanır. Ağırlıklarına göre, bir Assaria'nın alt ve üst katları olarak isimlendirilirler. Genellikle bir Assaria 5 ile 7 gr. ağırlığına eşittir¹⁷⁴. Flavia

¹⁷⁰ Burrell, 2005, 223.

¹⁷¹ Tekin, 1997, 33. Bu konuda ayrıntılı olarak bkz. Metallurgy in Numismatics, Vol.3, Ed. M.M. Archibald- M.R. Cowel, London, 1993.

¹⁷² http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_0607.html

¹⁷³ Baydur, 1987, 24.

¹⁷⁴ Arslan, 2003, 268.

Philadelphia, Smyrna, Ephesos, Laodikeia, Tabae, Sardis, Samos, Aezanai, Pergamon kentlerinin sikkeleri üzerindeki motifler de para birimini ortaya çıkarır¹⁷⁵.

3.2. Philadelphia Darphanesi

“Hellenistik devirde, pek çok şehir için sikke darbında en fazla kullanılan maden bakırdır¹⁷⁶”.

Philadelphia’nın varisleri Philadelphia darphanesini devam ettirmeyi ulusal bir hizmet olarak görmüşlerdir. Bunda Philadelphialıların ulusal sikkelerine olan bağlılıkları ve sevgileri gözlemlenir¹⁷⁷.

IEPA CYNKAHTOC lejantına ve Roma senatosunun kişileştirilmiş büstüne sahip sikkeler Philadelphia, Smyrna, Temnos gibi şehirlerde üç ayrı tipte darp edilmişlerdir¹⁷⁸. Ortak yönleri, aynı lejantı taşımalarıdır. Philadelphia’nın bu lejanta sahip sikkeleri, Ephesos darphanesinde Severus Alexander’in geç dönemlerinde darp edilmiştir¹⁷⁹.

Traianus’un eşi Plotina ile Antoninus Pius sikkelerinin arka yüzünde, sikke yuvarlağını çevreleyen defne çelengi bordürü kullanılmıştır.

Bir imparator dönemi sikkelerine bakarak darphanenin bütün darp ettiği sikkeler için estetik karakter taşıyor demek zordur. Çünkü darphanede çalışan kalıpcı farkları, sikke serilerindeki estetik uyumu bozan başlıca sebeptir.

Philadelphia, Smyrna, Temnos kentlerinde IEPA CYNKAHTOC lejantlı darp edilen sikkelerde, Severus Alexander ve Elagabalus dönemlerinde aynı magistratın ismi geçmektedir. Severus Alexander Dönemi’nde iki sikke darpcısı tespit edilmiştir. Biri

¹⁷⁵ Burnett, 2006, 24.

¹⁷⁶ Atlan, 1976, 16.

¹⁷⁷ AJN&BA, cilt 7-8, 59.

¹⁷⁸ Kraft, 1972, 16.

¹⁷⁹ Kraft, 1972, 23.

kısa süreli diğeri uzun süreli çalışmıştır. Çünkü kısa süreli çalışan daha kötü sikke darp etmiştir. Gordian ve Maximinus dönemlerinde de bu tür darpçı ustası farklılıkları devam eder.¹⁸⁰ Darphanede belirli bir dönem içinde çalışan sikke kalıbı ustalarının sayısını da belirlemek mümkündür.

Gordian ve Elegabalus dönemlerinde IEPA CYNKAHTOC lejantlı Philadelphia sikkelerinin Sardeis'ten geldiği düşünülmektedir¹⁸¹. Etruscilla Dönemi'nde Philadelphia-Maionia-Ephesos-Samos darphaneleri arasında bir ilişki kurulmuştur¹⁸².

Decius Dönemi'nde Philadelphia sikkeleri Ephesosta darp edilip Maionia üzerinden Philadelphia'ya gelmiştir. I. Philippus Dönemi'nde ise Sardeis üzerinden geldiği düşünülmektedir¹⁸³. Caracalla Dönemi'nde Hypaipa, Sardeis, Philadelphia sikkelerinde aynı darphanenin üretim izleri görülmektedir¹⁸⁴.

Elegabalus Dönemi'nde Hypaipa, Sardeis, Hierapolis, Gordos sikkeleri arasında dikkat çekici bir benzerlik vardır¹⁸⁵. Gordian Dönemi'nde Akrasos, Hypaipa, Stratonikeia, Saitta, Sardeis, Thyateira ve Philadelphia sikkelerinin darp merkezinin aynı olduğu ileri sürülebilir¹⁸⁶.

İmparator Geta'nın 209 yılında Augustluk unvanı almasından sonra darp edilen sikkelerine Philadelphia'da da rastlanılmaktadır. Philadelphia sikkelerinin Bergama ya da Sardeis darphanelerinde darp edilmiş olduğunu düşündüren IOYAIANOY lejantına rastlanılmıştır¹⁸⁷.

Philadelphia, Attuda, Tabai, Trapezopolis darphanelerinde darp edilen sikkeler ilkel ve kabadır. Bu sikkelerin aynı kişi tarafından darp edilmesi bu özelliği ortaya koymaktadır. Daha çok atölyenin taşındığı ve acemi bir darpçının darphanede çalıştığı

¹⁸⁰ Kraft, 1972, 27.

¹⁸¹ Kraft, 1972, 31.

¹⁸² Kraft, 1972, 33.

¹⁸³ Kraft, 1972, 33.

¹⁸⁴ Kraft, 1972, 35.

¹⁸⁵ Kraft, 1972, 35.

¹⁸⁶ Kraft, 1972, 36.

¹⁸⁷ Kraft, 1972, 54.

düşünülmektedir. Kibyra kenti darphanesinde de iyi kalıplar mevcuttu fakat bunu kullanan ustalar aynı beceriye sahip değillerdi. Buna göre, sikkelerin kalıpları iyi; fakat darphanelerde çalışan kalıbı metal üzerine vuran ustaların (darp edenler) yeteneksiz oldukları gözlemlenir. Bu sikkelerin kötü darp edilmiş olmaları, farklı darphanelerde özensizce darp edildiklerinin bir kanıtı sayılabilir¹⁸⁸.

İmparator Geta'nın Augustus unvanlı sikkelerindeki başarılı darp teknikleri Philadelphia'da yetenekli ve titiz darp ustalarının varlığına işaret etmektedir. Geta Dönemi sikkelerin aynı darphanede üretildikten sonra Philadelphia dışında kullanımları serbest olan kentlere de dağıtıldığı oluyordu¹⁸⁹.

II. yüzyılın son çeyreği ve III. Yüzyılın ilk çeyreği Julia Domna, Geta dönemlerine ait sikkelerde Akmonia ve Apameia'da ΠΙΠΕΙΚΟY, Bergama ve Sardeis'te ΠΙΠΙΚΟY yazılıdır. Bu örnek aynı magistrat isminin farklı kentlerin sikkelerinde geçmesi, bir magistratın birden fazla darphaneye emir verdiğinin de kanıtı sayılabilir. Apameia'da APX unvanı ismin arkasına, Philadelphia ve Smyrna'da ismin önüne yazılmakta idi. Buna göre aynı magistratın çeşitli darphanelerde yönetici olduğu düşünülebilir¹⁹⁰.

Severuslar zamanında bu atölyelerin taşınma ihtimali olmasa da taşınması ihtimal dâhilindedir. Sikkelerin dağılım yerleri şu ana kadar bilinen yerlerin dışındadır. Philadelphia'dan 520 km uzağa Seleukeia'dan Kalykadnos'a kadar sikkeler gönderilmiştir. Sikkelerin uzak bölgelere gönderilmesi de hayret vericidir. Sikkeler üzerindeki stilistik benzerliklerde dikkat çekicidir¹⁹¹.

¹⁸⁸ Kraft, 1972, 54.

¹⁸⁹ Kraft, 1972, 54.

¹⁹⁰ Kraft, 1972, 56.

¹⁹¹ Kraft, 1972, 57. ΠΙΠΕΙΚΟY bir darphane yöneticisinin adı olmalıdır.

3.3.Sikke Tiplerinin ve Kalıplarının Değerlendirilmesi

Tiberius (14–37) döneminden Tiberius Gamellus’a ait tek tip halindeki sikkelerinin ön yüzünde portresi, arka yüzünde yıldırım demeti bulunur. Arada kalıp farkını ortaya koyan ise yıldırım demetinin bir diğerine oranla ince ve uzun çizgilerle yapılmasıdır (Lev. III. Kat. No: 40, 41).

I. Tip Caligula (37–41) sikkelerinin;

a) Ön yüzünde portresi, arka yüzünde yıldırım demeti bulunur. I.tipi iki alt tipe ayırmak mümkündür:

aa) Ön yüzünde portre ensesinin dibinde yıldız motifi bulunur (Lev. III. Kat. No: 42, 43).

ab) Ön yüzünde çenesinin altında Lituus bulunur (Lev. III. Kat. No: 44, 45, 46, 47).

II. Tip Caligula sikkelerinde;

Ön yüzde Caligula portresi, arka yüzde Dioskur büstleri bulunan II. Tip Caligula sikkeleri dört alt tipe ayrılır.

a) Ön yüzündeki Caligula portresi etrafında hiçbir bezemesi olmayan ve arka yüzündeki dioskurların enselerinin arkasında palmiye dalının olduğu tip (Lev. III. Kat. No: 48, 49).

b) Ön yüzünde Caligula’nın boynunun arkasında yıldız motifi, arka yüzünde dioskurların, enselerinin arkasında yer alacak biçimde bir palmiye dalı betimlemesi yapılmıştır (Lev. III. Kat. No: 50, 51, 52, 53, 54, 55).

c) Ön yüzündeki Caligula’nın boynunun arkasında yıldız motifi, arka yüzünde Dioskur büstlerinin bulunduğu tip (Lev. III. Kat. No: 54, 55, 56, 57).

d) Ön yüzünde Caligula portresinin ve arka yüzünde Dioskur büstlerinin dışında ek bir betimlemesi bulunmayan tip (Lev. III. Kat. No: 58, 59, 60).

III. Tip Caligula sikkelerinde ön yüzde sağa dönük Caligula portresi, arka yüzünde Capricorn (Lev. IV. Kat. No: 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69).

IV. Tip Caligula sikkelerinde ön yüzündeki defne çelenkli portresi sağa dönüktür. Arka yüzünde tanrıça Demeter kimliğinde tahtta oturan sağ elinde hükümdar asası, sol elinde bereket boynuzu tutan Agrippina I betimlenmiştir (Lev. IV. Kat. No: Kat No 70, 71, 72, 73).

V. Tip Caligula Caligula'nın defne çelenkli başı sağa dönük, arka yüzünde sağa doğru yürüyen panter patisiyle tuttuğu Thyrsos'u taşımaktadır (Lev. IV. Kat. No: 74, 75, 76).

Cladius (41–54) sikkelerine ait iki tip karşımıza çıkmaktadır. Cladius'un saçları arkadan öne doğru taranmıştır. Kulağın üzerinde defne çelenginin yaprakları belirgin olarak işlenmiştir. Uzun ve kalın bir boyuna, geniş kulaklara, büyük ve etli bir buruna sahiptir.

a) Sikkenin ön yüzünde portresinin, arka yüzünde buğday başağı demetinin bulunduğu tiptir. Bu tipte kendi arasında iki alt gruba ayrılır. Birinci grupta buğday demeti gövdesiyle birlikte beş başak halinde verilmiştir (Lev. IV. Kat. No: 77). İkinci grupta ise dörtlü buğday demetinin sadece başak kısımları işlenmiştir (Lev. IV. Kat. No: 78, 79, 80, 81).

b) İkinci tipte ön yüzde Tykhe başı, arka yüzde budaklı üzüm salkımı yer alır (Lev. V. Kat. No: 82).

Nero (54–68) dönemi sikkeleri tek tip halindedir. Ön yüzünde Nero'nun genç tiplerinde saçları düz bir biçimde arkadan öne doğru taranmıştır. Saçlarının tekdüze bir yapısı vardır. Iulius-Cladiuslar sülalesine özgü olarak boynu uzundur. Nero'nun boyununun farkı ise kalın olmasıdır. Geç dönem tiplerinde olduğu gibi yüzü dolgun

değildir. Yüz anatomisi ideallikten uzak olup gerçekçi yapıdadır. Betimlenen büstünden Toga Virilis giydiği anlaşılmaktadır. Nero'nun geç sikkelerindeki portrelerinde yanağı dolgun ve gerdanlıdır. Bu tip portreye sahip sikkelerin arka yüzünde ise ayakta durmuş iki elinde meşaleler tutan Hekate cepheden betimlenmiştir (Lev. V: Kat. No: 83, 84).

Agrippina II, sikkelerin de tek tip halinde karşımıza çıkıp ön yüzünde profilden Agrippina II'nin büstü, arka yüzde bereket boynuzu betimlenmiştir. Saçları ortadan ikiye ayrılarak ince ince yanlara doğru taranmıştır. Alından arkaya doğru toplanan saç ensesinde atkuyruğu modelinde aşağıya sarkıtılmıştır (Lev. V. Kat. No: 85, 86, 87, 88). İki farklı kalıptan darp edilmiştir. Kat. No: 87'de atkuyruğu enseye değmeden inmiştir. Diğer sikkelerde atkuyruğu enseden dolaşarak omuzlarına inmiştir. Augustus'da başlayan ebedi güzellik imajı Agrippina II'de de uygulanmıştır. Agrippina II'nin büstü ön yüzde, bereket boynuzu arka yüzde tasvir edilmiştir.

Vespasianus (69–79) sikkeleri tek tip halindedir. Vespasian'ın alını geniş ve yüzünde kırışıklıklar vardır. Kalan saçları arkadan öne doğru taranmıştır. Alnında ve yüzünde kırışıklıklar vardır. Ağzındaki tüm dişleri dökülmüşçesine ağzı çökük betimlenmiştir (Lev. V. Kat. No: 89).

Ön yüzde Vespasian'ın portresi, arka yüzde elinde asası ve paterası ile sola dönük Zeus Lydios bulunmaktadır.

Vespasian ve oğullarının portrelerinde Cumhuriyet döneminin gerçekçi ifadesi yeniden canlandırılmıştır. Iulius – Cladiuslar sülalesinin pürüzsüz gergin cildinin yerini kırışmış bir cilt almıştır. Saçlar karma karışık düzenlenirken, genel ifade yönüyle yüzde yaş yansıtılmıştır. Iulius – Flaviuslar sülalesinin bir özelliği gereği, tamamen fizyolojik özellikler ön plandadır. Gerçekçi bir usul, portrelerin yapımında etkili olmuştur.

Titus (79–81) Saçları seyrek ve dalgalıdır. Gözleri içe çökük, dudakları ince yapılıdır. Boynu kalın ve geniştir. Çenesi sivridir. Sikkelerin darbında iki farklı kalıp kullanılmıştır (Lev. V. Kat. No: 90, 91). Ön yüzde Titus portresi, arka yüzde iki yanında çömelmiş aslanları ile cepheden tasvir edilen Artemis.

Domitianus (81 – 96), sikkelerinde saçları dalgalı ve seyrek. Saçları genelde çengelimsi bir görünümündedir. Dudakları ince yapılıdır. Kemerli bir buruna sahip olması babası ve kardeşi ile ortak özelliğidir.

a) Domitianus büstü ön yüzde, elinde lir bulunduran ve sola dönük yürüyen Apollo arka yüzde betimlenmiştir (Lev. V. Kat. No: 92, 93).

b) Ön yüzde Domitianus portresi, arka yüzde tahtında oturan sağa dönük Kybele figürü bulunur (Lev. V. Kat. No: 94).

c) Domitianus portresi ön yüzde, Ephesos Artemis kült heykeli arka yüzde betimlenmiştir (Lev. V. Kat. No: 95,96).

Domitia, imparator Domitianus'un eşidir. Domitia'nın saçları yükselmiş ve tepesinde kuş yuvasını andırır bir görünüm kazanmıştır. Iulius – Cladiuslar sülalesinin bayanlarında görülen atkuyruğu saç modeli Iulius – Flaviuslar'da da devam etmiştir.

a) Ön yüzünde sola dönük Domitia büstü, arka yüzde defne çelengi içerisinde lejant bulunur (Lev. V. Kat. No: 97).

b) Domitia'nın sola dönük büstü ön yüzde, budaklı üzüm salkımı arka yüzde betimlenmiştir (Lev. V. Kat. No: 98, 99, 100, 101).

Traianus (98 – 117) Gözleri derindedir. Burnu kemerlidir. Saçları şematik biçimde düzdür ve alnın üzerine doğru perçem halinde taranmıştır. Saçları başına bir başlık geçirmişçesine sadedir.

a) Ön yüzde Traianus portresi, arka yüzde tahtında sağa dönük oturan tanrıça Kybele, yanında oturan aslanı ile birlikte tasvir edilmiştir (Lev. VI. Kat. No: 102).

b) Ön yüzde Traianus büstü, arka yüzde ayaktaki Zeus Lydios sağa dönüktür (Lev. VI. Kat. No: 103).

c) Ön yüzde Traianus portresi, arka yüzde ayaktaki Apollo sağa dönüktür (Lev. VI. Kat. No: 104).

e) Ön yüzde Traianus portresi, arka yüzde Ephesos Artemis kült heykeli cepheden betimlenmiştir (Lev. VI. Kat. No: 105).

Plotina, saçların atkuyruğu yapılarak enseden aşağıya sarkıtılması ile Iulius-Cladiuslar sülalesindeki saç modası devam ettirilmiştir. Saçın ucu halka şeklinde kıvrılmıştır. Alın üzerinde izlenen kabarık saç yapısı kütleli bir saç tacı görünümündedir. Ense ile alın arasında kalan saçlar virgüller ve çentikler halinde enseye doğru taranmıştır. Yüzü oval, gözleri badem biçiminde ve iri yapılıdır. Sikkeler sadece iki farklı kalıpta darp edilmiştir.

Ön yüzde Plotina büstü, arka yüzde defne çelengi içinde lejant bulunur (Lev. VI. Kat. No: 106, 107, 108, 109, 110, 111).

Antoninus Pius (138–161), imparator genelde genç ve yakışıklı olarak betimlenmiştir. Gözlerde Hadrianus ile başlayan göz bebeklerinin işlenmesi Roma portre sanatında bir yeniliktir. Saçlar karmaşık ve lüleli bir yapıda verilmiştir.

Ön yüzde Antoninus Pius'un portresi, arka yüzde defne çelengi içersinde lejant bulunmaktadır (Lev. VI. Kat. No: 112, 113, 114).

Marcus Aurelius (161–180), oval bir yüze, etli, uzun ve kemerli bir buruna, yay biçimli yüksekçe gür kaşlara sahiptir. Asil bir görüntü oluşturulmaya çalışılmıştır. Saçları tümüyle perçemli, ince bıyıklı ve kıvrıcık sakallıdır. Alnı üzerinde saçlarının kemerli bir yapısı vardır. Gözlerinin uykulu gibi işlenmesi Antoninus dönemi portrelerinin yaygın bir özelliğidir.

a) Sikkenin ön yüzünde Marcus Aurelius portresi, arka yüzde iki sütunlu bir tapınağın merkezinde Venus Medici tipinde Aphrodite betimlenmiştir (Lev. VI. Kat. No: 115, 116, 117, 118).

b) Ön yüzde Marcus Aurelius portresi, arka yüzde iki sütunlu bir tapınak merkezindeki koşar vaziyetteki sola dönük tanrı Helios figürü bulunur (Lev. VI. Kat. No: 119).

c) Ön yüzde başında başlığı bulunmayan Marcus Aurelius büstü, arka yüzde çelenk ve palmye dalı taşıyan Nike sağa dönüktür (Lev. VI. Kat. No: 120, Lev. VII. Kat. No: 121).

Commodus (177–192), Yüzü oval yapıda ve uzundur. Burnu uzun ve kemerlidir. Gözleri döneminin modasınca uykulu gibi yarı kapalıdır. Ağız yapısı küçüktür. İnce bıyıklıdır. Antoninler dönemi portre geleneğince çenesinden aşağıya uzanan sakal perçemlerine sahiptir.

a) Ön yüzde genç Commodus büstü, arka yüzde sağa dönük Bakhos betimlenmiştir (Lev. VII. Kat. No: 122).

b) Önyüzde Commodus portresi, arka yüzde Herkül betimlenmiştir (Lev. VII. Kat. No: 123).

c) Commodus portresi ön yüzde, Aesculapius arka yüzde ayakta tasvir edilmiştir (Lev. VII. Kat. No: 124).

Septimus Severus (193–211) , Antoninler döneminin saç yapısı devam etmiştir. Üç ayrı tipte darp edilmiştir.

a) Ön yüzünde Septimus Severus'un büstü, arka yüzde sağa dönük Minerva bulunur (Lev. VII. Kat. No: 125).

b) Ön yüzde Septimus Severus portresi, arka yüzde Fortuna betimlenmiştir (Lev. VII. Kat. No:126).

e) Septimus Severus'un portresi ön yüzde, Romus ve Romulus'u emziren dişi kurt arka yüzde bulunur (Lev. VII. Kat. No: 127).

Julia Domna, Septimus Severus'un karısıdır. Severuslar dönemi bayanlarında saç modası değişir. Saçların başa dağılımı dalgalı, yatay sıra diziler halinde arkaya doğru örgülüdür. Bu özellikler ilk Julia Domna'nın portresinde uygulanmış olup ayrıca başın arkasını tümüyle kaplayacak biçimde uzun bir saç topuzu oluşturulmuştur.

a) Ön yüzde sağa dönük Julia Domna büstü, arka yüzde agonistik masa bulunur (Lev. VIII. Kat. No: 138).

Caracalla (198–217), Düğümlenmiş gibi görünen kıvrıkcık bir saç ve sakal yapısına sahiptir. Sakalı gür, bıyığı belli belirsizdir. Gergin bir yüz cildine sahip olup, etli bir burnu vardır. Ürkütücü görünmesi için kaşları çatık betimlenmiştir. Dudakları kalın, etli ve gergin verilmiştir. Bu haliyle devamlı sinirli bir ruh halinde olduğu vurgulanmıştır. Üç ayrı tipte darp edilmiştir.

a) Caracalla büstü ön yüzde, arka yüzde atlı bir figür aman dilemekte olan bir kişiye saldırmaktadır (Lev. VIII. Kat. No: 139).

c) Ön yüzde Caracalla portresi, arka yüzde dört sütunlu bir tapınağın merkezinde tanrı Helios figürü betimlenmiştir (Lev. VIII. Kat. No: 140).

Geta (198–211), kardeşi Caracalla'nın aksine sakın ve ağırbaşlı bir görünüm sergiler. Portrelerinde genç yaşta öldüğü için hep genç olarak tasvir edilmiştir.

a) Ön yüzde Geta büstü, arka yüzde kanatlarını açarak başını sola döndürmüş kartal cepheden betimlenmiştir (Lev. VIII. Kat. No: 141).

Severus Alexander (222–235), çentiklerle gösterilmiş kısa saçları vardır. Bıyık ve sakalı yoktur. İri kulaklara sahiptir. Geta gibi genç yaşta öldüğünden portreleri genç olarak betimlenmiştir.

a) Severus Alexander büstü ön yüzde, iki sütunlu bir tapınağın merkezinde Venus Medici arka yüzde betimlenmiştir (Lev. VIII. Kat. No: 142).

b) Ön yüzde Severus Alexander büstü, arka yüzde sola dönük Nike bir elinde palmet, diğer elinde çelenk tutmaktadır (Lev. VIII. Kat. No: 143, 144).

c) Severus Alexander büstü ön yüzde, sağa doğru koşan atın binek kısmında gövdesi sarmal olmuş ve başını yukarı kaldıran bir yılan arka yüzde betimlenmiştir (Lev. VIII. Kat. No: 145).

d) Ön yüzde Severus Alexander büstü, arka yüzde agonistik masa bulunur (Lev. VIII. Kat. No: 146).

Julia Mamaea, Severuslar ailesinin bayanlarına has saç modasında portreleri işlenmiştir. Julia Domna'da olduğu gibi saçları dalgalı yatay sıra diziler halinde arkaya doğru toparlanmıştır. Başın arkasını tümüyle kaplayacak biçimde birbirine geçmiş kenet görünümünde saç topuzu oluşturulmuştur.

a) Ön yüzde Julia Mamaea'nın büstü, arka yüzde agonistik bir masa bulunur (Lev. VIII. Kat. No: 147).

b) Ön yüzde Julia Mamaea büstü, arka yüzde üçgen alınlıklı bir mezar stelinin yanında duran sola yönelmiş bir figür geniş yapraklı bir ağacın dalını tutmaktadır (Lev. VIII. Kat. No: 148).

Maximinus I (235 – 238), kısa saçları asker kökenli oluşunu kanıtlar. Severuslar dönemi imparatorlarının aksine olgun yaştan portrelere sahiptir. Ağız kenarlarındaki

yanak çizgilerinin belirgin olarak betimlenmesi sikke portrelerinin belirleyici özelliğidir.

a) Ön yüzde Maximinus I büstü, arka yüzde elinde bereket boynuzu ve gemi dümeni tutan tanrıça Fortuna'nın figürü betimlenmiştir (Lev. VIII. Kat. No: 149, 150).

Gordian III (238–244) , sikke üzerindeki portrelerinde sakalsız, kısa saçlı, gözleri iridir.

a) Ön yüzünde Gordian III'ün büstü, arka yüzde sağa dönük oturan Roma miğferli, sağ elinde Victoria kült heykelini ve sol elinde kalkan tutuyor (Lev. IX. Kat. No: 151, 152).

b) Gordian III büstü ön yüzde, Fortuna ayakta sağa dönük vaziyette; başında kalathos, sağ elinde dümen ve sol elinde bereket boynuzu tutar vaziyette arka yüzde betimlenmiştir (Lev. IX. Kat. No: 153, 154).

Philip I (244–249) , büstünde gözaltı torbası ve çene çukuru belli edilmiştir. Kemerli bir buruna sahiptir.

Ön yüzde zırhlı Philip I büstü, arka yüzde Helios yukarıya kaldırdığı sağ elinde küre, sol elinde kamçı tutmaktadır (Lev. IX. Kat. No: 155).

Herennia Etruscilla (249–251) , ensede toparlanmış kuyruk biçimindeki saç, enseden tepeye doğru yükseltilerek tepede toka ile tutturulmuştur.

a) Ön yüzde Herennia'nın diademli büstü, arka yüzde iki sütunlu bir tapınağın merkezinde Venus Medici yer alır (Lev. IX. Kat. No: 156).

b) Herennia'nın diademli büstü ön yüzde olup, arka yüzde Jupiter ayakta, yüzünü cepheye karşı dönmüştür. Uzattığı sağ kolunun altında kanatlarını açmış bir kartal bulunmaktadır. Sol elinde de uzun bir asa tutmaktadır (Lev. IX. Kat. No: 157).

KATALOG

1 – İ.Ö. 133 Öncesi

Ç.E. Koll. No. : 493

AE; As; 5,36 gr; 14 mm

Ön Yüz : Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΑ ΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde yıldırım demeti.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak :BMCLydia 4 (monogram da benzer) ; SNG Aulock 3060.

2 -

Ç.E. Koll. No. : 268

AE; As; 5,36 gr; 14 mm

Ön Yüz : Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΑ ΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde yıldırım demeti.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak :BMCLydia2;SNGAulock3060.

3 -

Ç.E. Koll. No. : 135

AE; As; 5,25 gr; 17 mm

Ön Yüz : Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde yıldırım demeti.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : BMCLydia2; SNGAulock3060.

4 -

Kat. No. : BMC Lydia 2

AE; As; 4,92 gr; 15,2 mm

Ön Yüz : Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız.

Ar Yüz : (Φ) ΙΑΛΔΕΛΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde yıldırım demeti.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : BMC Lydia 2
www.forumancientcoins.com/ 01.02.2010 / 15:03

5 -

Kat. No. : BMC Lydia 2.

AE; As; 14,9 mm.

Ön Yüz : Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde yıldırım demeti.

M

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : www.asiaminorcoins.com / 01.02.2010 / 17:06

6 -

Ç.E. Koll. No. : 608

AE; As; 5,22 gr; 14 mm

Ön Yüz : Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕ ΛΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde yıldırım demeti.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : BMCLydia2;SNGAulock3060.

7 -

Kat. No.

:

AE; As; 17 mm

Ön Yüz

: Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız.

Ar Yüz

: ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde yıldırım demeti.

Monogramı vardır:

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak

: www.wildwinds.com 02.04.2010 / 21:00

8 -

Kat. No.

:

AE; As; 17 mm

Ön Yüz

: Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız

Ar Yüz

: ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde yıldırım demeti

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak

: http/cgi.ebay.com.my

9 -

T.D. Kol.No. : 119

AE; As; 15 mm

Ön Yüz : Makedonya kalkanı; merkezinde yıldız

Ar Yüz : ΠΟΣ ΦΙΛΑΔΕ ΛΦΕΩΝ
Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde
yıldırım demeti içinde.

Monogramı vardır: Π Ο Ε

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : -

11 -

Ç.E. Koll. No. : 694

AE; As; 5,68 gr; 18 mm

Ön Yüz : Zeus başı sola, başında taenia

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içersinde kithara.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : BMC Lydia 5-7; Lindgren 768.

13 -

Ç.E. Koll. No. : 639

AE; As; 5,87 gr.; 17 mm

Ön Yüz : Zeus başı sağa, başında taenia.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içinde üç telli kithara.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : BMCLydia5-7; Lindgren768.

15 -

Ç.E. Koll. No. : 693

AE; As; 7,12 gr; 19 mm

Ön Yüz : Zeus başı sağa, başında taenia

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕΩΝ

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içersinde kithara.

Monogramı vardır:

Κ.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : BMC Lydia 5-7; Lindgren 768.

17 -

Kat No : BMCLydia 5-7; Lindgren 768.

AE; As; 8,81 gr; 17,5 mm

Ön Yüz : Zeus başı sağa, başında taenia saç ve sakalı kıvrıcık yapıda, ensesine 5 saç buklesi dökülmekte.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕWN

Zeytin yapraklarından oluşan çelenk içersinde kithara.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : www.ancientimports.com/04.02.2010/20:17

19 -

Kat. No. : BMCLydia 5-7; Lindgren 768.

AE; As; 6,51 gr; 17,7 mm

Ön Yüz : Zeus başı sağa, başında taenia

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ / ΦΕΩΝ

Zeytin yapraklı çelengin içersindeki kithara.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 öncesi

Kaynak : www.forumancientcoins.com

21 -

Ç.E. Koll. No. : 656

AE; As; 5,54 gr; 16 mm

Ön Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩ[N]

İki dioskur başı yan yana sağa.

Ar Yüz : iki dioskur başlığı ve tepelerinde yıldız.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : BMCLydia 19,23.

23 -

Ç.E. Koll. No. : 365

AE; As; 6,08 gr; 17 mm

Ön Yüz : Genç Dionysos başı sağa; başında sarmaşık yapraklı taç.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕΩΝ

Gövdesinde kurdela bağlı thyrsos.

Monogramı vardır:

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : BMCLydia, 17-18; Imhoof LS. 4.

25 -

Kat No : BMCLydia 13,14

AE; As.

Ön Yüz : Artemis büstü sağa; başında stephane ve omzunda sadak.

Ar Yüz : (ΦΙ) ΛΑΔΕΛΦΕΩ(N)

Apollo ayakta sağa; uzun chiton giymiş, sol elinde kithara ve sağ elinde plectrum tutuyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : www.s110120695.website.com. / 04.02.2010 / 22:07

27 –

Ç.E. Koll. No. : 320

AE; As; 6,49 gr.; 19 mm.

Ön Yüz : Artemis büstü sağa; başında stephane ve omzunda sadak.

Arka Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕ (ΩΝ) ; ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ-ΑΡΧΙΕΡΕΥ (Σ)

Apollo ayakta sağa; uzun chiton giymiş, sol elinde kithara ve sağ elinde plectrum tutuyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : BMCLydia, 13–14; ImhoofLS.2.

29 -

Kat No : BMCLydia 15

AE; As.

Ön Yüz : Artemis büstü sağa; başında stephane ve omzunda sadak.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ

Apollo ayakta sağa; uzun chiton giymiş, sol elinde kithara ve sağ elinde plectrum tutuyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : www.asiaminorcoins.com

31 -

Kat No : BMCLydia 15

AE; As; 6,86 gr.; 19 mm

Ön Yüz : Artemis büstü sağa; başında stephane ve omzunda sadak.

Ar Yüz : ΦΙΛΑ(ΔΕΛΦΕΩ)Ν ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ.

Apollo ayakta sağa; uzun chiton giymiş, sol elinde kithara ve sağ elinde plectrum tutuyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : BMC Lydia 15 /
www.forumancientcoins.com/ 01.02.2010/ 15:06

33 –

Ç.E. Koll. No. : 225

AE; As; 8,27 gr.; 20 mm

Ön Yüz : Artemis büstü sağa; başında stephane ve omzunda sadak.

Ar Yüz : (Φ)ΙΛΑΔΕΛΦΕΩ(N) ΕΡΜΙΠΠΙΟC (Ε)ΡΜΟΓΕΝ (ΟΥΣ)

Apollo tahtta sola dönük oturuyor; belden yukarısı çıplak, sağ elinde phiale (çanak) tutuyor, sol dirseğini arkada dik duran kithara üzerine daymış ve tahtın sağ kol ucunda karga.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : BMC Lydia, 10; SNG Aulock 3059; Lingren 769.

35 -

Kat. No. : BMCLydia 8

AE; As; 8 gr.

Ön Yüz :Artemis büstü sağa; başında stephane ve omzunda sadak.

Ar Yüz : ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ
ΑΡΧΙΕΡ (ΕΥΣ) .

Apollo tahtta sola dönük oturmaktadır; belden yukarısı çıplak, sağ elinde phiale (çanak) tutuyor, sol dirseğini arkada dik duran Kithara üzerine dayamış ve tahtın sağ kol ucunda karga bulunmaktadır.

Darp : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak :www.s110120695.websitehome/04.02.2010/22:08

37 -

Ç.E. Koll. No. : 607

AE; As; 5,11 gr.; 17 mm

Ön Yüz : [ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ] Genç Dionysos başı sağa; başında sarmaşıklı taç.

Ar Yüz : ΑΡΧΙ [ΕΡΕ] ΥΣ ΕΡΜΙΠΠΙΟΣ

Panter sola yürüyor; başını geriye çevirmiş ve Thrysos taşıyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : BMC Lydia, 16; SNG Aulock 3057; Imhoof LS. 8.

39 -

Kat No : SNGVonAulock3057

AE; As; 4,14 gr.; 19,4 mm.

Ön Yüz : [ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ]

Başındaki sarmaşık yapraklı taç ile genç Dionysos'un başı sağa dönüktür.

Ar Yüz : [ΑΡΧΙΕΡΕΥ]Σ ΕΡΜΙ[ΠΙΠΙΟΣ]

Ayaktaki dişi panter sola doğru yürümekte; başını geriye çevirmiş ve thrysos taşımaktadır.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : İ.Ö. 133 sonrası

Kaynak : www.ancientimports.com

41 -

Kat No : RPC I 3017, ,SNGLeypold111,SNGCop.373

AE, As, ; 3,18 gr.; 16 mm

Ön Yüz : ΤΙΒΕΡΙΩΝ CEBAC [TON]

Genç Tiberius Gemellus'un taçsız başı sağa.

Ar Yüz : ΝΕΩΚΑ[ΙC]ΑΡΕΙC

Yıldırım Demeti

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Tiberius 14–37

Kaynak : www.asiaminorcoins.com / 02.01.2010 / 21:54

43 -

Ç.E. Koll. No. : 525

AE, As, 2,51 gr.; 15 mm. , 3h.

Ön Yüz : ΓΑ[ΙΟ]Σ ΚΑΙΣΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa; sol boşlukta yıldız.

Ar Yüz : Kanatlı yıldırım demeti

ΦΙΛΑΔΕ - ΛΦΕΩ[N] - ΑΕΝΕΙΑΗΣ ΠΑ (ΜΛ) ΡΙΣ

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : -

45 -

Kat. No.

:

AE, As, 3,46 gr., 14 mm., 3h.

Ön Yüz

: ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa; çenesi altında lituus.

Ar Yüz

: ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Kanatlı yıldırım demeti

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Caligula 37-41

Kaynak

: www.wildwinds.com / 04.02.2010 / 21:03

47 -

Kat. No.

:

AE, As, 2,94 gr.; 14 mm.

Ön Yüz

:

ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa; çenesi altında lituus.

Ar Yüz

:

[Α]ΤΤΑΛΙ ΚΟC ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Kanatlı yıldırım demeti

Darph

:

Philadelphia

Darp Tar

:

Caligula 37-41

Kaynak

:

www.flickr.com / 04.02.2010 / 22:36

49 -

Ç.E. Koll. No. : 251

AE ; As ; 5,31 gr.; 17 mm.

Ön Yüz : ΓΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕ[ΩΝ] [ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ] ΟΛΥΜΠΙ[Ι] ΩΛΙΚ
[ΗΣ]

Dioskur büstleri yan yana sağa; sol boşlukta palmiye dalı.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : RPC I. 3023.

51 -

Ç.E. Koll. No. : 136

AE, As, 3,61 gr., 19 mm. , 12 h.

Ön Yüz : ΓΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa; sol boşlukta yıldız var.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕ[ΛΦ]ΕΩΝ ΕΡΜ[ΟΓΕΝ]ΗΣ
ΟΛΥΜΠΙΩ[ΝΙΚΗΣ]

Dioskur büstleri yan yana sağa; sol boşlukta palmiye dalı.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : RPC I. 3023.

53 -

Ç.E. Koll. No. : 272

AE, As; 3,57 gr. ; 18 mm. ; 12 h.

Ön Yüz : ΓΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa; sol boşlukta yıldız var.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ [ΦΕΩΝ] ...ΠΙΝΣΩΜ...ΩΟ...
ΟΛΥΜ[ΠΙΩΝΙΚΗΣ]

Dioskur büstleri yan yana sola; sağ boşlukta palmiye dalı.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : -

55 -

Kat No.

:

AE, As; 3,75 gr.; 17 mm.

Ön Yüz

: ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa, sol boşlukta yıldız var.

Ar Yüz

: ΦΙΛΑΔ [ΕΛΦΕΩΝ] ΝΗΣΟΛΙΑ.....ΟΝ
ΟΛΥΜΠΙΩΝΙΚΗΣ

Arkalarında bir palmet demeti bulunan Dioskur büstleri sağa dönüktür.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Caligula 37–41

Kaynak

: www.ancient-coins.com

57 -

Ç.E. Koll. No. : 166

AE, As, 4,95 gr., 19 mm., 12 h.

Ön Yüz : ΓΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa;

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΜΓ...ΚΑΙ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ

Dioskur büstleri yan yana sağa

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : RPC I. 3024.

59 -

Kat No

: RPC I 3020–21

AE, As; 3,79 gr. ; 18 mm.

Ön Yüz

: [ΓΑΙΟΣ ΚΑΙ]CAP

Caligula'nın taçsız başı sağa

Ar Yüz

: ΦΙΛΑΔΕΛΦ[ΕΩΝ] ΓΑΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΔΙΟΓ...

Dioskur büstleri sağa

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Caligula 37–41

Kaynak

: www.flickr.com / 04.02.2010 / 22:40

61 -

Ç.E. Koll. No. : 154

AE, As; 4,27 gr. ; 17 mm. ; 12 h.

Ön Yüz : [ΓΑΙΟΣ] ΚΑΙΣΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa.

Ar Yüz : [ΦΙΛ]ΟΚΑΙCΑΡ [Φ]ΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ [Κ]ΛΕΑΝΔΡΟC

Capricorn sola; sırtında bereket boynuzu.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : RPC I. 3028.

63 -

Kat No : RPC I. 3028.

AE, As; 5,12 gr.; 18 mm. ; 12 h

Ön Yüz : ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa

Ar Yüz : ΦΙΛΟΚΑΙΣΑΡ [Φ]ΙΛΑΔΕΦΕΩΝ (Κ)ΛΕΑΝΔΡΟC

Capricorn sola koşuyor; sırtında bereket boynuzu.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : www.asiaminorcoins.com / 02.02.2010 / 23:28

65 -

Kat No : RPC I. 3031.

AE, As; 4,73 gr.; 17 mm. ; 12 h

Ön Yüz : ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΜΑΚΕΔΩΝ ΦΙΛΟΚΑΙCΑΡ

Capricorn sola koşuyor; sırtında bereket boynuzu.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : www.asiaminorcoins.com / 02.02.2010 / 23:29

67 -

Ç.E. Koll. No. : 635

AE, As; 3,11 gr. ; 17 mm.

Ön Yüz : ΓΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa

Ar Yüz : ΜΟCΧΙΩΝΛC ΧΙCΠΧΡΙΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛ [ΦΕΩΝ]

Capricorn sola koşuyor; sırtında bereket boynuzu.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : -

69 -

Kat No : RPC I. 3025-26.

AE, As; 5,37 gr.; 17 mm. ; 12 h

Ön Yüz : ΓΑΙΟC ΚΑΙΣΑΡ

Caligula'nın taçsız başı sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ [Α]ΤΤΑΛΙΚ[ΟC]

Capricorn sola koşuyor; sırtında bereket boynuzu.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : www.flickr.com / 04.02.2010 / 22:38

71 -

Kat No. : SNG Cop 372; RPC I 3032

AE, As; 5,92 gr.; 20 mm. ; 7 h

Ön Yüz

: ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC
Defne çelenkli Caligula'nın başı sağa dönük olarak tasvir edilmiştir.

Ar Yüz

: ΑΓΡΗΠ... Ν ΕΡΜΟΓΕΝΟΥC
Bir tahtta sağa dönük olarak oturan Agrippina I betimlenmiştir. Sağ elinde saltanat asasını, sol elinde bereket boynuzu tutmaktadır.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Caligula 37-41

Kaynak

: www.flickr.com / 04.02.2010 / 22:35

73 -

Kat No.

: BMC Lydia 55; RPC I 3032; SNG Cop 372

AE, As; 3,016 gr.; 18,9 mm. ; 12 h

Ön Yüz

: ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ [ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ]

Caligula'nın defne çelenkli başı ile sağa dönük.

Ar Yüz

: ΑΓΡΗΠΗΝΑΝ ΑΡΤΕΜΩΝ ΕΡΗΜΟΓΕΝΟΥC

Bir tahtta sağa dönük olarak oturan Agrippina I betimlenmiştir. Sağ elinde saltanat asasını, sol elinde bereket boynuzu tutmaktadır.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Caligula 37-41

Kaynak

: www.flickr.com

75 -

Kat No. : RPC I. 3032-33

AE, As; 3,98 gr.; 15 mm.

Ön Yüz : ΓΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC

Defne çelenkli Caligula'nın başı sağa dönük olarak darp edilmiştir.

Ar Yüz : ΑΡΤΕΜΩΝ [Ε]ΡΜΟΓΕΝΟΥ ΦΙΛΑΔ....ΩΝ

Sağa doğru yürüyen Panter, thyrsos taşıyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caligula 37-41

Kaynak : www.flickr.com / 04.02.2010 / 22:42

77 – Cladius (41 – 54)

Ç.E. Koll. No. : 165

AE, As; 4,12 gr.; 18 mm. ; 12 h.

Ön Yüz : [T KΛAYΔΙOC] ΓΕΡΜΑΝΙΚOC ΚΑΙCΑΡ

Cladius'un defne taçlı başı sağa.

Ar Yüz :[ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕ]ΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ ΕΙΔΟΜΕΝΕΥC

Beş adet buğday başağı.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Cladius (37 – 41)

Kaynak : PRC I. 3034–35; SNG Öst. 1121–22.

79 –

Ç.E. Koll. No. : 676

AE, As; 4,95 gr.; 19 mm.

Ön Yüz : ΚΛΑΥΔΙΟC [ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC] ΚΑΙCΑΡ

Cladius'un defne taçlı başı sağa.

Ar Yüz : ΦΛΑΔΔ[ΕΛΦΕΩΝ] ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ

Dört adet buğday başağı.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Cladius (37 – 41)

Kaynak : RPC I. 3040 (ön yüz benzer).

81 –

Kat No. : BMCLydia 56

AE, As; 4,27 gr. ; 18 mm.

Ön Yüz : ...YM... ME [NEO]KAICAP[EΩN]

Cladius'un defne taçlı başı sağa dönüktür.

Ar Yüz : ΦΙΛΑ [ΔΕΛΦΕΩΝ]

Dört adet buğday başağı.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Cladius (37 – 41)

Kaynak : www.ancient-coins.com / 04.02.2010/ 22:54

83 - Nero 54–68

Ç.E. Koll. No. : 586

AE, As; 4,76 gr.; 18 mm. ; 12 h.

Ön Yüz : ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟΣ

Nero'nun taçsız ve drapeli büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΤΙ. ΝΕΙΚΑΝΩΡ

Hekate ayakta cepheden; başında kalathos, her iki elinde birer meşale tutuyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Nero 54–68

Kaynak : RPC I. 3041; SNG Öst. 1123.

85 - Agrippina II (54–59)

Ç.E. Koll. No. : 163

AE, As; 3,02 gr. ; 16 mm. ; 12 h.

Ön Yüz : ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ[N] ΣΕΒΑΣΤΗ[N]

Agrippina II'nin büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΙΚΑΝΩΡ

Bereket boynuzu.

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : RPC I. 3042, SNG Cop 375, BMC 59.

87 -

Kat No : BMCLydia 59; RPC I. 3042. ; SNG Cop 375.

AE, As; 3,20 gr. ; 15 mm.

Ön Yüz : ΑΓΡΗΠΗΝΑ [ΣΕΒΑΣ]ΤΗ[Ν]

Agrippina II'nin büstü sağa.

Ar Yüz : [Φ]ΙΛΑΔΕΛ[Φ]ΕΩΝ ΝΕΙΚΑΝΩΡ

Bereket boynuzu.

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : www.flickr.com

89 – Vespasianus 71–79

Kat. No: : BMCLydia 60

AE, As ; 6,94 gr. ; 20 mm.; 1h.

Ön Yüz : [OY]ECPACIANOC KAICAP

Vespasianus'un defne çelenkli başı, sağa

Ar Yüz : ΕΠΙ ΜΕΛΗΘΗΡΩ ΔΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜ[ΑΙΟΥ]
ΦΛΑΒΙΩ ΦΙΛΑΔΕΛ[ΦΕΩΝ]

Jupiter ayakta sola dönmüştür. Bir elinde patera, diğer elinde asa tutmaktadır.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Vespasianus 71–79

Kaynak : www.asiaminorcoins.com / 01.02.2010 / 17:13

91 -

Ç.E. Koll. No. : 561

AE, As; 4,50 gr.; 19 mm ; 12 h.

Ön Yüz : TITO[Σ] AI [KA]ICAP

Titus'un defne çelenkli başı sağa.

Ar Yüz : [ΦΙΛΑΒΙΩΝ] [ΦΙΛΑΔ]ΕΛΦΕΩΝ

Artemis kült heykeli cepheden; başında kalathos ve iki yanında çömelmiş aslanlar.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Titus (79–81)

Kaynak : -

93 -

Kat No : BMCLydia 62; RPC II 1331

AE, As; 2,28 gr.; 13 mm

Ön Yüz : ΔOMITIAN [K]AIEAP

Zırh giymiş Domitianus'ın büstü sağa dönük darp edilmiştir.

Ar Yüz : [ΦΙΛΑΒΙ ΦΙ] ΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Apollo ayakta sağa dönük tarzda ve sol elinde bir kythara tutarken betimlenmiştir.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Domitian (81 – 96)

Kaynak : www.asiaminorcoins.com / 02.02.2010 / 23: 46

95 -

Kat No

:

AE, As; 3,12 gr.; 17, 40 mm.

Ön Yüz

: [ΔOMITIANOC] KAICAP

Defne yapraklarıyla süslü Domitianus'un başı sağa dönüktür.

Ar Yüz

: [EΠΙ ΛΑΓΕΤΑ] ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Ephesos Artemis kült heykeli.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Domitian (81 – 96)

Kaynak

: www.asiaminorcoins.com / 01.02.2010 / 17:08

97 - Domitia

Ç.E. Koll. No. : 615

AE, As; 3,37 gr. ; 20 mm. ; 6h.

Ön Yüz : ΔOMITIA [AYTOYCTA]

Domitia'nın atkuyruklu saçlı ve drapeli büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ[ΦΕ]W[N]

Defne çelengi içinde.

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : RPC II.1340; Sng Aul. 3075; SngÖst.1129, BMCLydia 63

99 -

Ç.E. Koll. No. : 77

AE, As; 2,20 gr. ; 13 mm.

Ön Yüz : [ΔOMITIA] AYTOYC

Domitia'nın atkuyruklu saçlı ve drapeli büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ[ΦEWN] [Λ]ΑΓΕ[ΤΑ]

Üzüm salkımı.

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : BMCLydia 64

101 -

Ç.E. Koll. No. : 146

AE, As; 2,81 gr.; 15 mm. ; 6h.

Ön Yüz : ΔOMITIA [AY]ΓΟΥC

Domitia'nın atkuyruklu saçlı ve drapeli büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΛΑΓΕΤΑ

Üzüm salkımı

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : RPC II. 1336/19.

103 -

Kat No.

:

AE, As; 8,50 gr.; 24 mm.

Ön Yüz

: OCCOΩAAΠ OWCΩΔAAMNΩH...

Trajan'ın defne çelenkli büstü sağa dönüktür.

Ar Yüz

: EΠI AN..... ΠPM... [ΦIAA]ΔEΛΦEΩN

Jupiter ayakta yarım sola dönüktür. Sağ elinde bir kartal, sol elinde bir asa tutmaktadır.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Traianus 98 – 117

Kaynak

: www.tjbuggey.ancients.info

105-

Kat No. : Mionnet Suppl. IV, 563.

AE, As; 6,58 gr.; 21 mm.

Ön Yüz : ΤΡΑΙΑΝΟ

Trajan'ın defne çelenkli büstü sağa dönüktür.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΑ - ΦΕΩΝ

Ephesos Artemis kült heykeli

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Traianus 98 – 117

Kaynak : www.s110120695.website.com / 04.02.2010 / 22:10

107 -

Ç.E. Koll. No. : 242

AE, As; 5,51 gr.; 19 mm.; 12 h.

Ön Yüz : ΠΛΩΤ[EINA] CEB[ACTH]

Plotina'nın büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙ – ΛΑΔ – ΕΛΦΕ – [ΩΝ]

Defne çelengi içinde yazıt.

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : BMC Lydia 68–69; Lindgren 780.

109 -

Kat No : BMC Lydia 70; SNG Cop 382

AE, As; 5,06 gr.; 18 mm.; 12 h.

Ön Yüz : ΠΑΩΤΕ [INA] [CEBATCH]

Plotina'nın büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Defne çelengi içinde yazıt.

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : www.asiaminorcoins.com / 01.02.2010 / 16: 54

111 -

Kat No : BMCLydia 68, 69.

AE, As; 9,96 gr. ; 25 mm

Ön Yüz : ΠΛΩΤΕΙΝΑ CEBACTH

Plotina'nın büstü sağa dönüktür.

Ar Yüz : ΦΙΛΑ-ΔΕΛΦΕ-ΩΝ

Defne çelengi içinde yazıt.

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : www.s110120695.websitehome

113 -

Ç.E. Koll. No. : 167

AE, As; 6,15 gr.; 19 mm. ; 12h.

Ön Yüz : [AVG] KAI.T.AI .ANTΩNI[NOC]

Antoninus Pius'un defne taçlı başı sağa.

Ar Yüz : ΕΠΙ ΑΦ. ΚΟΡ - ΝΗΛΙΑΝ - ΟΥ ΦΙΛ - ΑΔΕΛΦ - ΕΩΝ

Defne çelengi içinde yazıt.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Antoninus Pius 138–161

Kaynak : -

115 - Marcus Aurelius 161–180

Ç.E. Koll. No. : 546

AE, As; 15,11 gr. ; 29 mm. ; 6h.

Ön Yüz : AV.K.M.AVP. ANTΩNIN[OC]

Marcus Aurelius'un defne taçlı, paludamentumlu ve zırhlı büstü sağa.

Ar Yüz : ΕΠΙ ΤΙ Γ ΕΥΤΕΝΕ ΤΟΡΟC ΦΙ - ΑΑΔΕΛΦ[ΕΩΝ]

İki sütunlu (distyle) ve kemerli arkad içinde, Venus'un çıplak heykeli, ayakta cepheden, baş sola dönük, sağ eliyle önünü, sol eliyle göğüslerini kapatıyor; sol yanında yunus balığı (Venüs Medicitipi)

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Marcus Aurelius 161–180

Kaynak : BMC Lydia, 71.

117 -

Kat No

: BMC Lydia 72

AE, As; 15,46 gr.

Ön Yüz

: AV K M AY [P]. [ANTΩNINOC]

Defne çelenkli büstü sağa.

Ar Yüz

: ΕΠΙ ΕΥΤΕ ΝΕΤΟΡΟ [C] ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

İki sütunlu (distyle) ve kemerli arkad içinde, Venus'un çıplak heykeli, ayakta cepheden, baş sola dönük, sağ eliyle önünü, sol eliyle göğüslerini kapatıyor; sol yanında yunus balığı (Venüs Medici tipi)

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Marcus Aurelius 161–180

Kaynak

: www.s110120695.websitehome

119 -**Kat No**

: BMCLydia 72

AE, As; 15,7 gr.

Ön Yüz

: A V.K.M.AYP. ANTΩNIN[OC]

Marcus Aurelius'un büstü sağa.

Ar Yüz

: ΕΠΙ ΕΥΤΕ ΝΕ[Τ]ΟΡ[Ο]Σ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩ[N]

Birbirine kemerle bağlanmış iki sütunlu tapınağın içinde Helios bulunmaktadır.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Marcus Aurelius 161–180

Kaynak

: www.s110120695.website.com

121 -

Kat No : LS 123, no: 35

AE, As; 4,28 gr.; 17 mm.

Ön Yüz : ΟΥΗΡΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Marcus Aurelius büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛ[Α]ΔΕ-Λ-ΦΕΩΝ

Ayaktaki Victoria sola doğru yürümektedir. Çelenk ve palmiye dalı tutmaktadır.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Marcus Aurelius 161–180

Kaynak : www.coinarchives.com

123 –

Kat No : BMCLydia75 (önyüz benzer)

AE, As; 7,81 gr.; 22 mm. ; 6h

Ön Yüz : KOMOΔOC AVTKMA

Başına defne yapraklar ile süslü bir çelenk takmış Commodus'un büstü sağa dönüktür.

Ar Yüz : [Φ]ΑΔΕΛΦΕΩΝ ΕΠΙ Φ ΦΙΑ

Vücudu cepheden betimlenen Herkül'ün başı sola dönüktür. Sağ elinde tuttuğu asasına doğru hafif meyillenmiştir. Sol eline bir aslan postunu dolamıştır.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Commodus 180–192

125 - Septimus Severus 193–211

Ç.E. Koll. No. : 401

AE, As; 17,80 mm. ; 34 mm.; 6h.

Ön Yüz : ΑΥΤ. ΚΑΙ.Α.ΣΕ. ΣΕΟΥΗΡΟΣ Γ

Sept. Severus'un defne taçlı, paludamentumlu ve zırlı büstü sağa.

Ar Yüz : ΕΠΙ ΝΕΟΠΙΤΟΛΟΜΟΥ ΑΘΦ. ΑΡΧ. ΦΙΛΑΔΕΛ-Φ- Ε-Ω- Ν

Sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutan miğferli Minerva sağa dönük tarzda ayakta betimlenmiştir.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Septimus Severus 193–211

127 -

Ç.E. Koll. No. : 361

AE, As; 4,56 gr.; 24 mm. ; 6h.

Ön Yüz : AY. KAI. Λ. CEOYHPOC

Sept. Severus'un defne taçlı başı sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛ – ΦΕΩΝ

Dişi kurt ayakta sağa; Remus ve Romulus'u emziriyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Septimus Severus 193–211

Kaynak : BMC Lydia 76

129 –

Ç.E. Koll. No. : 550

AE, As; 4,58 gr.; 18 mm.; 12 h.

Ön Yüz : IEPA CYNKAH (TO) C

Genç Senatus büstü sağa; omzunda drape.

Ar Yüz : [Φ]ΙΑΑ [Δ] ΕΛΦΕΩΝ

Geyik ayakta sağa.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Septimus Severus 193–211

Kaynak : BMC Lydia, 25; SNG Aulock 3063; SNG Öst. 1106.

131 -

Ç.E. Koll. No. : 174

AE, As; 4,68 gr.; 17 mm. ; 12 h.

Ön Yüz : [IEPA] CYNK[TOC]

Fortuna sağa dönüktür.

Ar Yüz : Φ[ΙΛ]ΑΔΕΛΦΕΩΝ

Geyik sağa dönük.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Septimus Severus 193–211

Kaynak : BMC Lydia, 28

133 –

Ç.E. Koll. No. : 661

AE, As; 8,50 gr.; 26 mm.

Ön Yüz : IEPA CYNKAHTOC

Genç Senatus büstü sağa; omzunda drape.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Sola doğru uçarak ilerleyen kanatlı zafer tanrıçası Victoria betimlenmiştir. Bir eliyle omzuna yasladığı palmiye dalını tutmakta, diğer elinde tuttuğu defne çelengini de ileriye doğru uzatmaktadır.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Septimus Severus 193–211

Kaynak : BMC Lydia, 26

135 -

Ç.E. Koll. No. : 601

AE, As; 3,67 gr.; 20 mm. ; 6 h.

Ön Yüz : ΦΙΛΑΔ ΕΛΦΕΩ [N]

Fortuna büstü sağa; kule taçlı ve drapeli.

Ar Yüz : [ΕΠΙ Δ]ΟΚΙΜΟΥ Α[ΡΧ]

Jupiter ayakta sola; uzun chiton giymiş ve chlamys giymiş, sağ elinde phiale ve sol kolunda asa tutuyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Septimus Severus 193–211

Kaynak : Lindgren 776.

137 -

Ç.E. Koll. No. : 414

AE, As; 3,59 gr.; 21 mm. ; 6 h.

Ön Yüz : ΦΙΑ ΑΔΕΛΦΙΑ

Fortuna büstü sağa; kule taçlı ve drapeli.

Ar Yüz : [ΦΙ]ΑΑΔΕΛ[ΦΕΩΝ]

Jupiter ayakta sola; uzun chiton giymiş ve chlamys giymiş, sağ elinde phiale ve sol elinde asa tutuyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Septimus Severus 193–211

Kaynak : BMC Lydia 30 (arkayüz benzer)

139 - Caracalla

Ç.E. Koll. No. : 1

AE, As; 25,74 gr.; 36 mm.; 6h.

Ön Yüz : AVG. K. M. AYP. CE. ANTΩNEINOC

Caracalla'nın defne taçlı, paludamentumlu ve zırlı büstü sağa.

Ar Yüz : [EΠI KΛ. KA] ΠITΩNOC APX.
ΦΛ. ΦΙΛΑ[ΔΕΛΦΕΩΝ] ΝΕΩΚΟΡΩ[N]

Caracalla at üzerinde sağa dört nala; imparator zırlı ve pelerin giymiş, sol eliyle atın dizginlerini tutuyor ve sağ elindeki mızrak ile atın ayakları altına düşmüş ve aman dilemekte olan kişiye saldırmaktadır.

Darph : Philadelphia
Darp Tar : Caracalla 198-217
Kaynak : SNG Öst. 1136.

141 - Geta (198–211)

Kat No : BMC Lydia 91

AE, As; 3,74 gr.; 18 mm.

Ön Yüz : A.C[E]Π ΓΕΤΑ ΩΝ

Geta'nın başlık takmadığı portresi sağa dönük olarak darp edilmiştir.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ

Cepheden betimlenen kartalın kanatları açık ve başı sağa dönüktür.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Geta (198–211)

Kaynak : www.asiaminorcoins.com / 02.02.2010 / 23:36

143 -

Ç.E. Koll. No.

: 193

AE, As; 5,30 gr.; 22 mm. ; 6h.

Ön Yüz

: M. AYP. CEYH [P]. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC

Severus Alexander'in defne taçlı, paludamentumlu ve zırhlı büstü sağa.

Ar Yüz

: ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ

Victoria sağa yürüyor; çelenk ve palmiye dalı taşıyor.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Severus Alexander (222-235)

Kaynak

: BMC Lydia 96 (ön yüz benzer)

145 -

Kat No

: BMC Lydia 97

AE, As; 10,41 gr.; 27 mm.

Ön Yüz

: ΑΥΤΚ Μ Α Υ Ρ - C ΕΥΗ[Ρ]. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC

Defne yapraklı başlığını takmış ve paludamentum giymiş büstü sağa.

Ar Yüz

: ΕΠΙ ΙΟΥΛ [ΑΡΙCΤΟΝ] ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ
ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩ[Ν] ΝΕΩΚΟΡ[ΩΝ]

Bir atın binek kısmında sarmal olmuş ve başını kaldırmış bir yılan sağa dönük biçimde darp edilmiştir.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Severus Alexander (222–235)

Kaynak

: www.asiaminorcoins.com / 01.02.2010 / 17:20

147 - Julia Mameia

Ç.E. Koll. No. : 382

AE, As; 14,24 gr.; 32 mm.

Ön Yüz : IOYΛΙΑ [MAMEIA] CEBACTH

Julia Mameia'nın büstü sağa.

Ar Yüz : ΕΠΙ ... ΑΠΙΤΩΝΟC ΑΡΧ. ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ
ΝΕΩΚΟΡΩ – Ν

Agonistik masa

Darph : Philadelphia

Darp Tar :

Kaynak : Imhoof LS. 41 (Sev. Alexander sikkesi arka yüz benzer).

149 - Maximinus I 235 – 238

Kat No : SNG Aulock 5804; SNG Levante 580.

AE, As; 18,82 gr. ; 36 mm.; 6h.

Ön Yüz : AYINIOYH MΑΣIMEINON

Açık başlı büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΚΗΤΕΔΟC

Fortuna sol elinde bereket boynuzu tutmaktadır.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Maximinus I 235 – 238

Kaynak : www.asiaminorcoins.com

151 - Gordian III 238–244

Ç.E. Koll. No. : 600

AE, As; 4,55 gr. ; 22 mm. ; 6h..

Ön Yüz : AVT. K. M. AN T. ΓΟΡΔΙΑΝΟ[C]

Gordianus'un defne taçlı, paludamentumlu ve zırhlı büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛ ΦΕΩΝ ΝΕΩ.

Roma sola, oturuyor; miğferli, sağ elinde Victoria'nın kült heykelini ve sol elinde yere dayadığı kalkanını tutuyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Gordian III 238–244

Kaynak : BMC Lydia 102; SNG Öst. 1139.

153 -

Ç.E. Koll. No. : 385

AE, As; 4,55 gr. ; 22 mm. ; 6h..

Ön Yüz : AYT. K. M. AN T. ΓΟΡΔΙΑΝΟC

Gordianus'un defne taçlı, paludamentumlu ve zırhlı büstü sağa.

Ar Yüz : ΦΛ. ΦΙΑ ΝΕΩΚ. Κ. CMVP. Γ. ΝΕΩΚ. ΕΠΙ ΜΑΡΚ.
Solda monogramlar: AP. A. T. B. OMO.

Fortuna ayakta sola; başında kalathos, dümen ve bereket boynuzu tutuyor.

Darph : Philadelphia
Darp Tar : Gordian III 238–244
Kaynak : BMCLydia 119 – 120.

155 - Philip I 244–249

Kat No

:

AE, As; 8,08 gr.; 30 mm. ; 6h.

Ön Yüz

: AVT•K•M IOVA ΦΙΑΠΙ•ΠΙΟC

Zırlı büstü ile sağa.

Ar Yüz

: ΕΠΙ[Ι] AV P ΜΑΞΙΜΟV [ΙΟV-ΛΙ] ΑΝΟΥ Α ΦΛ
ΦΙΛΑΔΕ ΛΦ/ΕΩ/Ν Ν[ΕΩ]/ΚΟΡ/ΩΝ

Helios yukarıya kaldırdığı sağ elinde küre, sol elinde kamçı tutmaktadır.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Philip I (244–249)

Kaynak

: www.asiaminorcoins.com / 01.02.2010 / 17:15

157 –

Kat No

: BMCLydia 109.

AE, As; 4,6 gr.; 21-23 mm

Ön Yüz

: A V K ETPOYCK ΔEKIOC CEB

Herennia Etruscilla'nın büstü sağa.

Ar Yüz

: ΩΙΑΑΔΕΛΦΕ[ΩΝ] - [NEOK]ΩΡΩΝ

Jupiter ayakta yüzünü cepheye karşı dönmüştür. Uzattığı sağ kolunun altında kanatlarını açmış bir kartal bulunmaktadır. Sol elinde de uzun bir asa tutmaktadır.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Herennia Etruscilla 249–251

Kaynak

: www. mimala. nl

159 -

Ç.E. Koll. No. : 164

AE, As; 5,61 gr.; 23 mm. ; 6h.

Ön Yüz : [ΔH] MOC

Genç Demos büstü sağa; uzun saçlı, başında taenia ve sol omzunda drape. Ensesine dalgalı saçlarından 5 bukle dökülmektedir.

Ar Yüz : ΦΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦ ΕΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ.

Venus ayakta sağa; uzun chiton giymiş, sol dirseğini bir sütunce üzerine dayamış, elinde elma tutuyor ve sağ eliyle saçlarını düzeltiyor.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caracalla ve Gallienus dönemi 198–268

Kaynak : BMC Lydia 39

161 –

Ç.E. Koll. No.

: 94

AE, As; 7,47 gr.; 25 mm. ; 6h.

Ön Yüz

: [ΔH] MOC

Genç Demos büstü sağa; uzun saçlı, başında taenia ve sol omzunda drape.

Ar Yüz

: ΦΛ.ΦΙΛΑΔΕΛΦΕ ΩΝ-N, Yer çizgisi altında,
[NEΩKO]PΩ[N]

sağa yürüyen Aslan.

Darph

: Philadelphia

Darp Tar

: Caracalla ve Gallienus dönemi 198–268

163 -

Ç.E. Koll. No. : 551

AE, As; 4,15 gr.; 22 mm. ; 12h.

Ön Yüz : ΔH MOC

Genç Demos büstü sağa; uzun saçlı, başında taenia ve sol omzunda drape.

Ar Yüz : ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ [NEΩ]ΚΟΡΩΝ

Philadelphia'nın yerel tanrılarından nehir Tanrısı Kogamis sola uzanmış yatmaktadır; sağ elini dizine ve sol dirseğini, suları dökülmekte olan testiye dayamıştır.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caracalla ve Gallienus dönemi 198–268

Kaynak : -

165 -

Ç.E. Koll. No. : 547

AE, As; 4,87 gr.; 21 mm.; 6h.

Ön Yüz : ΦΙΛΑ ΔΕΛΦΕΙΑ

Fortuna büstü sağa; kule taçlı.

Ar Yüz : ΝΕΩ [Κ] Ο ΡΩC

Victoria sağa yürüyor; sağ elinde çelenk ve sol omuzunda palmiye dalı taşıyor.

Darph : :Philadelphia

Darp Tar : Caracalla ve Gallienus dönemi 198–268

Kaynak : BMC Lydia 37

167 -

Ç.E. Koll. No. : 155

AE, As; 2,62 gr.; 17 mm.

Ön Yüz : ΦΙΛΑ ΔΕΛΦΙΑ

Philadelphia büstü sağa dönüktür.

Ar Yüz : ΝΕΩΚ ΟΡΩΝ

Efes Artemisi'nin kült heykeli cepheden.

Darph : Philadelphia

Darp Tar : Caracalla ve Gallienus dönemi 198–268

Kaynak : SNG Aulock 3065 (Ön yüz benzer).

IV. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Askeri garnizon amaçlı kurulan şehir, tarih boyunca hangi idare altında olursa olsun hiçbir döneminde askeri önemini yitirmemiştir. Çünkü şehir stratejik olarak çok uygun bir coğrafyadadır. Şehrin su ihtiyaçlarını karşılayacak su kaynakları ile gıda ihtiyaçlarını karşılayacak zengin tarım alanları ve meraları bulunuyordu. Bütün bu kaynaklar zengin bir şehrin kurulması için tek başına yeterli olmasa da bütün zengin şehirleri birbirine bağlayan yolların kavşak noktasında bulunması şehrin kurulması ve gelişmesinde en büyük etken olmuştur.

Philadelphia, zaman içinde askeri ve ekonomik olarak gelişip, hem Helenistik dönemde hem de Roma İmparatorluğu Dönemi'nde diğer şehirler arasında yükselip bulunduğu dönem içinde daima önemini korumuştur. Bu önemi sayesinde kendi adına sikkeler darp etmeye başlamıştır. İlk sikke darbına İ.Ö. 133 öncesinde Bergama Kralı II. Attolos döneminde başlanmıştır.

Çalışmalarımızda Hellenistik sikkelerin tarihlendirilmesinde, Roma Dönemi özelliği gereğince magistrat isminin sikkelerde açık yazılması belirleyici olmuştur. Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin ön yüzlerinde imparatorların portresi ya da büstü tasvir edilmiştir. Philadelphia'da İ.Ö. 133'ten sonra sikkeler darp edilirken magistrat isimlerinin açık yazılmasında Roma darphanelerinin örnek alındığı sonucuna varılabilir. Üzerinde durduğumuz, magistratı açık yazılmış sikkelerin Roma Dönemi'nden olmasa da hemen öncesinden olması muhtemeldir. Buna karşılık monogramı bulunan sikkeleri İ.Ö.133 öncesine tarihlemek daha doğru olacaktır.

Philadelphia Geç Hellenistik Dönem sikkelerinde rahipler için genelde APXIEPEYΣ unvanı kullanılırken, Caligula Dönemi Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde IEPEYΣ unvanı kullanılmıştır. Bu lejant kullanımı şehir sikkelerinde Geç Hellenistik Dönem ile Roma İmparatorluk Dönemi'ni ayırt etmemizde yardımcı olur.

Personifikasyon tipindeki sikkeleri, Hellenistik sikkeler olarak nitelendiremeyiz. Çünkü personifikasyon tipli sikkelerde lejant sikke yuvarlağına yazılırken, magistratı

kadarıyla şehrin sikke tarihinde monogram kullanımı İ.Ö. 133 öncesinde yaygındır. Her iki grubun tarihlendirilmesinde çok iyi bir kanıt ileri sürülememiştir. Roman Provincial Coins II adlı 2006 yılında yeni düzenlenmiş katalogda, Philadelphia sikkeleri ile ilgili bölümde EPMIPPOΣ isminin tam olarak verilmesinin İ.Ö. I. yüzyıla tarihlendirilmesine yeteceğinden bahsedilmektedir. Bu noktadan hareket edersek, Philadelphia Hellenistik sikkelerinin tarihlendirilmesinde bir çözüm noktasını yakalamış oluruz. İ.Ö. 133 tarihi, Bergama krallığı tarihinin Batı Anadolu'da sona erip Roma hâkimiyetinin başladığı dönemin simgesi olması açısından önemlidir. Bu tarihten itibaren Anadolu'da başlayan Roma kültürel etkisi tüm kültürel eserlerde olduğu gibi sikkelerde de kendini gösterir. Bu gruptaki magistratların, Roma magistratları gibi isimlerinin tam ve açık yazılması bir Roma darphane kültürünün etkisini düşündürmektedir. Ayrıca sikkeler üzerindeki betimlerin plastik açıdan hala Hellenistik karakter özelliğince hareketli gibi canlı verilmesi bu tipteki sikkelerin İ.Ö.133 ile Augustus Dönemi arasında olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Roma İmparatorluğu politikasının ve dininin sikke tiplerine yansıdığı

kulağın arkasına doğru uzandığı görünen ve başı çevrelediği anlaşılan üç kemerli bayanlara özgü bir taç görünmektedir. Enseye dökülen saçların dalgalı ve alın üzerinde saçların bukleli oluşu başta yapılan saç işçiliğini ortaya koyar. Büstler ince yapılı ve âdem elmasının belli olmadığı boyun yapısına sahiptir. Omuzlar ve göğüs gerdanı açıkta betimlenmiştir. Üzerindeki giysinin omuz üzerinden geçen ip askısı gayet ince olup giysinin göğsü örten bölümü göğüs çatalının görünmesine engel olmamaktadır. Bütün bu özellikler büstlerin bayan olabileceği ihtimalini de düşündürmektedir. Özellikle bu sikkede betimlenen büstlerin bir an için bayan olduğunu düşünersek Caligula dönemine ait bayarlardan, Blumer'in de bahsettiği gibi Agrippina ve Julia olabileceği düşüncesi destek kazanmış olur (bkz. Dioskurlar bölümü s. 43, dipnot 122).

Augustus dönemi sikkelerinde genel olarak imparatorun doğum tarihinin oğlak dönencesine rastlaması anısına darp edilen Capricorn betimlemesine sıkça rastlanır. Capricorn betimlemesi nerede ise Augustus ile özdeşleşmiştir. Roma İmparatorluğu'nun diğer şehir sikkelerinde bu duruma sıkça rastlanmaktadır. Philadelphia'daki bir grup Caligula sikkesinde de Capricorn betimlemesi görülür (Hayvan ve Bitki Tasvirleri s.46,

270 yılları arasında darp edilen sikkeleri Roma İmparatorluğu hâkimiyetindeki en parlak dönemini yaşadığını destekleyen buluntulardır. Diğer kentler gibi Philadelphia yerel darphanesinin üretimi imparator Gallienus Dönemi'nde sona ermiştir. Bunu Geç Roma Dönemi'nden Philadelphia lejantı taşıyan bir sikkenin ele geçmemesi de ortaya koymaktadır.

Bütün bu bilgiler doğrultusunda; sikkelerin çok önemli ve başka bir şekilde ulaşıma imkânı olmayan bilgileri, günümüze taşınması ile tarihin oluşturulmasında rolünün önemini anlıyoruz. Dayanıklı madeni yapısı ve üzerinde taşıdığı yazılı ve görsel anlatımlar ile geçmişi günümüze taşıyan en önemli tarihi belgelerden sayılan sikkeler, Philadelphia'nın ilk ve son sikkesini darp ettiği dönemler arasındaki tarihini de günümüze taşımıştır.

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR

- Akalın, 2003 A.G.Akalın, “Troas Synoikisis’i”, *A.Ü- DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXI, 33, s.1–16, Ankara, 2003.
- Akerman, 1840 J.Y.Akerman, *A Numismatic Manual*, London, 1840.
- Akerman, 1845/46 J.Y.Akerman, *The Numismatic Chronicle and Journal Of The Numismatic Society*, London, 1845/46.
- Akıncı, 1949 R. Akıncı. *Eski Philadelphia Bugünkü Alaşehir*, İzmir, 1949.

Arman, 2004

F.Arman, “Alaşehir / Suyun ve Rengin Kenti”,
Atlas Dergisi, Sayı 014, Mayıs, 1994.

Armutak, 2002

A.Armutak, “Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan
Motifi”, *İstanbul Üniversitesi Veterinerlik
Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 2, 2002.

Arslan, 1992

M.Arslan, *Roman Coins*, Ankara, 1992.

Arslan, 1992

M.Arslan, “Erimtan Koleksiyonu Solidus
Definesindeki Ünik Bir Sikke”, *Arkeoloji ve Sanat
Sayı 60-61*, İstanbul, 1992.

Arslan, 1999

M.Arslan, *Antik Sikke Defineleri*, Ankara, 1999.

Arslan, 2003

M.Arslan, “Lydia – Philadelphia Sikkeleri”,

- Aydın, 2005
A.Aydın. “Mersin-Silifke, Sömek Köyü Kiliseleri Yüzey Araştırması”, 24–28 Mart 2004 Konya, 22. *Araştırma Sonuçları Toplantısı I. cilt*, 2005, 89–90.
- Başaran, 1996
C.Başaran, *Arkeolojiye Giriş II*, Erzurum 1996.
- Baydur, 1987
N.Baydur, “Roma Sikkeleri”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*- 3, 19–25, İstanbul, 1987.
- Baydur, 1998
N.Baydur, *Roma Sikkeleri*, İstanbul, 1998.
- Billows, 1994
R.A.Billows, *Kings and Colonists: Aspects of Makedonian Imperialism*, Köln: Brill, 1994.
- Blumer, 1897
F.I.Blumer, *Lydische Stadtmünzen*, Genf–Leipzig, 1897.

- Britain, 1900
G.Britain, *Sessional Papers*, cilt 66, London, 1900.
- Bruce, 1984
F.F.Bruce, *The Epistles To The Colossians, To Philemon, And To The Ephesians*, Michigan, 1984.
- Bulut-Sönmez, 1991
Y.Sönmez-M.Ali Bulut, *Astroloji Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991.
- Burnett-Amandry, 1992
A.Burnett-M.Amandry-P.Ripolles, *Roman Provincial Coinage*, Vol. I, From the death of Caesar to the death of Vitellus (44 BC – AD 69), London/Paris 1992.
- Burnett-Amandry, 2006
A.Burnett-M.Amandry-P.Ripolles, *Roman Provincial Coinage*, Vol. II, From Vespasian to

Cooke, 1871

W.Cooke, *The Medallic History of Imperial Rome*, London, 1871.

Dignas, 2002

B.Dignas, *Economy of the Sacred in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford-Newyork, 2002.

Doğan, 2002

C.Doğan, *Alaşehir Surları*, Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Aydın, 2002.

Donaldson, 1966

T.L.Donaldson, *Architecture Numismatica; Ancient architecture on Greek and Roman Coins and Medals*, Chicago, 1966.

Drew-Bear, 2000

T.Drew-Bear, *Psidia Antiokheia Tiyatrosunun Yazıtları, 17. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, I.cilt,

- Harl, 2002 K.W. Harl, *Roma*, (çev. Burçak Delikan), İstanbul, 2002.
- Head, 1964 B.V.Head, *British Museum Catalogues of the Greek Coins of Lydia*, Bologna, 1964.
- Head, 1911 B.V. Head, *Historia Numorum*, Oxford, 1911.
- Howgego, 1985 C.J.Howgego, *Grek Imperial Countermarks*, London, 1985.
- Howgego, 1998 C.Howgego, *Sikkelerin Işığında Eski Çağ Tarihi*, (çev. Oğuz Tekin), İstanbul, 1998.
- Howgego, 2005 C.Howgego - V.Heuchert -Burnett A. *Coinage and*

Komnena, 1996

A.Komnena, Alexiad-Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi-Malazgirt'in Sonrası, Çev.B.Umar, İstanbul, 1996.

Kraft, 1972

K.Kraft. Dar System Der Kaiserzeitlichen Münzprägung in Kleinasien , Berlin, 1972.

Lingren, 1985

H.C. Lindgren-F.L.Kovacs, *Ancient Bronze Coins of Asia Minor and the Levant*, San Mateo, 1985.

MacDonald, 1992

D.J.MacDonald, *The Coinage of Aphrodisias*, London, 1992.

Macdonald, 2005

G.MacDonald, *Catalogue of Greek Coins In The Hunterian Collection*, Glasgow, 2005.

Meriç, 1988

R.Meriç,“1987Yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları”,*X. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara. 259–262, 1986.

Meriç, 1989

R.Meriç,“1988Yılı Alaşehir Kazı Çalışmaları”,*XI. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara. 259–262, 1986.

Mørkholm, 2000

O.Mørkholm, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*, (çev. Oğuz Tekin), İstanbul, 2000.

Mitchell, 1993

S.Mitchell, *Anatolia, Land, Men, And Gods in Asia Minor Volume I*, Newyork, 1993.

Mionnet, 1808

T.E.Mionnet, *Description des Médailles Antiques Grecques et Romaines*. Vol. IV, Paris, 1808.

- Price, 1984
S.R.F.Price, *Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge, 1984.
- Rayet-Thomas,1997
O.Rayet-A.Thomas, Bir Karia Kenti Tralleis, (çev. Osman Saçıkara), Aydın.1997.
- Saltuk, 1993
S.Saltuk, *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1993.
- Sancaktar, 2009
H.Sancaktar, *Psidia, Kilikia ve Lykaonia Bölgelerindeki Roma Koloni Kentleri Sikke Tipolojisi*, Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu Bildiri Özetleri, 51–52, Antalya, 2009.
- Sarioğlu, 2006
Sarioğlu, M.A. *Bergama Müzesi*, Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Belleten Dizisi:15, İzmir.

- Sear, 1994 D.R.Sear, *Greek Coins And Their Values*, 1994, London.
- SNG Aul Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung Von Aulock, Caria-Lydien-Phrygien-Lydia-Pamphylien, Volume II, 1987.
- SNG Lydien Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Staatliche Münzsammlung München, 23. heft Lydien, Hirmer Verlag, München 1997.
- SNG Öst W.Szaivert und C. Dabaron, Sylloge Nummorum Graecorum Österreich – Sammlung Leypold. Kleinasitische Münzen der Kaiserzeit Band I: (Pontus – Lydien), Wien 2000.

Öğüt, 2006

S.P.Öğüt, *Principatus Dönemi Küçük Asya'sında Gösteriler*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara, 2006.

Örs, 2001

Y.Örs, *Takımyıldızların Mitolojik Öyküleri*, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001.

Tahberer, 2005

B.Tahberer, *Antik Kilikya Sikkelerinde Asklepios Kültü*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü: Adana, 2005.

Tekin, 1994

O.Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, İstanbul, 1994.

Tekin, 1997

O.Tekin, *Antik Nümismatik ve Anadolu*, İstanbul,

Üreten, 2006

H.Üreten, “Tripolis Antik Kent Tarihi ve Coğrafyası: Tanrıça Leto Örneği”, *Buldan Sempozyumu*, 2006.

Üreten, 2005

H.Üreten, “Bir Grup Sikkenin Işığında Mastaura Kenti Tanrı ve Kültleri, *Journal of Arts and Sciences*, Sayı 4, Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 129–142. 2005.

Vagi, 2000

D.L.Vagi, *Coinage and History of the Roman Empire, c. 82 B.C. – A.D. 480, Cilt I*, London, 2000.

Waelkens-Poblome, 1997

M.Waelkens - J.Poblome, *Sagalassos IV Report on the Survey and Excavation Campaigns of 1994 and 1995*, Leuven-Belgium, 1997.

LEVHALAR

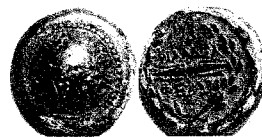
Levha I

Kat No: 1

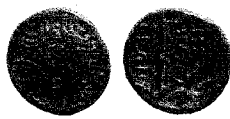
Kat No: 2

Kat No: 3

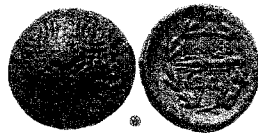
Kat No: 4

Kat No: 5

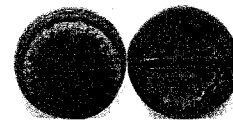
Kat No: 6

Kat No: 7

Kat No: 8

Kat No: 9

Levha II

Kat No: 22

Kat No: 23

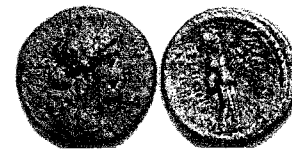
Kat No: 24

Kat No: 25

Kat No: 26

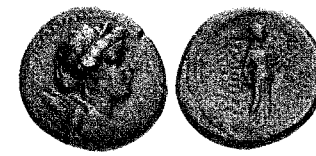
Kat No: 27

Kat No: 28

Kat No: 29

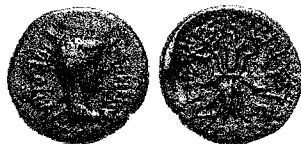

Kat No: 30

Levha III

Kat No: 40

Kat. No: 41

Kat No: 42

Kat No: 43

Kat No: 44

Kat No: 45

Kat No: 46

Kat No: 47

Kat No: 48

Levha IV

Kat No: 61

Kat No: 62

Kat No: 63

Kat No: 64

Kat No: 65

Kat No: 66

Kat No: 67

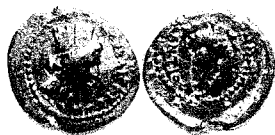

Kat No: 68

Kat No: 69

Levha V

Kat No: 82

Kat No: 83

Kat No: 84

Kat No: 85

Kat No: 86

Kat No: 87

Kat No: 88

Kat No: 89

Kat No: 90

Levha VI

Kat No: 103

Kat No: 104

Kat No: 105

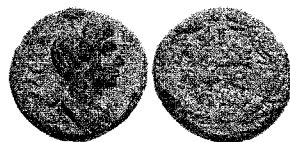
Kat No: 106

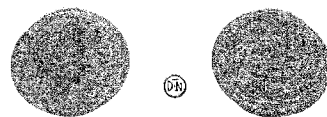
Kat No: 107

Kat No: 108

Kat No: 109

Kat No: 110

Kat No: 111

Levha VII

Kat No: 121

Kat No: 122

Kat No: 123

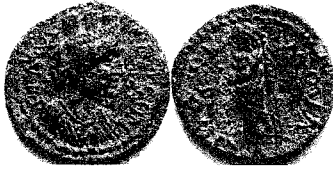
Kat No: 124

Kat No: 125

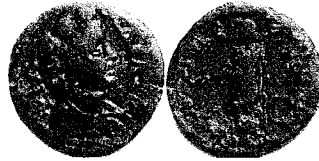
Kat No: 126

Levha VIII

Kat No: 136

Kat No: 137

Kat No: 138

Kat No: 139

Kat No: 140

Kat No: 141

Levha IX

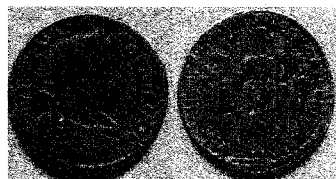
Kat No: 151

Kat No: 152

Kat No: 153

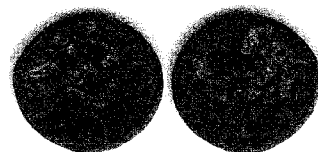
Kat No: 154

Kat No: 155

Kat No: 156

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Cahit DOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Alışehir / 15.11.1980

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi
Bildiğı Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : 2001 – 2009 yıllarında Tralleis Kazıları
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :